

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Privatinės teisės katedra**

Miglės Davlidovičiūtės,
V kurso, privatinės teisės civilinių ginčų
studijų šakos studentės

Magistro darbas

**Dirbtinis intelektas šiuolaikiniame civiliniame procese
Artificial Intelligence in the Modern Civil Procedure**

Vadovas: prof. dr. Rimantas Simaitis
Recenzentė: asist. dr. Neringa Gaubienė

Vilnius
2025

ANOTACIJA IR PAGRINDINIAI ŽODŽIAI

Šiame darbe analizuojamas dirbtinio intelekto (DI) integravimas į šiuolaikinį civilinį procesą. Aptariama DI istorinė raidė ir samprata, taip pat nagrinėjamas egzistuojantis DI teisinis reguliavimas. Dėmesys skiriamas konkrečioms DI priemonėms, kurios gali būti integruotos į civilinį procesą ir jų panaudojimo privalumai civilinio proceso principų kontekste. Taip pat analizuojamos grėsmės, kurios gali kilti integruojant DI į civilinį procesą. Galiausiai pateikiamas bendrasis vertinamas ir įžvalgos dėl DI plėtros galimybių civilinio proceso srityje.

Pagrindiniai žodžiai: dirbtinis intelektas, civilinis procesas, dirbtinio intelekto įrankiai, dirbtinio intelekto grėsmės, teisė ir technologijos.

This paper analyses the integration of artificial intelligence (AI) in the modern civil procedure. The historical development and concept of AI are discussed, as well as the existing legal regulation of AI. Attention is given to specific AI tools that can be integrated into civil procedure and the advantages of their use in the context of civil procedure principles. Threats that may arise from integrating AI into civil procedure are also analysed. Finally, a general assessment and insights into the possibilities for AI development in the field of civil procedure are provided.

Keywords: artificial intelligence, civil procedure, artificial intelligence tools, artificial intelligence threats, law and technology.

TURINYS

IŽANGA	2
1. DIRBTINIO INTELEKTO SAMPRATA IR TEISINIS REGULIAVIMAS	6
1.1. Dirbtinio intelekto istorinė raida.....	6
1.2. Dirbtinio intelekto sampratos platumas	8
1.3. Dirbtinio intelekto mokslinė samprata	9
1.4. Dirbtinio intelekto teisinė samprata.....	11
1.5. Dirbtinio intelekto teisinis reguliavimas.....	13
2. DIRBTINIO INTELEKTO PANAUDOJIMAS.....	20
2.1. Bendra dirbtinio intelekto panaudojimo apžvalga.....	20
2.2. Sprendimų nuasmeninimas.....	23
2.3. <i>Online</i> ginčų sprendimas ir automatizuotas sprendimų priėmimas.....	25
2.4. Dirbtinis intelektas teisinių sprendimų prognozėje ir teisinės informacijos paieškoje	29
2.5. Dirbtinis intelektas kaip įrankis rengiant procesinius dokumentus	31
2.6. Dirbtinis intelektas dokumentų analizėje ir dokumentacijoje	32
2.7. Pokalbių robotai.....	34
3. DIRBTINIO INTELEKTO PANAUDOJIMO ŠIUOLAIKINIAME CIVILINIAME PROCESE IŠŠŪKIAI.....	39
3.1. Moraliniai aspektai ir visuomenės pasitikėjimo problematika	39
3.2. Techninės klaidos ir dirbtinio intelekto haliucinacijos	41
3.3. Etiniai aspektai	42
3.4. „Juodosios dėžės“ problema ir žmogiškosios priežiūros problema.....	44
3.5. Dirbtinio intelekto šališkumas ir diskriminacija.....	45
3.6. Duomenų apsaugos ir kibernetinio saugumo problema	47
3.7. Sintetinių sankaitų problema	48
IŠVADOS	52
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	55
SANTRAUKA	65
SUMMARY	66

IŽANGA

Temos aktualumas. Jau 1957 m. Herbert Simon išreiškė idėją, kad pasaulyje egzistuoja mašinos, kurios mąsto, mokosi ir kuria, o jų gebėjimas tai daryti sparčiai didės, kol netolimoje ateityje jų sprendžiamų problemų spektras prilygs tam, kuriam buvo pritaikytas žmogaus protas (Russel, Stuart, 2016, p. 21). 2025 m. vasario 11 d. Europos Sąjunga (ES) paskelbė apie milžinišką 200 milijardų eurų InvestAI iniciatyvą, kuri rodo, kad ES laiko DI strategine technologija, lemiančia ekonomikos augimą, inovacijas ir konkurencingumą pasaulyje (European Commission, 2025). DI transformuoja pasaulį ir mūsų visuomenę panašiais mastais kaip garo mašina ar elektros atradimas. Didėjantys kompiuterių pajėgumai, duomenų prieinamumas ir algoritmų pažangumas lemia tai, jog DI laikytinas viena strategiškiausių XXI amžiaus technologijų. Naujos DI savybės, tokios kaip giluminis mokymasis (angl. *deep learning*) pakėlė DI į kitą lygį (Komisijos komunikatas Europos Parlamentui..., 2018). Didelio dėmesio sulaukusios generatyvinio DI programos geba apdoroti natūralią kalbą, generuoti turinį ir spręsti problemas ir yra paprastai suvokiamos vartotojo. Tokios programos dar labiau išplėtė DI taikymo galimybes ir teisingumo sektoriuje, padedant teisininkams, teisėjams ir teismų administracijai įvairiose srityse (1st AIAB report on the use of artificial intelligence (AI) in the judiciary..., 2025, p. 9.). Šie klausimai ne tik aktualūs, bet ir pastaruoju vis aktyviau analizuojami mokslinėje bendruomenėje. 2024 m. spalio mėnesį Vilniaus universiteto Teisės fakulteto mokslininkai (Neringa Gaubienė, Vytautas Nekrošius, Vigita Vėbraitė, Kristina Pranevičienė bei Lina Dzindzelėtaitė-Šaltė) antrą kartą organizavo tarptautinę mokslinę konferenciją „Human Centric AI: Ethics, Regulation, and Safety“. Taigi, tikimasi, kad DI gali paspartinti bylų nagrinėjimą, pagerinti asmenų galimybes kreiptis į teismą ir padaryti civilinį procesą finansiškai prieinamesnį. Vis dėl to, tokios technologijos integravimas kelia ir naujų etinių ir teisinių iššūkių. Keliama klausimai ar DI gali pakeisti teisėjo vietą ir pilna apimtimi priimti sprendimus be žmogaus įsikišimo. Taip pat DI technologija yra sunkiai paaiškinama ir suprantama net patiems jos kūrėjams ir pasižymi šališkumu, o tai kelia ir naujus iššūkius, integruojant šią technologiją į teisinę sritį. Neabejotina, jog DI technologija vis plačiau bus integruojama į įvairias sritis, ne išimtis ir civilinio proceso sritis, todėl būtina plačiau analizuoti šią temą, vertinant praktinius ir etinius aspektus, siekiant užtikrinti efektyvų, skaidrų ir į žmogų orientuotą DI diegimą.

Tikslas. Magistro darbe siekiama nustatyti dirbtinio intelekto panaudojimo galimybes šiuolaikiniame civiliniame procese ir identifikuoti su tuo susijusias grėsmes, įvertinant jo poveikį civilinio proceso principams.

Uždaviniai. Siekiant magistro darbe išsikelti tikslo, bus bandoma išspręsti šiuos uždavinius:

1. Apibrėžti DI sampratą ir aptarti egzistuojantį teisinį reguliavimą.
2. Nustatyti galimus DI integravimo į civilinį procesą būdus ir išnagrinėti praktinius DI pritaikymo pavyzdžius civiliniame procese.
3. Nustatyti potencialias grėsmes, integruojant DI į civilinį procesą ir pateikti rekomendacijas dėl tokių grėsmių prevencinių ir mažinimo priemonių.

Tyrimo objektas. Magistro darbe nagrinėjama DI integravimo į šiuolaikinį civilinį procesą galimybė ir poveikis pagrindiniams civilinio proceso principams. Siekiama atskleisti kokie teisiniai ir etiniai iššūkiai kyla naudojant DI sistemas civiliniame procese ir kaip galima suderinti technologinį inovatyvumą su teisės principų užtikrinimu. Darbe daugiausia dėmesio skiriama analizei kaip DI priemonės gali prisidėti prie civilinio proceso principų įgyvendinimo, ypač padedant teismams, privatiems teisininkams (advokatams) bei savarankiškai save atstovaujančioms šalims. Atsižvelgiant į darbo apimtį ir tyrimo specifiką darbe plačiau neanalizuojamas DI įtraukimas į tokias civilinio proceso formas kaip arbitražas, mediacija ar pan. Taip pat dėl darbo apimties, plačiau nenagrinėjamas DI teisinės atsakomybės klausimas. Atsižvelgiant į tai, kad realus DI įrankių panaudojimas teisiniame sektoriuje dar yra ribotas, bus nagrinėjamos įvairių užsienio valstybių praktikos įtraukiant DI įrankius, neišskiriant vienos ar kitos valstybės. Darbe plačiau neanalizuojamas DI akte įtvirtintų saugumo priemonių veiksmingumas, turint omenyje, jog DI akto nuostatos pilna apimtimi dar nėra įsigaliojusios, todėl šiuo metu trūksta duomenų tokiam vertinimui atlikti.

Tyrimo metodai. Magistro darbe naudojami įprasti moksliniai metodai: lingvistinis, sisteminis, teleologinis ir lyginamieji metodai.

- 1) **Lingvistinis** metodas naudojamas analizuojant DI sąvoką ir kitas koncepcijas susijusias su DI rūšimis, DI priemonėmis ir DI grėsmėmis. Taip pat aiškinant įvairias teisės aktų nuostatas.
- 2) Remiantis **sisteminio** metodu, vertinamas egzistuojantis DI teisinis reglamentavimas. Taip pat atliekama DI priemonių analizė ir sistemiškai identifikuojamos DI priemonių naudos civilinio proceso principų kontekste. Sisteminis metodas taikytas ir vertinant pamatinių DI technologijos naudojimo principų ir keliamų grėsmių tarpusavio vertinimui.

- 3) **Teleologinis** metodas buvo taikytas aiškinant egzistuojantį DI reguliavimą, siekiant ne tik atskleisti jų turinį, bet ir jų tikslą bei siekiamus rezultatus.
- 4) **Lyginamasis** metodas naudojamas siekiant pateikti gerosios praktikos pavyzdžius užsienio valstybėse, kur DI yra integruotas. Šis metodas leidžia atskleisti sėkmingas DI taikymo praktikas.

Darbo originalumas ir svarbiausi šaltiniai. DI integravimo civiliniame procese klausimas dar nėra plačiai nagrinėtas Lietuvoje. DI tema plačiai nagrinėjama asist. dr. N. Gaubienės. Šiai temai labiausiai aktualus mokslininkės straipsnis tema „Can Artificial Intelligence Engage in the Practice of Law as the Art of Good and Justice?“ (Gaubienė, 2024), tačiau ir kiti mokslininkės straipsniai svarbūs šiai temai. Taip pat šio darbo kontekste aktuali yra Dr. Donato Murausko nagrinėta tema „Dirbtinis intelektas priimant teismo sprendimą – algoritmų klasifikavimas remiantis teisinio kvalifikavimo stadijomis“ (Murauskas, 2020). Inesa Stolper straipsnyje „Towards Automated Decision-Making at Court: The Use of Artificial Intelligence for Drafting and Rendering Court Decisions“ nagrinėjo DI integravimo į teismų sistemą galimybę ir iššūkius (Stopler, 2024). Dr. Agnė Juškevičiūtė-Vilienė straipsnyje „Dirbtinis intelektas ir konstitucinė teisė į teisingumą“ nagrinėjo ar DI panaudojimas teisinių ginčų sprendime, neprieštarauja konstitucinei asmens teisei į teisingumą (Juškevičiūtė-Vilienė, 2020). Prof. Dr. Vytautas Mizaras kartu su dr. Pauliumi Jurčiu ir užsienio teisės mokslininkais Yogesh K. Dwiwedi, Brian D. Earp, Mark Fenwick, Souichirou Kozuka, Sebastian Porsdam Mann 2025 m. kovo mėnesį publikavo straipsnį pavadinimu „Artificial Intelligence, the Right to a Fair Trial & the “AI-Equipped-Judges” of the Future” (Mizaras et. al., 2025). Arnas Malakauskas Magistro darbe „Automatizuotas sprendimų priėmimas pagal BDAR 22 straipsnį ir dirbtinis intelektas: taikymo prielaidos ir problematika“, nagrinėjo BDAR 22 straipsnio taikymo prielaidas ir problemas, kylančias duomenų valdytojams, savo veikloje pasitelkiantiems dirbtinio intelekto įrankius (Malakauskas, 2022). Arpine Babayan magistro darbe „Dirbtinio intelekto iššūkis žmogaus teisių apsaugos sričiai: robotų statuso reguliavimas“ nagrinėjo DI poveikį pagrindinėms ES saugomoms asmenų teisėms ir laisvėms (Babayan, 2018). Gerda Rudminaitė yra parašiusi magistro darbą tema „Dirbtinio intelekto technologijos panaudojimo galimybės vykdymo procese: iššūkiai ir perspektyvos“ (Rudminaitė, 2024). Nojus Antanas Bendoraitis magistro darbe tyrė temą „Ar dirbtinio intelekto naudojimas teismo funkcijų įgyvendinime neprieštarauja teisei į teisingą teisimą?“ (Bendoraitis, 2021). Todėl nors ir daugėja mokslinių darbų parašyta šią temą, Lietuvoje išsamiai dar nenagrinėtas DI integravimo į civilinį procesą klausimas. Dar nebuvo atlikta išsami dirbtinio intelekto integravimo į civilinį procesą ir dėl to kylančių grėsmių analizė.

Kai kurios problemos nagrinėjamos paminėtuose darbuose, tačiau stinga darbų, kuriuose būtų apžvelgiamos konkrečios priemonės, jas įvertinant civilinio proceso principų kontekste. Paminėtų mokslininkų darbai buvo nagrinėjami ir šiame darbe. Taip pat darbe daugiausiai analizuojami užsienio autorių darbai. Darbe nagrinėjami įtakingų DI mokslininkų kaip John McCarthy, Stuart Russell ir Peter Norvig darbai. Svarbūs Europos Tarybos Europos veiksmingumo komisijos (CEPEJ) dokumentai. Taip pat analizuojami ir kiti Europos Sąjungos ir Europos Tarybos (ET) dokumentai. Analizuojamas Europos Sąjungos 2024 m. birželio 13 d. priimtas reglamentas 2024/1689 – Dirbtinio intelekto aktas (DI aktas).

1. DIRBTINIO INTELEKTO SAMPRATA IR TEISINIS REGULIAVIMAS

1.1. Dirbtinio intelekto istorinė raida

Nors DI sąvoka dažnai asocijuojama su naujausiomis technologijomis, DI nėra naujas reiškinys. DI jau seniai mus liečia daugelyje gyvenimo sričių. DI technologija naudojama įvairiose srityse pradedant nuo išmaniųjų telefonų, saugumo stebėjimo sistemų ir autonominių transporto priemonių valdymo (Khan et al., 2021, p. 2). Paradoksalu, tačiau kai tam tikra nauja technologija mums tampa įprasta, ji nebelaikoma DI dalimi. Šis pasikartojantis reiškinys žinomas kaip „DI efektas“ (angl. “*AI effect*”) arba „keistuoju paradoksu“ (angl. *odd paradox*). Kai sukuriama nauja DI technologija, visuomenė prie jos pripranta, ji nustoja būti laikoma DI, o jos vietą užima dar pažangesnės technologijos (Stone et al., 2016, cituota McCorduk, 2004, p. 12). Todėl nors ir dažnai DI technologija suprantama kaip itin naujas reiškinys, o pastaruoju metu stipriai asocijuojama su iškilusiais generatyvinio DI modeliais, ją turėtume suvokti ne kaip visiškai naują, bet nuolat besivystančią technologiją, įgyjančią vis naujas formas. Tokį DI technologijos vystymąsi iliustruoja istorinė DI perspektyva.

Istoriškai DI koncepcija pradėjo formuotis dar XX a. viduryje. Plačiaja prasme DI raidą galima suskirstyti į tris pagrindinius etapus: simbolinį DI, mašininį mokymąsi ir gilųjį mokymąsi (Siapka, 2018, p. 18).

Simbolinis DI siejamas su DI koncepcijos atsiradimu ir suvokimu, jog kompiuteris gali įgyvendinti tam tikrą užduotį, prilygstančią žmogaus protui. Vienas iš pirmųjų ir didelę įtaką padariusių ankstyvųjų mokslininkų darbų dabartiniam DI vystymuisi yra 1950 m. straipsnyje „Skaiciavimo mašinos ir intelektas“ pristatytas Turingo testas. Pagal Turingo testą DI laikytinas bet kuris kompiuteris, kuris įveikia Turingo testą. Turingo testas susideda iš trijų dalyvių: žmogaus, kompiuterio ir žmogaus teisėjo. Visi testo dalyviai gali komunikuoti tik tekstu ir yra izoliuoti atskirose patalpose. Turingo testas įveikiamas, jeigu žmogus teisėjas negali tiksliai nustatyti, kuris atsakymas buvo pateiktas žmogaus, o kuris kompiuterio (Turing, 1950). Pagal Turingo testą kompiuteris turėtų gebėti apdoroti natūralią kalbą, atvaizduoti žinias, automatizuotai samprotauti ir būti įvaldęs mašininį mokymąsi (Russel, Norvig, 2016, p. 2). Taigi, pirmoji DI koncepcija sietina su idėja, jog tam tikra mašina ar programa geba pateikti žmogiškajam protui prilygstantį atsakymą.

Pats DI terminas pirmą kartą buvo panaudotas 1955 m. mokslininkų John McCarthy, Marvin Minsky, Nathaniel Rochester ir Claude Shannon (Wang, 2019, p. 7) Dartmuto vasaros tyrimų projekto apie DI pasiūlyme (McCarthy et al., 2006). Nuo to laiko

sąvoka kito ir atsirado daugybė apibrėžimų (Schuett, 2023, p. 62). Vystėsi ir pati DI technologija – buvo sukurta pirmoji bendroji problemų sprendimų programa, pristatyta pirmoji DI programavimo kalba, sukurtos pirmosios interaktyvios kompiuterinės programos, galinčios palaikyti pokalbius su žmonėmis. Tačiau ankstyvosios DI sistemos galėjo išspręsti labai riboto pobūdžio problemas ir reikalavo techninių pajėgumų ir piniginių išteklių. Akademinės bendruomenės kritika ir dideli DI sistemų resursai paskatino laikotarpį, stabdžiusį DI vystymo galimybes, kurį pavadino „DI žiema“. DI technologija vėl tapo aktualesnė, kai aštuntajame dešimtmetyje pradėtos kurti ekspertinės sistemos, kurios buvo integruotos į medicinos ir pramonės sritis. Tačiau vėlgi, tokios sistemos negalėjo mokytis ir prisitaikyti, todėl vėl prarado aktualumą (Khan et al., 2021, p. 4-6).

Atitinkamai antrasis DI raidos etapas, siejamas su mašininio mokymųsi. XXI a. pradžioje nauja DI banga atsirado dėl to jog buvo pradėti kurti algoritmai, leidžiantys sistemos pačioms mokytis iš didžiulio duomenų kiekio, kuris atsirado dėl skaitmeninio pasaulio plėtros (Reillon, 2018, p. 2). DI išliko pervadintas į „mašininį mokymąsi“ ir „intelektualiąsias sistemas“, todėl išliko tyrinėjamas ir buvo tobulinamas toliau. Buvo sukurta mašininio mokymosi metodologija, leidžianti algoritmams mokytis iš savo patirties ir tobulėti (Burell, 2016, p. 2).

Galiausiai, trečiasis DI vystymosi etapas siejamas su mašininio mokymosi pažanga ir jo evoliucija į giluminį mokymąsi (angl. *deep learning*). Giluminis mokymasis yra sudėtingesnė ir pažangesnė mašininio mokymosi forma, leidžianti DI modeliams atpažinti sudėtingus dėsningumus ir apdoroti didžiulius duomenų kiekius (angl. *big data*), ko tradiciniai mašininio mokymosi metodai dažnai negali efektyviai padaryti. Šios pažangos dėka tapo įmanoma ne tik analizuoti didelės apimties duomenis, bet tai daryti ir itin dideliu greičiu, todėl DI pritaikymo galimybės įvairiose srityse žymiai labiau išsiplėtė (Siapka, 2018, p. 20-21).

DI įgavo naujas formas ir pagreitį – šiandien DI suprantame kaip technologiją turinčią giluminio mokymosi, natūralios kalbos apdorojimo, kompiuterinės regos funkcijas, todėl rinkoje prasiveržia įvairios naujos DI formos kaip generatyvūs iš anksto apmokyti modeliai (angl. *GPT – Generative Pre-trained Transformer*), autonominės mašinos ar dirbtiniai asistentai (Siapka, 2018, 21 p). Nors pati DI koncepcija atsirado jau seniai, šiandien gyvename su žymiai pažangesnėmis DI formomis, kurios, visų pirma, geba apdoroti didžiulius kiekius duomenų ir gali juo iššifruoti pakankamai tiksliai. Tokie DI gebėjimai pakelia jį į kitą lygį ir leidžia integruoti DI į kasdienes užduotis. Taip pat įvairios DI technologijos lengvai prieinamos per išmaniuosius telefonus ar kompiuterius, todėl iš

esmės kiekvienas žmogus turi prieigą prie DI įrankių. Išstobulintos DI formos padeda jį integruoti į kasdienių užduočių atlikimą, palengvinant ir efektyvinant jas, todėl jo integracija į įvairius sektorius ir procesus tampa neišvengiama. Ne išimtis ir teisingumo sektorius, kuriame DI taip pat gali padėti automatizuoti procesus, didinti darbo efektyvumą ir optimizuoti sprendimų priėmimą.

Apibendrinant, istorinės DI raidos analizė leidžia teigti, jog nors ir DI paprastai asocijuojama su naujovėmis, DI nėra naujas reiškinys ir jau pakankamai plačiai yra integruotas į daugelį gyvenimo sričių. DI technologinė pažanga nuolat keičia visuomenės suvokimą apie DI ir jo pritaikymo galimybes. Šiandien DI sistemos geba apdoroti didelius kiekius duomenų ir atlikti sudėtingas užduotis, todėl ženkliai gali palengvinti įvairias gyvenimo sritis, ne išimtis ir civilinio proceso sritis.

1.2. Dirbtinio intelekto sampratos platumas

Yra gerai žinoma, kad nėra universaliai priimtose DI sąvokos (Wang, 2019, p. 1). DI sąvokų spektras yra platus, o pačios sąvokos reikšmė keičiasi su laiku (Schuett, 2023, p. 62). Kai kurie tyrėjai kelia klausimą ar apskritai galime apibrėžti DI sąvoką (Juškevičienė, 2020, p. 118). DI sąvoka nėra vienareikšmė ir skirtinguose kontekstuose ji gali būti suprantama ir apibrėžiama skirtingai. DI iš esmės yra algoritmų ir duomenų apdorojimo metodų visuma ir nors tam tikriems algoritminiams sprendimams egzistuoja aiškos techninės specifikacijos, DI samprata tampa sunkiai apibrėžiama, kai tas specifikacijas bandoma perkelti į aukštesnį teorinį ar praktinį lygį (Dahlke, 2024, 1 p). Žmonės intuityviai suvokia, kada kompiuteris elgiasi protingai, tačiau ši intuicija taip pat gali kisti priklausomai nuo konteksto (Caluori, 2024, p. 1916).

DI terminas dažnai naudojamas skirtingoms sistemos apibūdinti, nors daugelis DI sistemų yra specializuotos tam tikroms užduotims atlikti ir jų veikimo principai gali labai skirtis (Stone et al, 2016, p. 7). Todėl dažnai DI technologija apibūdinama kaip „skėtinis terminas“ (angl. *umbrella term*), apimantis įvairias algoritmais pagrįstas technologijas, tarnaujančias skirtingiems tikslams (Dahlke, 2024, p. 1). Pavyzdžiui, 2018 m. Europos Komisijos komunikate DI apibrėžiamas kaip sistemos, kurios elgiasi protingai, analizuodamos savo aplinką ir darydamos gana savarankiškus sprendimus, siekdamos tam tikrų tikslų (Komisijos komunikatas Europos Parlamentui..., 2018). Lingvistiniu požiūriu DI suvokiamas kaip kompiuterinių ar kitokių mašinų gebėjimas demonstruoti ar imituoti intelektualų elgesį. Ši sąvoka istoriniu požiūriu išsiplėtė ir taip pat apima programinę įrangą, kuri atlieka užduotis arba generuoja rezultatus, anksčiau laikytus būdingais tik

žmogaus intelektui, ypač taikant mašininį mokymąsi (angl. *machine learning*), leidžiantį analizuoti ir apibendrinti didelius duomenų kiekius. DI taip pat gali reikšti konkretų tokios programinės įrangos pavyzdį arba (teorinę) būtybę, demonstruojančią tokį intelektą (Oxford English Dictionary, 2023). Taigi, ne retai DI sąvokos yra itin plačios, todėl prie jų galima priskirti skirtingas sritis ir DI kryptis. McCarthy, išskirdamas DI šakas, nurodė kad DI apima įvairias sritis, tokias kaip logiškasis DI, paieškos algoritmai, atpažinimo modeliai, planavimas ir mokymasis iš patirties. Logiškasis DI naudoja matematinę logiką sprendimų priėmimui, paieškos algoritmai gali analizuoti daugybę galimų variantų, atpažinimo modeliai gali identifikuoti objektus ar struktūras, o planavimo sistemos generuoja strategijas tikslams pasiekti. Žinoma, toks sąrašas nelaikytinas išsamiu ir gali būti pildomas (McCarthy, 2007, p. 8-10).

Taigi, DI sąvoka nėra vienareikšmė ir neturi plačiai priimto apibrėžimo. DI sąvoka dažnai suvokiama kaip skėtinis terminas, apimantis įvairias algoritmais pagrįstas sistemas, kurios gali atlikti užduotis būdingas žmogaus intelektui. Kaip ir pabrėžta analizuojant istorinę DI perspektyvą, DI koncepcija nėra nauja ir dažnai asocijuojama su naujausiomis technologijomis, tačiau reikia suvokti, kad DI terminas nėra naujas ir yra platus, apimantis ne mažai tarpusavyje besiskiriančių technologijų. Todėl DI reikšmė gali priklausyti ir nuo konteksto, kuriame jis vartojamas.

1.3. Dirbtinio intelekto mokslinė samprata

Kaip ir aptarta, DI samprata yra plati ir nėra vieno universalaus apibrėžimo. Pei Wang išskiria keletą populiarių DI sąvokų (Wang, 2019, p. 7). Allan Newell ir Herbet A. Simon pabrėžė, kad „bendruoju intelektualiu veiksmu“ norime apibrėžti tą patį intelekto mąstą, kokį matome žmonių veikloje: tai gebėjimas bet kurioje realioje situacijoje elgtis taip, kad elgsena atitiktų sistemos tikslus ir prisitaikytų prie aplinkos reikalavimų, esant tam tikriems greičio ir sudėtingumo apribojimams (Newell and Simon, 1976). Marvin Minsky požiūriu, intelektas paprastai reiškia gebėjimą spręsti sudėtingas problemas (Minsky, 1985). John McCarthy pabrėžė, kad DI susijęs su metodais, kaip pasiekti tikslus situacijose, kuriose turima informacija turi tam tikrą sudėtingą pobūdį. Metodai, kuriuos reikia taikyti, priklauso nuo situacijos sukeliama uždavinio ir yra panašūs, nesvarbu, ar problemą sprendžia žmogus, ateivis ar kompiuterinė programa (McCarthy, 1988). Vėlesniuose savo darbuose DI McCarthy apibrėžė kaip mokslą ir inžineriją, skirtą protingų mašinų, ypatingai protingųjų kompiuterinių programų, kūrimui. Šis požiūris pabrėžia, kad DI neapsiriboja vien biologiniais procesais, kurie būdingi žmogaus intelektui. DI orientuojasi ne tik į žmogaus intelekto imitavimą, bet ir į problemų sprendimą naudojant įvairias

skaičiavimo procedūras (McCarthy, 2007, p. 2). Viena iš labiausiai paplitusių šių dienų DI sąvokų buvo pasiūlyta Nils J. Nilsson (Stone et al., 2016, p. 12), kuris DI apibrėžė kaip veiklą, kuri yra skirta mašinai padaryti protingomis, o intelektas yra savybė, leidžianti sistemai tinkamai veikti ir prisitaikyti prie aplinkos (Nilsson, 2010).

Būtina pabrėžti, kad nors ir DI sąvokoje turime žodį „intelektas“, nereikėtų suprasti, jog DI sistemos iš tiesų turi intelektą. Kaip ir pabrėžta dr. N. Gaubienės darbuose, kai kurių mokslininkų požiūriu žmogaus intelektas yra pagrįstas skaičiavimais, todėl iš principo jeigu tam tikrą dalyką galime suskaičiuoti, tai gali būti sumodeliuota ir į kompiuterinę programą. Nors ir kompiuteriai gali pateikti protingą veiksmų rezultatą tai neįrodo, kad mašina turi intelektą. DI protingumas gali būti vertinamas per labai ribotą prizmę t.y. vertinant ar mašinos veiksmai atrodo protingi stebėtojui, vadovaujantis išoriniu įspūdžiu (Gaubienė, 2020). Sutiktina su šiuo požiūriu, jog DI neturėtų būti suvokiamas ir apibūrinamas per žmogaus intelekto sampratą. DI veikiau yra tam tikrų algoritmų ir skaičiavimų sistema, kurios veiklos rezultatas gali būti panašus į žmogaus pateikiamus rezultatus. Suvokiama, jog žmogaus proto veikimas gali būti paaiškinamas per tam tikrus biologinius procesus, todėl tokius veikimo principus bandoma sudėti į protingas mašinas, tačiau žmogaus intelektas yra kur kas gilesnė ir labiau kompleksiškesnė savybė. DI negali būti suvokiamas kaip subjektas, turintis intelektinių gebėjimų (Gaubienė, 2024, p. 58).

Išaiškinus, jog DI sąvoka plati ir neturi vieno bendro apibrėžimo, manytina, kad DI sąvoka galėtų būti apibūrinama per tam tikrus bruožus, bet ne vieną bendrą sąvoką. Lucas Caluori, tirdamas DI sąvoką išskyrė penkis bruožus, paprastai naudojamus apibūrinant DI: 1) gebėjimas mokytis (angl. *learning ability*) – šis kriterijus itin svarbus ir netgi dažnai mašininis mokymasis (angl. *machine learning*) naudojamas kaip DI sinonimas; 2) panašumas į žmogų (angl. *human likeness*) – nors ir daugumoje apibrėžčių sutariama, kad tai vienas iš DI bruožų, tačiau neaišku kokių lygiu DI turi būti panašus į žmogų; 3) „proto“ būseną (angl. *state of “mind”*) – šis kriterijus pasižymi didele variacija – apibūrinant DI dažnai yra ir vartojamas ir visiškai nepaisomas, todėl galima teigti, jog nėra bendro sutarimo dėl šio kriterijaus; 4) problemos sudėtingumas (angl. *the complexity of the problem*) – dauguma DI apibrėžimų nelaiko šio kriterijaus esminiu, tačiau, kaip ir aptarta, kai kurie svarbūs tyrinėtojai šiuo klausimu tai laikė vieninteliu ir esminiu kriterijumi (pvz. Minsky, 1985); 5) sėkmingas rezultatas (angl. *successfulness*) – šis kriterijus yra suvokiamas kaip patenkinamas problemų sprendimas, tačiau taip pat nelaikytinas lemiamu kriterijumi. Įdomu tai, kad DI akto preambulės 12 p. nurodo, kad pagrindinė DI sistemų savybė yra gebėjimas daryti išvadas, todėl galime matyti, kad teisiniu ir moksliniu požiūriu

pagrindiniai DI požįūriai ne visuomet sutampa (DI aktas, 2024). Nėra bendro sutarimo, kurie iš šių kriterijų yra svarbiausi, tačiau galima sutikti, jog problemos sudėtingumas daugumai apibrėžimų nėra lemiamas, o panašumas į žmogų yra pagrindinis DI apibrėžtyse dominuojantis požymis (Calouri 2023, p. 1908-1912). Europos Komisijos parengtame leidinyje, analizuojant DI sąvokas, dar išskirti tokie dažnai pasikartojantys bruožai kaip aplinkos suvokimas, informacijos apdorojimas, sprendimų priėmimas ir specifinių tikslų siekimas (Samoili et al., 2020, p. 8).

Taigi, daugelis apibrėžimų iš esmės nukreipia į protingas mašinas, kurios elgiasi kaip žmonės arba geba atlikti veiksmus reikalaujančius intelekto, tačiau žmogaus intelektas taip pat yra sunkiai apibrėžiamas ir išmatuojamas, todėl gausa DI apibrėžimų yra migloti ir labiau apibūdina idealų tikslą nei aiškiai apibrėžtą mokslinį tyrimo objektą (Samoili et al., 2020, p. 7). DI sistema neturi realaus žmogiškojo intelekto, todėl manytina, kad DI sąvoka neturėtų būti siejama su suvokimu, jog tai sistema gebanti prilygti žmogiškojo intelekto savybei. Rezultatai, kuriuos pateikia DI sistema, priklauso nuo duomenų, kuriais ji yra apmokyta ir iš anksto joje įdiegtų funkcijų (Gaubienė, 2024, p. 58, cituota Casey et. al, 2020), todėl DI „intelektas“ yra labai ribotas. Kaip ir nurodo DI akto preambulės 97 p. DI apibrėžtis turėtų būti grindžiama pagrindinėmis DI sistemų charakteristikomis, pagal kurias ji skiriasi nuo paprastesnių įprastų programinės įrangos sistemų ar programavimo metodų, ir neturėtų apimti sistemų, kurios grindžiamos tik fizinių asmenų nustatytomis taisyklėmis, skirtoms automatiškai vykdyti operacijas. Kadangi DI sąvoka pasižymi platumu, manytina, kad tiksliausia DI yra apibūdinti per tam tikrus bruožus, kurie yra būdingi DI.

1.4. Dirbtinio intelekto teisinė samprata

DI sąvoka teisiniame kontekste taip pat apibrėžiama gan skirtingai. DI sąvokos apibrėžimas teisiniame kontekste buvo iškeltas ne vieno teisės mokslininko ir yra nevienaprasmiškas: vieni siūlė būtinybę turėti vieną DI apibrėžimą, kiti mokslininkai teigia, kad tai nėra įmanoma (Schuett, 2023, p. 62).

Dėl riboto egzistuojančio teisinio reguliavimo, DI samprata teisiniame kontekste labiau formuojama per įvairias politikos gaires, o ne privalomus teisės aktus. Europos veiksmingumo teisingumo komisijos (CEPEJ) 2018 m. priimtoje chartijoje dėl dirbtinio intelekto naudojimo teisminėse sistemose ir jų aplinkoje¹ (CEPEJ chartija) DI apibrėžiamas kaip mokslinių metodų, teorijų ir technikų rinkinys, kurio tikslas yra kompiuterio pagalba

¹ Chartija nėra teisiškai privaloma, tačiau veikia kaip gairės ir gerosios praktikos rekomendacija, o ne teisiškai įpareigojantis dokumentas. CEPEJ chartijos principai turėtų būti reguliariai taikomi ir vertinami tiek viešojo, tiek privataus sektoriaus (CEPEJ chartija, 2018, p. 6).

atkurti žmogaus kognityvinius gebėjimus (European ethical Charter on the use of AI..., 2018, p. 69). 2019 m. Ekonomikos ir inovacijų ministerijos parengtoje Lietuvos dirbtinio intelekto strategijoje (toliau – DI strategija) naudojamas tuo metu pateiktas naujausias Europos Komisijos pateiktas apibrėžimas², kur DI apibrėžiamas kaip sistemos, kurios elgiasi protingai, analizuodamos savo aplinką ir darydamos gana savarankiškus sprendimus tikslui pasiekti (Komisijos komunikatas Europos Parlamentui..., 2018, p. 1, Lietuvos DI strategija, 2018, p. 5). Tačiau toks pateiktas apibrėžimas yra kritikuojamas, nes juo aptakiai bandoma pasakyti, kad galima kalbėti tik apie tam tikro lygio autonomiją, tačiau negalima teigti, jog sistema priima gana savarankiškus sprendimus tikslui pasiekti. DI neanalizuoja savo aplinkos ir DI algoritmų pagrindu veikianti sistema, apdorojusi didelį kiekį duomenų, geba patikrinti, ar konkretus objektas patenka į tą vidurkį (Gaubienė, 2019).

2021 m. UNESCO rekomendacijoje dėl DI etikos (UNESCO rekomendacija) pažymėta, jog DI sistemos traktuojamos kaip sistemos, gebančios apdoroti duomenis ir informaciją tokiu būdu, kuris panašus į protingą elgesį ir paprastai apima samprotavimo, mokymosi, suvokimo, numatymo, planavimo ar valdymo aspektus. Pačioje UNESCO rekomendacijoje pabrėžta, kad joje nėra siekiama pateikti vieną DI apibrėžtį, nes ji ilgainiui turėtų keistis atsižvelgiant technologijų raidą (UNESCO, 2021). Tačiau manytina, kad ir ši DI sąvoka pasižymi neapibrėžtumu ir pernelyg plačiu DI suvokimu. Sąvoka iš esmės nukreipia į sistemas, kurios turėtų elgtis panašiai kaip žmonės, tačiau vėlgi negalime teigti, jog DI turi biologinius gebėjimus elgtis kaip žmogus. Kaip ir minėta DI sistemos iš esmės analizuoja didelį kiekį duomenų ir jų pagalba išveda tam tikrus rezultatus, todėl sąvoka turėtų labiau atspindėti tokių sistemų veikimo principus kaip algoritminį duomenų apdorojimą ir išvestinių rezultatų generavimą, o ne abstrakčiai ir metaforiškai naudoti „protingo elgesio“ sampratą, kuri yra stipriai klaidinanti ir išplečia DI sąvoką. Vieni iš Konstitucijos kylančio teisinės valstybės principo elementų yra teisinis tikrumas ir aiškumas, kuris įtvirtina, jog teisinis reguliavimas turi būti aiškus ir darnus, teisės normos turi būti formuluojamos tiksliai ir jose negali būti dviprasmybių (Konstitucinio Teismo 2003 m. gegužės 30 d. nutarimas). Todėl DI apibrėžtis teisiniame kontekste negali būti plati ir per daug metaforiška. Siekiant apibrėžti DI sąvoką, svarbu remtis konkrečiais kriterijais, kurie leistų tiksliai identifikuoti ar konkreti sistema patenka į DI reguliavimo sritį.

2024 m. rugsėjo mėnesį Vilniuje pasirašyta pirmoji tarptautinė teisiškai privaloma sutartis DI srityje – ET parengta Dirbtinio intelekto ir žmogaus teisių, demokratijos ir

² Apibrėžimas pateiktas Europos Komisijos 2018 m. komunikate Dirbtinis intelektas Europai (SWD(2018) 137 final).

teisinės valstybės pagrindų konvencija (Vilniaus konvencija arba Dirbtinio intelekto konvencija). Vilniaus konvencijoje DI sistema apibrėžiama kaip mašininė sistema, kuri, turėdama aiškius arba numanomas tikslus, iš gaunamų duomenų (įvesties) nustato, kaip generuoti išvestį, tokią kaip prognozės, turinys, rekomendacijos ar sprendimai, galinčius daryti įtaką fizinei arba virtualiai aplinkai. Skirtingos DI sistemos skiriasi savo autonomijos ir prisitaikymo lygiu po jų diegimo (Vilniaus konvencija, 2024, 2 str.). DI akto 3 str. 1 p. DI sistema apibūdinta kaip mašina grindžiama sistema, suprojektuota veikti įvairiais autonomijos lygiais, kuri po diegimo gali veikti prisitaikydama ir kuri, siekiant aiškių ar numanomų tikslų, iš gautos įvesties duomenų daro išvadą, kaip generuoti išvedinius, pavyzdžiui, predikcijas, turinį, rekomendacijas ar sprendimus, kurie gali turėti įtakos fizinei ar virtualiai aplinkai. Šiuose teisės aktuose suformuoti apibrėžimai, atspindi aiškesnę ir korektiškesnę DI sąvoką. Pabrėžiami konkretūs DI sistemų gebėjimai ir DI gebėjimas apdoroti duomenis ir generuoti tam tikrus rezultatus, galinčius daryti įtaką aplinkai.

Taigi, DI sąvokos apibrėžimas atsirandant pirmiesiems minkštosios teisės (angl. *soft law*) šaltiniams buvo pakankamai fragmentiškas ir abstraktus. Sąvokos rėmėsi abstrakčia DI koncepcija, kuri priskiria prie DI bet kokias sistemas, panašias į žmogaus protą. Toks apibrėžimas kelia daug neaiškumų ir leidžia prie DI priskirti didelę dalį įvairių sistemų. Visgi pastaruoju metu, atsirandant pirmiesiems privalomiems teisės aktams, DI sąvoka tampa konkretesnė ir geriau atspindi DI veikimo principus. DI aktas ir Vilniaus konvencija apibrėžia aiškesnius DI bruožus kaip dokumentų apdorojimas, išvadų generavimas, skirtingas DI autonomijos lygis, kurios leidžia geriau atskirti DI sistemas nuo tradicinės programinės įrangos. Todėl manytina, kad formuojant tiek nacionalinius tiek tarptautinius teisės aktus, DI sąvokos apibrėžimas ir turėtų judėti linkme, apibrėžiant šias sistemas per tam tikrus bruožus ir pamatinius jų veikimo principus. Aiškos teisinės sąvokos nebuvimas gali būti problematiškas ir kelti teisinį neapibrėžtumą, nes tampa sunku identifikuoti ar tam tikra technologija ar programinė įranga yra DI dalis. Per daug išplėtus DI sąvoką, tai gali reikšti papildomus ir perteklinius reikalavimus paprastesnio pobūdžio technologijoms.

1.5. Dirbtinio intelekto teisinis reguliavimas

Sparti DI pažanga ir sąvokos neapibrėžtumas kelia naujus ir specifinius iššūkius, siekiant sukurti naują bendrą teisinę DI sistemą. Kaip ir aptarta, DI technologija keičiasi, jos pajėgumai nuolat plečiasi, todėl kuriant bendrą DI sistemą, būtina atsižvelgti ir kurti lankstų teisinį reguliavimą, kuris atsižvelgtų į dinamišką ir plačią DI sistemų prigimtį. Taip pat teisės aktais svarbu įvertinti galimą DI sistemų poveikį žmogaus teisėms ir saugumui.

Svarbu numatyti ir konkrečias saugumo priemones, diegiant DI sistemas į viešą ir privatų sektorių. Dėl DI sistemų novatoriškumo ir sparčios evoliucijos privalomi teisės aktai DI technologijai nebuvo sukurti iš karto. Todėl pirmiausia atsirado daug minkštosios teisės šaltinių, kurie nustatė bendrus principus ir rekomendacijas DI reguliavimui.

2018 m. Europos Komisija sudarė Aukšto lygio ekspertų grupę dirbtinio intelekto klausimais, kuriai buvo pavesta parengti patikimo dirbtinio intelekto etikos gaires (Patikimo DI etikos gairės). Patikimo DI etikos gairės pabrėžia būtinybę, jog DI sistemos būtų orientuotos į žmogų ir turėtų tarnauti žmonėms ir visų jų labui, didinant žmonių gerovę ir laisvę. DI sistemų diegimu turi būti siekiama naudos, užtikrinant rizikos prevenciją. Patikimo DI etikos gairės pabrėžia būtinybę diegti patikimas DI sistemas, kurioms būdingas teisėtumas, etiškumas ir patvarumas (Patikimo DI etikos gairės, 2019). 2018 m. Europos Komisijos komunikate pabrėžta, jog DI integravimas, siekiant padidinti ES technologinius ir pramoninius pajėgumus, turėtų apimti tiek privatųjį, tiek viešąjį sektorių (įskaitant teismų sistemas ir kitas teisines institucijas). ES stipriai pabrėžia norą pirmiauti DI technologijų kūrimo srityje, tačiau tai daryti saugant pamatines ES vertybes ir pagrindines teises (Komisijos komunikatas Europos Parlamentui..., 2018).

2018 m. CEPEJ chartija numato penkis pamatinius principus kurių turėtų būti laikomasi integruojant DI į teismų sistemą: (i) pagarbos pamatinėms teisėms principas – DI naudojimas ir diegimas turi būti suderinamas su pamatinėmis teisėmis; (ii) nediskriminavimo principas – duomenų apdorojimo metodai gali būti diskriminuojantys, todėl turi būti sukurti tokie įrankiai, kurie užkirstų kelią bet kokios diskriminacijos atsiradimui ar didėjimui tarp asmenų ar asmenų grupių; (iii) kokybės ir saugumo principas – DI technologijų diegimui teismuose turi būti naudojami sertifikuoti šaltiniai ir patikimi modeliai; (iv) skaidrumo, nešališkumo ir sąžiningumo principas – duomenų apdorojimo metodai turi būti prieinami ir suprantami, taip pat turi būti sudarytos sąlygos išoriniams auditams; (v) „vartotojo kontrolės“ principas – vartotojas turi būti aiškiai ir suprantamai informuojamas apie tai, ar DI priemonių siūlomi sprendimai yra privalomi ir lengvai gauti prieigą prie tokios informacijos. Chartija pabrėžia būtinybę aktyviai stebėti ir spręsti vis kylančius naujus technologinius iššūkius (European ethical Charter on the use of AI..., 2018, p. 69). 2020 m. Europos Komisijos parengta Baltoji knyga (Baltoji knyga) pabrėžia ES siekį sudaryti sąlygas DI proveržiui ir išsaugoti ES lyderystę šioje srityje, be abejonės užtikrinant, kad naujos technologijos gerintų Europos piliečių gyvenimus, ir nepažeistų jų teisių. Įtvirtinamas ES siekis sukurti DI ekosistemą, kurios technologijos nešų naudą Europos piliečiams, verslams ir viešojo intereso paslaugas teikiantiems subjektams.

Įtvirtinta idėja, jog apsiribojus nacionalinėmis iniciatyvomis, gali kilti pavojus teisiniam tikrumui, piliečių pasitikėjimui ir atsirasti kliūčių dinamiškos Europos pramonės formavimuisi (Baltoji knyga, 2020).

Lietuvoje kol kas trūksta specialaus teisinio reguliavimo, apimančio DI klausimus, todėl DI naudojimas civiliniame procese ar teismuose taip pat nėra aiškiai reglamentuotas. 2019 m. parengtoje DI strategijoje apžvelgiamos bendrosios etinės, teisinės ekonominės ir finansinės DI pusės, pabrėžta, kad DI sistemų diegimas viešajame sektoriuje išlieka sudėtingas dėl ribotų finansinių išteklių ir sudėtingų biurokratinių procesų. Tačiau pažymėtas siekis didinti ir skatinti DI sistemų naudojimą viešajame sektoriuje (Lietuvos DI strategija, 2018, p. 10-11). Matyti, kad įstatymų leidėjas, atsižvelgia į šio tikslo įgyvendinimą ir 2024 m. gegužės 9 d. buvo priimta Lietuvos Respublikos Seimo rezoliucija dėl dirbtinio intelekto technologijų naudojimo viešajame sektoriuje principų (Rezoliucija dėl DI technologijų naudojimo viešajame sektoriuje principų). Rezoliucija dėl DI technologijų naudojimo viešajame sektoriuje principų įtvirtina pamatinius ES ir ET dokumentuose atsikartojančius principus dėl DI naudojimo kaip kreipimosi į žmogų (žmogaus kontrolės) ar skaidrumo principus. Taip pat Rezoliucijoje dėl DI technologijų naudojimo viešajame sektoriuje principų, numatyti ir tokie principai kaip atsakomybės už priimtus sprendimus, atsekamumo, kokybės garantijos, lygiateisiškumo, nepiktnaudžiavimo, rezultatų individualizavimo, teisės viršenybės ir teisinio reguliavimo ekvivalentiškumo, žmogaus interesų pirmenybės (Rezoliucija dėl dirbtinio intelekto technologijų..., 2024).

Nagrinėjant DI panaudojimą automatizuotų procesų sprendime, svarbios Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) 2016/679 Bendrojo duomenų apsaugos reglamento nuostatos (BDAR, 2022). BDAR 22 str. numato, jog duomenų subjektas turi teisę, kad jam nebūtų taikomas tik automatizuotu duomenų tvarkymu, įskaitant profiliavimą³, grindžiamas sprendimas, dėl kurio jam kyla teisinės pasekmės arba kuris jam panašiu būdu daro didelį poveikį, išskyrus atvejus, kai (1) toks sprendimas yra būtinas sudaryti arba vykdyti sutartį tarp duomenų subjekto ir duomenų valdytojo, (2) tai yra leidžiama pagal ES teisę, (3) toks sprendimas yra pagrįstas aiškiu duomenų subjekto sutikimu (BDAR 22 str.

³ Profiliavimas – bet kokios formos automatizuotas asmens duomenų tvarkymas, kai asmens duomenys naudojami siekiant įvertinti tam tikrus su fiziniu asmeniu susijusius asmeninius aspektus, visų pirma siekiant išanalizuoti ar numatyti aspektus, susijusius su to fizinio asmens darbo rezultatais, ekonomine situacija, sveikatos būkle, asmeniniais pomėgiais, interesais, patikimumu, elgesiu, buvimo vieta arba judėjimu (BDAR 4 str. 4 p.).

2 d.). Tai reiškia, kad kai DI sistema priima tam tikrą sprendimą, būtina gauti aiškų asmens sutikimą. Taip pat turi būti sudaromos tokios sprendimą apskūsti (BDAR 22 str. 3 d.).

Vilniaus konvencija iš esmės atkartoja minkštosios teisės šaltiniuose įtvirtintus principus. Kaip ir minėta, Vilniaus konvencija laikytina pirmąja tarptautine teisiškai privaloma sutartimi DI srityje. Vilniaus konvencija vėlgi įtvirtina, jog integruojant DI privalu užtikrinti žmogaus teises, demokratiją ir teisės viršenybę. Konkrečiai Vilniaus konvencijos 5 str. 1 d. pažymi, jog integruojant DI sistemas privalu priimti priemones, kurios užtikrintų, jog DI sistemos nepakenktų demokratinių institucijų ir procesų vientisumui, nepriklausomumui bei veiksmingumui, įskaitant valdžių padalijimo principą, teisminės nepriklausomybės užtikrinimą ir prieigą prie teisingumo (Vilnius konvencija, 2024).

Šie dokumentai rodo, kad tiek tarptautiniu lygmeniu, tiek nacionaliniu lygmeniu siekiama suformuoti pagrindinius DI intelekto naudojimo principus, akcentuojant žmogaus teisių apsaugą, atskaitomybę ir DI sistemų skaidrumą. Nors ir šie dokumentai laikytini svarbiu žingsniu, siekiant tinkamai sureguliuoti DI taikymą, tačiau vis dar yra riboti ir apibrėžia tik pamatinius DI naudojimo principus, tačiau beveik nenumato konkrečių priemonių šių principų užtikrinimui. Todėl svarbu kurti apibrėžti ne tik pamatinius DI naudojimo principus, tačiau įtvirtinti ir konkrečias praktines priemones minėtųjų vertybių užtikrinimui.

Manytina, kad ES kryptingai juda link konkretesnio DI reguliavimo. DI aktas laikytinas pirmuoju išsamiu ES dokumentu, reguliuojančiu DI sistemą. Kaip ir pabrėžta DI akto 1 str., DI akto tikslas – pagerinti vidaus rinkos veikimą ir skatinti į žmogų orientuoto ir patikimo DI įsisavinimą, kartu užtikrinant aukšto lygio sveikatos, saugos, Chartijoje įtvirtintų pagrindinių teisių apsaugą, įskaitant demokratiją, teisinę valstybę ir aplinkos apsaugą nuo žalingo DI sistemų poveikio Sąjungoje, ir remiant inovacijas (DI aktas, 2024, 1 str. 1 d.). DI įsigaliojo 2024 m. rugpjūčio 1 d., tačiau jo taikymas išskirtas tam tikrais etapais: (i) bendrosios DI akto nuostatos ir nuostatos susijusios su draudžiama su DI susijusia praktika taikomos jau nuo 2025 m. vasario 2 d.; (ii) DI akto nuostatos, susijusios su bendrosios paskirties DI modelių valdymo taisyklėmis ir pareigomis bus pradėtos taikyti 2025 m. rugpjūčio 2 d.; (iii) pilna apimtimi DI aktas įsigalioja nuo 2026 m. rugpjūčio 2 d. (su išimtimi dėl pereinamojo laikotarpio taisyklėmis dėl didelės rizikos DI sistemų, įterptų į reglamentuojamus gaminius) (DI akto 113 str.).

DI akto III priedo 8 d. a p. priskiria DI sistemas, kurios yra skirtos naudoti teisminėse institucijose arba jų vardu, siekiant padėti teisminei institucijai tirti ir aiškinti faktus bei įstatymus ir taikyti įstatymus konkrečioms faktų rinkiniams arba skirtas naudoti panašiu būdu alternatyvaus ginčų sprendimo procese, prie didelės rizikos DI sistemų. DI akto preambulės 61 p. pabrėžia, kad tam tikros DI sistemos, skirtos teisingumui vykdyti turėtų būti klasifikuojamos kaip keliančios didelę riziką, nes tokios sistemos gali daryti reikšmingą poveikį demokratijai, teisinės valstybės principui, individualioms laisvėms, taip pat teisei į veiksmingą teisių gynimo pramonę ir teisingą bylos nagrinėjimą. Tokiu reguliavimu siekiama šalinti galimą šališkumo, klaidų ir neskaidrumo riziką. DI priemonių naudojimas gali sustiprinti teisėjų gebėjimą priimti sprendimus ar teismų nepriklausomumą, bet neturėtų jų pakeisti – galutinį sprendimą privalo priimti žmogus. Tačiau DI sistemų klasifikavimas kaip didelės rizikos sistemų neturėtų būti taikomas DI sistemoms, skirtoms grynai papildomai administracinei veiklai, kuri nedaro poveikio faktiniam teisingumo vykdymui individualiais atvejais, pavyzdžiui, teismo sprendimų, dokumentų arba duomenų anoniminimui arba pseudoniminimui, darbuotojų tarpusavio ryšiams arba administracinėms užduotims. Todėl DI aktas pakankamai aiškiai išskiria, jog didelės rizikos DI sistemos laikytinos tos sistemos, kurios naudojamos teisingumo vykdymo, bet ne tokios, kurios padeda paspartinti tam tikrus administracinius procesus.

DI sistemų, skirtų naudoti teisminėse institucijose priskyrimas prie didelės rizikos sistemų reiškia, kad tokioms sistemoms numatomi konkretūs didelės rizikos DI sistemoms taikomi reikalavimai ir su tokiomis sistemomis susijusios veiklos vykdytojų pareigos (DI aktas, 2024, 1 str. 2 d. c) p.). DI aktas numato išsamų priemonių rinkinį, skirtą užtikrinti didelės rizikos DI sistemų saugumą ir patikimumą. Visų pirma įtvirtinama, jog didelės rizikos DI sistemoms privalu sukurti rizikos valdymo sistemą, kuri apibrėžia kaip tokia sistema turi būti kuriama, įgyvendinama, dokumentuojama ir prižiūrima (DI akto 9 str.). Taip pat įtvirtinti duomenų tvarkymo ir valdymo reikalavimai (DI akto 10 str.), techninių dokumentų rengimo taisyklės (DI akto 11 str.). Be to, nustatyti DI sistemų registravimo mechanizmai, taip pat skaidrumo ir informacijos teikimo diegėjams reikalavimai, siekiant užtikrinti tokių DI sistemų atsekamumą ir skaidrumą (DI akto 12-13 str.). Įtvirtintas reikalavimas projektuoti didelės rizikos DI sistemas taip, jog jas naudojant, jas galėtų veiksmingai prižiūrėti fiziniai asmenys (DI akto 14 str.) ir kurti jas taip, jog būtų pasiektas tinkamas tikslumo, patvarumo ir kibernetinio saugumo lygis (DI akto 15 str.). DI akto 3 skirsnis numato atskiras pareigas didelės rizikos DI sistemų tiekėjams, tokias kaip kokybės valdymo sistemų diegimas didelės rizikos DI sistemoms (DI akto 17 str.), dokumentų saugojimo pareigą (DI akto 18 str.), pareigą bendradarbiauti su kompetentingomis

institucijomis (DI akto 21 str.) ir pan. Didelės rizikos DI sistemų diegėjams DI aktas taip pat nustato pareigas kaip didelės rizikos DI sistemų poveikio pagrindinėms teisėms vertinimas, prieš diegiant didelės rizikos DI sistemą (DI akto 27 str.). Pažymėtina, kad tam tikros pareigos nustatytos ir valstybėms narėms, pvz. DI akto 74 str. 8 d. numato, kad valstybės narės turi užtikrinti veiksmingą didelės rizikos DI sistemų rinkos priežiūrą, paskirdamos kompetentingas institucijas, atsakingas už šių sistemų atitikties stebėseną. Taigi, DI aktas nustato pakankamai išsamią reguliavimo sistemą, skirtą užtikrinti, kad didelės rizikos sistemos būtų saugios, skaidrios ir atliktų pagrindinių teisių apsaugos reikalavimus.

Iš aptartų dokumentų galima daryti išvadą, jog tiek nacionaliniu, tiek ES ar ET tarybos lygmeniu bandoma sukurti vis nuoseklesnę DI teisinę sistemą. Pirmieji minkštosios teisės šaltiniai ir privalomi teisės aktai pasižymi pakankamai plačiu reguliavimu ir bendraisiais principais ir įtvirtina, jog DI sistemos turi būti kuriamos atsižvelgiant į žmogaus teises, skaidrios ir turėtų nepažeisti kitų pamatinių teisės principų. Toks reguliavimas numato tik pamatinius principus, tačiau ne konkrečias priemones, todėl matyti, kad einama prie vis konkretesnių priemonių, siekiant užtikrinti DI sistemų patikimumą ir saugumą. DI aktas laikytinas pirmuoju išsamiu dokumentu, numatančiu konkretesnes priemones ir jose įtvirtintus saugumo reikalavimus. Civilinio proceso srityje itin aktualus DI sistemų, skirtų naudoti teisminėse institucijose, priskyrimas prie didelės rizikos sistemų, nes tokiu būdu užtikrinami aiškesni mechanizmai, kurie padeda užtikrinti patikimo ir tinkamo naudoti DI sistemų kūrimą.

DI istorinė raida atskleidžia, jog DI samprata nėra naujas reiškinys. Paprastai DI sąvoka asocijuojama su naujovėmis ir naujausiomis technologijomis, tačiau ji nėra laikytina nauju reiškiniu. DI sąvoka pasižymi platumu ir labiau yra apibrėžiama per įvairius bruožus, būdingus DI sistemoms, tačiau dėl DI sąvokos platumo ir novatoriškumo sudėtinga išskirti vieną bendrą DI sąvoką. DI sąvoka neturėtų būti asocijuojama, su suvokimu, jog tokios sistemos turi žmogiškąjį intelektą. Minkštosios teisės šaltiniuose įtvirtinta DI sąvoka ne retai pasižymi abstraktumu, o tokios sąvokos įtvirtinimas privalomuose teisės šaltiniuose reikštų didelį neapibrėžtumą, kas lemtų žymiai platesnį įvairių sistemų, nebūtinai grindžiamų DI, priskyrimą prie DI. Neaiškus ir per abstraktus DI sąvokos apibrėžimas galėtų lemti neproporcingą naštą paprastesnėms sistemoms, kurios neturėtų būti laikomos DI dalimi. Matyti, kad pirmieji privalomi teisės aktai kaip Vilniaus konvencija ar DI aktas,

apibrėžia DI sąvoka aiškiau ir apibrėžia DI sistemas per tam tikrus technologinius sprendimus ar veikimo principus.

Pirmieji minkštosios teisės ir privalomi šaltiniai reguliuojantys DI panaudojimą, taip pat pasižymi pakankamai abstrakčiu DI teisiniu reguliavimu. Paprastai tokie dokumentai nukreipia į pamatinius principus, kurių turėtų būti laikomasi diegiant DI į viešą ir privatų sektorių, tačiau nenumato konkrečių priemonių tokių principų užtikrinimui. DI aktas numato aiškesnę sistemą patikimo DI kūrimui. Šio darbo kontekste, ypatingai svarbu tai, jog DI sistemos, skirtos naudoti teisminėse institucijose priskiriamos prie didelės rizikos sistemų, kas nulemia, jog tokioms sistemoms keliami aukštesni saugumo reikalavimai.

2. DIRBTINIO INTELEKTO PANAUDOJIMAS

2.1. Bendra dirbtinio intelekto panaudojimo apžvalga

Kaip ir pažymėta DI suvokiamas plačiai ir jo panaudojimas jau yra integruotas į kasdienes veiklas, tačiau ne visuomet žmonės intuityviai suvokia, jog tam tikra naudojama technologija veikia DI pagrindu. Mokslinėje literatūroje išskiriami tam tikri DI gebėjimai kaip: 1) žaidimų strategavimas – DI gebėjimas strateguoti, naudojant didelę galimų ėjimų analizę (pvz. šachmatai); 2) kalbos atpažinimas – technologija, kuri leidžia kompiuteriams suprasti ir interpretuoti žmogaus kalbą, naudojama virtualiuose asistentuose ir automatizuotose skambučių centruose; 3) natūralios kalbos supratimas – gebėjimas ne tik atpažinti žodžius, bet ir suprasti jų reikšmę kontekste, pvz. analizuojant tekstus ar atsakinėjant į klausimus; 4) kompiuterinė rega – DI geba analizuoti ir interpretuoti objektus ir jų savybes (veidų atpažinimas, medicininė diagnostika, autonominiai automobiliai); 5) ekspertinės sistemos – specializuotos programos, imituojančios žmogaus ekspertų sprendimų priėmimą tam tikrose srityse, pvz. medicinoje ar teisėje; 6) heuristinė klasifikacija – informacijos priskyrimas vienai iš anksto nustatytų kategorijų, remiantis įvairiais duomenų šaltiniais ir taisyklėmis (pvz. kredito kortelių operacijų analizė, kai įvertinami kortelės savininko duomenys, ankstesni mokėjimai, siekiant nustatyti, ar operacija galėjo būti sukčiavimas) (McCarthy, 2007, p. 10-11).

Automatizuotų procesų, robotikos ir DI atsiradimas keičia darbo rinką ir ženkliai palengvinti darbuotojų gyvenimą, nuo monotoniškų iki daug jėgų reikalaujančių ar net pavojingų užduočių (Komisijos komunikatas Europos Parlamentui..., 2018). Europos Komisija 2020 m. įvertino DI ir skaitmeninius pokyčius ES pagrindinių teisių chartijos kontekste ir pateikė išvadas, jog skaitmeninės technologijos augina ES ir daro kasdienį europiečių gyvenimą įvairiose srityse, įskaitant teisingumo sritį, paprastesnę (Conclusions on the Charter of Fundamental Rights..., 2020). ES Komisijos komunikate dėl teisingumo sistemų skaitmeninimo ES priemonių rinkinyje pabrėžta, kad DI programų integravimas į teisinę sistemą gali būti labai naudingas. Duomenys gali būti apdorojami efektyviais būdais ir tokiu būdu pagerinamas teisės kreiptis į teismą įgyvendinimas ir sumažinama teismo procesų trukmė (Komisijos komunikatas Europos Parlamentui..., 2018).

Konkrečiai kalbant apie DI įrankių panaudojimą teisminėse institucijose 2020 m. metų Komisijos komunikate pabrėžta, kad teisminės institucijos vis dažniau pradeda naudoti DI grindžiamas programas. Ypatingas dėmesys teisingumo srityje skiriamas DI įrankiams skirtiems sprendimų anoniminimui, sakytinės kalbos transkribavimui, mašiniam vertimui, pokalbių robotams, padedantiems įgyvendinti teisę kreiptis į teismą,

ir procesų skirtų organizavimui ir planavimui automatizavimas. Pabrėžta, kad DI programų naudojimas teisingumo sektoriuje galėtų būti labai naudingas. (Komisijos Komunikatas Europos Parlamentui..., 2020, p. 11).

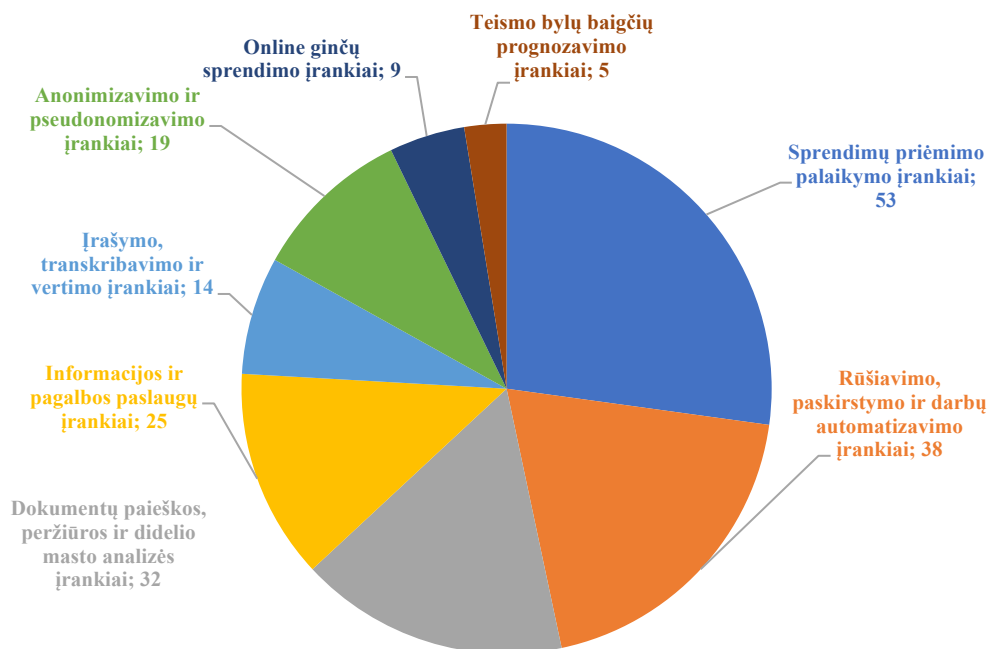
CEPEJ vertinimo ataskaitoje, dėl teisingumo sistemų efektyvumo ir gerinimo, parengtoje 2024 m. (2022 m. duomenimis), nurodyta, kad yra daugybė galimybių kaip DI iš esmės gali pakeisti teisingumo sritį. Prognozuojamoji analizė, paremta istoriniais duomenimis, gali pasiūlyti kaip išspręsti bylą, padėti priimti teisingus sprendimus ir optimizuoti išteklių paskirstymą. Natūralios kalbos apdorojimo technologija gali padėti supaprastinti teisinės procedūras, apibendrinti dokumentus, išskiriant svarbiausią informaciją. Mašininio mokymosi algoritmai gali nustatyti bylų prioritetus pagal jų sunkumą ir galimą poveikį. Virtualios teismo salės, kurios palaiko DI, pagerina prieigą prie teisingumo, suteikdamos galimybę nuotoliniams posėdžiams ir realaus laiko transkripcijai, taip skatinant įsitraukti į procesą ir efektyvumą. Blokų grandinės (angl. *blockchain*) technologija gali apsaugoti teisinės dokumentacijas. Virtuali realybė gali būti naudojama tam tikro įvykio rekonstrukcijai. Generatyvinis DI gali būti naudojamas teisiniams dokumentams rengti ir valdyti teisinės pokalbių robotų programas (angl. *chatbots*), taip didinat prieigą prie teisinės informacijos. Didieji kalbos modeliai (angl. *Large Language Models (LLM)*) gali būti naudojami teisiniams tyrimams, padedant kurti bylų strategiją ir palengvinti kalbos vertimo raštu ir žodžiu paslaugas, skatinant veiksmingesnę ir labiau įtraukiančią teisingumo sistemą (European judicial systems, CEPEJ Evaluation Report, 2024, p. 161). Viešųjų institucijų dokumentai daugiausiai kalba apie DI integravimą į teismines institucijas, tikėtina dėl to, jog teismų veikla yra jautri, viešai ir griežtai reguliuojama institucija, todėl bet kokių pokyčių darymas tokios institucijos veikloje privalo atitikti aukščiausius standartus. Tačiau svarbu suvokti, kad DI įtraukimas į civilinį procesą suvokiamas plačiau – DI integravimas į civilinį procesą reiškia šios technologijos naudas ir kitoms teisinėms profesijoms bei savarankiškai be profesionalaus teisininko pagalbos siekiančioms gauti informacijos ar atstovauti save šalims.

CEPEJ kibernetinių teisingumo ir DI išteklių centro pateiktais duomenimis, nurodoma, jog šiuo metu yra nustatyti ir įtraukti 195 įrankiai⁴, skirti gerinti teisingumo sistemos efektyvumą ir prieinamumą. Šioje statistikoje pateikiami ir konkretūs teisinėms užduotims vykdyti sukurti DI įrankiai ir įvairiosios bendrosios DI programos (pvz.

⁴ Reikėtų turėti omenyje, kad kai kurios konkrečios sistemos turi kelias funkcijas, todėl yra priskiriamos prie kelių kategorijų, todėl bendras registruotas egzistuojančių sistemų skaičius yra mažesnis.

ChatGPT). Statistika pateikia konkrečius, skaičius priemonių, kurios įtrauktos į teisinį sektorių:

1 paveikslas. **CEPEJ Kibernetinio teisingumo ir DI išteklių centro registruotos DI priemonės teisiniame sektoriuje 2025-03-29 duomenimis**

Šaltinis: Sudaryta autoriaus, remiantis CEPEJ Kibernetinio teisingumo ir DI išteklių centro duomenimis. Prieiga per internetą:

<<https://public.tableau.com/app/profile/cepej/viz/ResourceCentreCyberjusticeandAI/AITOOLSINITIATIVESREPORT?publish=yes>>

Taigi, šiuo metu daugiausiai naudojami sprendimų priėmimo palaikymo įrankiai (įrankiai, padedantys priimti sprendimą) ir rūšiavimo paskirstymo ir darbų automatizavimo įrankiai (pvz. dokumentų rūšiavimo įrankiai) (CEPEJ Resource Centre of Cyberjustice and AI, 2025). CEPEJ Kibernetinio teisingumo ir DI išteklių centras išskiria, kad DI priemonės gali būti naudingos (i) bylos šalims, (ii) teisininkams ir teismo personalui. Bylos šalims tokie įrankiai kaip pokalbių robotai daro teisinę sistemą labiau prieinamą ir suteikia aiškia ir greitą informaciją apie esmines asmenų teises ir procedūras. Tokiu būdu teismo sistema tampa prieinamesnė asmenims, kurie neturi teisinės patirties. Taip pat DI prognozės pagalba gali padėti bylos šalims pačioms įsivertinti rizikas, prieš pradėdant procesą. Tokių užduočių kaip teisinės dokumentacijos rengimas ar automatizuotas argumentų rengimas gali padėti bylos šalims sumažinti advokatų honorarus ir procesines išlaidas. Taip pat DI įrankių pagalba sprendimai priimami greičiau. Teisininkams ir teismo personalui gali būti itin naudingi bylų paskirstymo įrankiai – t.y. bylų skirstymas pagal kriterijų dėl priimtumo ar kompetencijos tikrinimo, kuris gali būti beveik akimirksniu atliekamas DI

pagalba. Tai teisininkams leidžia skirti daugiau laiko prie svarbesnių užduočių. Automatinio vertimo priemonės gali leisti bylas nagrinėti keliomis kalbomis, o tai būtų itin naudinga bylose su tarptautiniu elementu. Teismo posėdžio transkripcijos nebereikalaufų tiek daug teismo posėdžio sekretorių darbo. Santraukų generavimas ir bylų dokumentų rūšiavimas leidžia teisėjams ir advokatams greičiau surasti reikiamą informaciją. Teksto rengimo pagalbinės priemonės ir įvairūs paieškos įrankiai, naudojanfys natūralios kalbos apdorojimą, gali padėti parengti tikslesnius argumentus (Reflections on the AIAB on the use of artificial intelligence in judicial systems, 2025, p. 3-4).

Atitinkamai, šioje darbo dalyje bus apžvelgiami konkretūs DI panaudojimo įrankiai, kurie aptartuose šaltiniuose nurodomi dažniausiai ir įvardinami kaip labiausiai galintys padėti teisingumui ir jo įgyvendinimui. Konkretūs DI įrankiai bus aptariami suvokiant platesnį jų pritaikomumą, t.y. analizuojami įrankiai, kurie gali padėti tiek teismams, tiek savarankiškai teisinės pagalbos ieškantiems asmenims ar kitoms teisinėms profesijoms.

2.2. Sprendimų nuasmeninimas

Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 7 str. 2 d. numato, jog bylose priimti teismų sprendimai skelbiami viešai (Teismų įstatymas, 1994). Nors ir teismo sprendimų viešumas yra svarbi teisės į teisingą procesą garantija, užtikrinanti visuomenės pasitikėjimą teismais, skaidrumą ir prieinamumą, ši garantija turi būti derinama su asmens teisėmis į privatumą ir duomenų apsaugą. Siekiant išvengti perteklinio asmens duomenų viešinimo ar galimos žalos daugelyje šalių teismų sprendimai yra nuasmeninami, vadovaujantis nacionalinėmis ir tarptautinėmis taisyklėmis (Foster Transparency of Judicial Decisions...). BDAR 86 str. numato, kad valdžios institucijos arba viešosios įstaigos ar privačios įstaigos gali atskleisti jų turimuose oficialiuose dokumentuose esančius asmens duomenis tik laikantis Sąjungos ar nacionalinės teisės, siekiant suderinti visuomenės teisę susipažinti su oficialiais dokumentais ir asmens duomenų apsauga. Teismų procesinių sprendimų bei teisėjų drausmės bylose priimtų sprendimų viešo skelbimo tvarkos aprašo 9 p. nurodo, jog viešuose teismo sprendimuose negali būti skelbiama konfidenciali informacija, asmens duomenys, turtiniai duomenys ir kiti nevieši duomenys. Pareiga sprendimus nuasmeninti tenka teismų tarnautojams arba patiems teisėjams (Dėl teismų procesinių sprendimų bei teisėjų drausmės bylose priimtų sprendimų..., 2015, p. 15). Taigi nuasmeninimas atliekamas rankiniu būdu.

Sprendimų nuasmeninimas suvokiamas kaip paprastas ir techninis procesas, kurio metu duomenys, kurie turi būti nuasmeninami, yra pakeičiami inicialais ar kitais simboliais arba visiškai pašalinami. DI algoritmai gali atpažinti įvairius duomenis ir juos sėkmingai pakeisti nuasmenintomis formomis. Tokios sistemos remiasi natūralios kalbos apdorojimo modeliais ir vardų atpažinimo (angl. *named entity recognition*) modeliais (Fostering Transparency of Judicial Decisions..., 2022 p. 6). Tokia DI technologija jau yra naudojama ne vienoje jurisdikcijoje.

Austrijoje inicijuotas projektas, kuriame DI naudojamas teismo sprendimo nuasmeninimui, siekiant sumažinti teismo darbuotojų darbo krūvį. Įrankis šalina privačius duomenis iš teismo sprendimų, kurie vėliau yra skelbiami teisinės informacijos sistemoje. Ši technologija pagrįsta mašininio mokymosi modeliais, kurie sprendime gali atpažinti asmenis, organizacijas, vietas ir kitus reikšmingus duomenis, juos išskirti ir vadovaujantis nustatytais taisyklėmis ir teisės aktais nuasmeninti (Terzidou, 2023, p. 5). Pristatant tokio Austrijos DI modelio vertinimą, pažymėta, jog tokio įrankio tikslumas (t.y. klaidų darymo nebuvimas) siekia apie 93%, ir šis skaičius beveik neatsilieka nuo žmogaus atliekamo nuasmeninimo (Fostering Transparency of Judicial Decisions..., 2022, p. 6). 2018 m. Suomijos Teisingumo ministerija pradėjo įgyvendinti ANOPPI projektą, kuris taip pat yra skirtas teismo sprendimų nuasmeninimui. Savarankiškai besimokanti nuasmeninimo priemonė, geba automatiškai atpažinti ir pažymėti pagrindines nuasmenintinas frazes ir jų tarpusavio ryšius. Atlikus analizę DI įrankis pateikia pasiūlymą, kurie žodžiai ar frazės turėtų būti nuasmeninami. Nurodoma, kad tokio projekto tikslas yra palengvinti apdoroti didžiulius duomenų ir informacijos kiekius, jog teismo sprendimai būtų geriau prieinami visuomenei, o rankinis dokumentų nuasmeninimas reikalauja specifinių įgūdžių ir ilgo žmogaus darbo (Ministry of Justice of Finland, 2018). Vienas naujausių sprendimų nuasmeninimo įrankių nuo 2025 m. pradėtas naudoti Kroatijoje – ANON. ANON sistema automatiškai po 15 dienų nuo teismo sprendimo priėmimo juos automatiškai nuasmenina ir publikuoja teismų bylų sistemoje. Įdomu tai, jog tik apeliacinės instancijos ir aukštesniųjų teismų sprendimai galutinai patvirtinami ir įkeliami žmogaus. Pirmosios instancijos teismų sprendimai publikuojami be žmogaus priežiūros (Ministry of Justice, Public Administration and Digital Transformation, Republic of Croatia, 2025). Tokie įrankiai gali sparčiai prisidėti prie viešai skelbiamų sprendimų skaičiaus. Pavyzdžiui, po to, kai 2019 m. Prancūzijoje pradėtas taikyti sprendimų nuasmeninimo įrankis, viešai skelbiamų teismų sprendimų skaičius išaugo nuo 10 000 iki 300 000 per metus (Fostering Transparency of Judicial Decisions..., 2022, p. 6)

Kaip ir pažymėta DI akte nuasmeninimas priskiriamas prie priemonių, kurios nedaro poveikio faktiniam teisingumo vykdymui, todėl gali ir turėtų būti integruotos į teisinės sistemas, siekiant efektyvinti ir palengvinti teismų veiklą (DI akto preambulės 61 p.). Nustatant sprendimų nuasmeninimo priemones, būtina suderinti teisinius, praktinius ir technologinius aspektus, siekiant užtikrinti pusiausvyrą tarp visuomenės teisės į informaciją ir asmens duomenų bei privatumo apsaugos (Publication of judicial decisions..., 2023, p. 67). Sprendimų nuasmeninimo įrankiai atlieka paprastą techninį veiksma ir nekelia grėsmės civilinio proceso principams. Tokios priemonės gali ženkliai padidinti viešai skelbiamų sprendimų skaičių, o jų tikslumas siekia aukštą lygį ir sumažina žmogiškųjų išteklių naudojimą. Tokio pobūdžio DI įrankis iliustruoja, kad tam tikra daug laiko atimanti ir monotoniška užduotis, gali būti atlikta DI technologijos pagalba, o tai teisėjams ir teismų personalui galėtų leisti susikonsoliduoti į kitas svarbesnes užduotis.

2.3. *Online* ginčų sprendimas ir automatizuotas sprendimų priėmimas

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 30 str. 1 d. įtvirtina, jog asmuo, kurio konstitucinės teisės ar laisvės pažeidžiamos, turi teisę kreiptis į teismą (Lietuvos Respublikos Konstitucija, 1992). Vienas iš didžiausių teisės į teisminę gynybą trūkumų yra didelės laiko sąnaudos ir didelės bylinėjimosi išlaidos. Dėl šios priežasties šalys ieško alternatyvių ginčų sprendimų būdų. Vienas iš jų – *online* ginčų sprendimas arba internetinis ginčų sprendimas (angl. *online dispute resolution*). Nėra vienos apibrėžties, kas yra *online* ginčų sprendimas.

Online ginčų sprendimas teisinėje doktrinoje apibūdinamas per dvi skirtingas koncepcijas: (i) *online* ginčų sprendimas plačiąja prasme – t.y. *online* ginčų sprendimu laikytinas bet koks ginčo sprendimas, kuris paprastai organizuojamas internetinėje erdvėje; (ii) *online* ginčų sprendimas siaurąja prasme – suvokiamas kaip alternatyvus ginčų sprendimo posistemis, kuriame tradiciniai alternatyvūs ginčų sprendimo mechanizmai kaip mediacija, arbitražas ar derybos yra perkelti į virtualią erdvę ir yra įgyvendinami naudojant elektronines priemones (Strikaitė, 2020, p. 219). Taip pat *online* ginčų sprendimas apibrėžiamas kaip informacinių ir ryšių technologijų naudojimas, siekiant padėti žmonėms išspręsti ginčus ar net padėti išvengti ginčo (Orr, 2019, p. 2). Tačiau sunkiai įsivaizduojamas bet koks ginčo sprendimas, kuriame nebūtų panaudojamos jokios informacinių ir ryšių technologijos sprendžiant ginčą, todėl tiksliau būtų sakyti, jog tokia sąvoka apima ne tik ginčų sprendimo procesą, bet ir virtualios aplinkos kūrimo ginčams spręsti procesą (Hibah, 2022, p. 320). *Online* ginčų sprendimas galėtų sumažinti teismų užimtumą bei teismo proceso trukmę (Juškevičienė, 2020, p. 124). Tokio pobūdžio ginčų sprendimas dažnai naudojamas vartotojų ginčų sprendimui. Paprastai tai sistemos,

leidžiančios spręsti ginčus per internetinę platforma, o ne tradicinius teisinius kanalus (Rastogi et al., 2023, p. 195). Dažnai toks ginčų sprendimo būdas taikomas privačių verslų, pvz. kompanija eBay siūlo *online* ginčų sprendimo būdą, kuris kasmet išsprendžia per 60 milijonų ginčų (Barnett, Treleaven, 2017, p. 404).

Šiam alternatyviam ginčų sprendimui ne retai būdingas ir DI sistemų panaudojimas (Hibah, 2022, p. 320). Svarbu konkrečiau aptarti, koks yra DI technologijos vaidmuo *online* ginčų sprendime. Šiuo metu DI technologija *online* ginčų sprendimo srityje suprantama per dvi galimas funkcija: (i) pagalbinė (palaikomoji) funkcija – DI veikia kaip pagalbinis įrankis, padedantis efektyviau išspręsti ginčą; (ii) pakaitinė funkcija – DI perima ginčo sprendimą absoliučiai t.y. priima sprendimus ir išsprendžia ginčą savarankiškai (Hibah, 2022, p. 326).

Egzistuoja ne viena pagalbinė funkcija, atliekanti DI technologija, *online* ginčų sprendime. Vienos iš jų sprendimų palaikymo sistemos (angl. *decision support systems*). Tokia sistema geba įvertinti įvairius veiksnius ir duomenis ir pasiūlyti optimalų rezultatą ar sprendimo būdą. Pavyzdys galėtų būti Australijoje veikianti „Family_Winner“ sistema. „Family Winner“ yra sprendimų palaikymo sistema, kuri padeda mediatoriams ir ginčo šalims išspręsti turto dalybų ir kitus šeimos teisės klausimus skyrybų atvejais. Ginčo šalys įveda ginčijamus objektus į sistemą ir pažymi, kurie iš šių objektų jiems būtų prioritetiniai. Sistema nustatiusi objektus išveda kompromisų žemėlapius, kurie atspindi kiekvienos iš ginčo šalių prioritetus ir kompromiso galimybes. Atitinkamai šalys vizualiai gali įvertinti savo padėtį, palyginant ją su kitos šalies išvestu prioritetų žemėlapiu. Galiausiai sistema pateikia santrauką ir galimą sprendimo būdą, atsižvelgiant į klausimų paskirstymo galimybę (Bellucci, Zelesnikow, 2005, p. 248-250). Singapūro smulkių ieškinių tribunole, kuriame asmenys atstovauja patys save t.y. be advokato pagalbos testuojama generatyvinio DI sistema smulkiems ginčams spręsti. Sistemos veikimo principas yra toks, jog asmuo, norintis teikti ieškinį užduoda sistemai klausimus apie savo teises, galimus veiksmus, terminus ar kompensaciją. Idealiu atveju tokia sistema informuos kaip pateikti ieškinį ir tiesiogiai nukreips į informacijos šaltinius (Lam, 2023). Kanadoje, Britų Kolumbijoje, taip pat buvo sukurtas *online* ginčų sprendimo įrankis: vartotojams pateikiami orientaciniai klausimai, siekiant nustatyti ginčo pobūdį, tuomet šalims siūloma derėtis tarpusavyje, nepavykus susiderėti siūlomos nešališko mediatoriaus paslaugos, o galiausiai neišsprendus ginčo, šis perduodamas spręsti tribunolo nariui, kuris priima privalomą sprendimą remdamasis pateiktais įrodymais ir argumentais (Salter, Thompson, 2017, p. 128). Kinijos internetiniai teismai yra vienas iš pirmųjų ir ryškiausių pavydžių, kuriame DI panaudojimas

integruotas į tokį ginčų sprendimų būdą. DI šiuose teismuose naudojamas bylų valdymui ir teisminių procesų valdymui: DI pagalba galima greičiau rasti dokumentus ir analizuoti ankstesnes bylas, bei generuoti pradines sprendimų versijas paprastesnėse bylose (Sung, 2025). Tokia sistema neišsprendžia ginčo iš esmės, bet pasiūlo galimus paskirstymus, padėdama šalims rasti abipusiai priimtina sprendimą. Prie pagalbinę funkciją atliekančių DI sistemų priskiriamos sistemos, galinčios nuspėti bylų baigtį ir pažangios paieškos sistemos, padedančios surasti specialiai ginčo sprendimui tinkančią informaciją (Hibah, 2022, p. 326). Kadangi šiame darbe DI paieškos įrankiai bus nagrinėjami atskirai, šioje darbo dalyje šios sistemos nebus aptarinėjamos.

Kalbant apie pakaitinę funkciją atliekančias DI sistemas, tokių sistemų esmė yra, kad jos visiškai išsprendžia tam tikrus teisinius ginčus. Pavyzdžiui programa Smartsettle ONE siūlo paslaugą šalims automatizuotai išspręsti ginčą, pasitelkiant įvairius optimizavimo algoritmus. Sistema analizuoja šalių pateiktus pasiūlymus ir sugeneruoja galutinį sprendimo variantą, taip sumažindama teisminių procesų trukmę ir kaštus. Sistema laikytina vienu pirmųjų sėkmingų bandymų, išsprendusi ginčą roboto tarpininko pagalba (Smartsettle, 2024). Ši sistema veikia sukurta privačių subjektų, o CEPEJ duomenimis šiuo metu dar nėra visiškai automatizuotų sistemų, kurios visiškai savarankiškai veikia ir funkcionuoja teismuose (1st AIAB report on the use of artificial intelligence (AI) in the judiciary..., 2025, p. 12). Tačiau literatūroje pabrėžiama, kad visiškai automatizuotas ginčo sprendimas gali turėti privalumų. Reikėtų suvokti, kad sprendžiant ginčą *online* pašalinamas subjektyvus teisėjo šališkumas, kurį gali lemti jo nuotaika ar kiti faktoriai (Juškevičienė, 2020, p. 129). Tradiciškai teismo sprendimus gali paveikti teisėjų kognityvinis šališkumas, dėl kurių priimami skirtingi sprendimai, todėl tinkamai suprojektuotas DI gali sumažinti šališkumą, priimdamas sprendimus remdamasis objektyviais duomenimis ir iš anksto nustatytais kriterijais (Gaubienė, 2024, p. 59). Ne kiekviena teisėjo užduotis suprantama kaip savaime sudėtinga – daugelis bylų apima standartines situacijas, kaip sprendimo už akių ar pareiškimų dėl nepriimtino nagrinėjimas, kurie puikiai tinka automatizavimui (Mizaras et al., 2025, p. 12). DI priemonės gali padėti teisėjams atpažinti savo pačių nesąmoningą šališkumą (Mizaras et al, 2025, p. 20). DI priemonės galėtų užtikrinti, kad panašios bylos būtų nagrinėjamos vienodai, o skirtingos būtų nagrinėjamos teisėjų atskirai, atsižvelgiant į jų ypatumus, taip sustiprinant teisinio apibrėžtumo principą ir galiausiai visuomenės pasitikėjimą teismais (Mizaras et al, 2025, p. 21).

Manytina, kad *online* ginčų sprendimas, galėtų būti pasitelkiamas ir Lietuvoje padedant išspręsti paprastus ginčus, kuriuose neįkyla sudėtingų moralinių ar teisinių klausimų. Pavyzdys galėtų būti bylos dėl teismo įsakymo išdavimo. CPK 431 str. 1 d. apibrėžia, kad bylų dėl teismo įsakymo išdavimo nagrinėjimo tvarka nagrinėjamos bylos pagal kreditoriaus pareiškimą dėl piniginių reikalavimų (atsirandančių iš sutarties, delikto, darbo santykių, išlaikymo priteisimo ir kitų) (Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas, 2002). Kaip ir pabrėžiama doktrinoje, supaprastintu procesu siekiama kiek galima labiau supaprastinti ir pagreitinti teismo darbą, sprendžiant sąlygiškai aiškias bylas, dėl kurių šalys praktiškai nesiginčija. Teismo įsakymo išdavimo atveju teismas iš esmės tikrina tik formalias pateikto prašymo aplinkybes – išvengiamas teismo posėdžio skelbimas, įprasta procesinių dokumentų įteikimo ir reikalavimo pagrįstumo tvarka. Toks procesas yra rašytinis, o tokiose šalyse kaip Austrija ir Vokietija ir visiškai automatizuotas (Nekrošius, 2002, p. 180). Pats CPK numato, jog bylose dėl teismo įsakymo išdavimo gali būti naudojamos informacinės ir elektroninių ryšių technologijos (procesiniams dokumentams apdoroti ir kt.) (CPK 431 str. 5 d.). Tokius dokumentus paprastais rengia ne pats teismas, o pagalbinis personalas (pvz. teisėjų padėjėjai) – teisėjui belieka patikrinti parengtų dokumentų turinį ir jį pasirašyti, bei patvirtinti, kad prašymas atitinka formalius įstatymo reikalavimus (Nekrošius, 2002, p. 180). Kadangi teismo įsakymo procesas yra rašytinis ir atliekama formalių reikalavimų patikra, DI gali automatizuoti pareiškimų peržiūrą, atpažįstant, ar pareiškimo turinys atitinka įstatyme numatytus reikalavimus. DI geba tiksliai ir greitai apdoroti duomenis, kas ir yra būtina šio proceso formai. Taip pat tai reikėtų, kad pareiškimai būtų vertinami pagal vienodus standartus ir būtų sumažinta subjektyvi teisėjų įtaka. Būtų sumažinamos ir laiko sąnaudos.

Sprendžiant ginčą *online* pašalinami tokie teisės į teisingumą įgyvendinimo barjerai kaip neįgalumas, geografinė padėtis, drovumas bendrauti gyvai ir kitos galimos kliūtys kreiptis į teismą (Juškevičienė, 2020, p. 128). Naudojant *online* ginčų sprendimą šalims ginčus leidžiama spręsti efektyviau ir mažesnėmis sąnaudomis (Gaubienė, 2024, p. 59). Šalys paprastus ginčus gali išspręsti greitai, internetinėje erdvėje, taip pat mažėja poreikis samdyti teisininko pagalbą ir pats procesas tampa paprastesnis bei išnyksta šalių atvykimo į teismą išlaidos. Mažėja ir laiko sąnaudos. Galiausiai, ginčą sprendžiant automatizuotai, išnyksta teisėjo kognityvinio šališkumo galimybė. Reikėtų suvokti, jog kai kurie ginčai yra paprasti ir juose neįkyla sudėtingų teisės aiškinimo ir taikymo klausimų, todėl neatmestina galimybė, jog ateityje tam tikrų ginčų sprendimas galėtų būti visiškai automatizuotas, o teisėjui liktų patikrinti ar DI sistema nepadarė klaidų ir patvirtinti tokį sprendimą.

2.4. Dirbtinis intelektas teisinių sprendimų prognozėje ir teisinės informacijos paieškoje

Kaip ir aptarta, DI įrankiai geba apdoroti didžiulius kiekius informacijos, ją apibendrinti ir pateikti tam tikrą išvestį. Todėl DI algoritmai geba ir efektyviai analizuoti didelį kiekį teisinių dokumentų, įstatymų, teismų praktikos, taip leidžiant greitai surasti svarbius precedentes ar suformuoti teisinius argumentus (Gaubienė, 2024, p. 59). Tai reiškia, kad DI įrankiai gali būti itin naudingi teisinėje paieškoje ir teisinių sprendimų prognozėje. Manytina, kad tokia teisinė paieška gali būti naudinga ne tik teisininkams, sprendžiantiems ginčą ar siekiantiems jam pasiruošti, bet ir šaliai, kuri siekia save savarankiškai atstovauti teisme ar kitoje institucijoje.

Mašininio mokymosi algoritmai gali prognozuoti bylos baigtį ir pateikti įžvalgų apie įvairių teisinių strategijų sėkmės galimybę (Gaubienė, 2024, p. 59). DI prognozavimo metodas remiasi istorinių ir teisinių duomenų analize, tendencijų nustatymu ir pagrįstų prognozių pateikimu apie galimas bylų baigtis, teisėjų elgseną ir kitus teisinius scenarijus (Mayer, 2023, p. 4.). Tokios sistemos pavyzdys galėtų būti jau 2016 m. Londono universiteto koledžo (angl. *University College London (UCL)*) ir Pensilvanijos universiteto mokslininkų sukurtas DI įrankis gebantis prognozuoti Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimus, net 79% tikslumu. Šis įrankis veikia mašininio mokymosi pagrindu ir geba analizuoti bylų tekstus. Kaip ir teigia šio įrankio kūrėjai, jie nemano, jog DI pakeis teisėjus ar advokatus, tačiau toks įrankis padeda greitai atpažinti bylų dėsningumus, lemiančius tam tikrus sprendimus (UCL, 2016).

Literatūroje išskiriama, kad prognozavimo analizė gali išnagrinėti ir konkretaus teisėjo ankstesnius sprendimus ir nustatyti kaip teisėjas gali išspręsti tam tikrą klausimą. Manytina, kad tokio pobūdžio priemonė gali būti naudingiausia advokatams, pritaikant savo teisinius argumentus ir strategijas prie konkretaus teisėjo požiūrio ar tendencijų, padidinant palankaus sprendimo tikimybę (Mayer, 2023, p. 5). Štai kompanija Lex Machina yra sukūrusi DI pagrindu veikiančią teisinės analizės platformą, kuri padeda formuoti teisinės strategijas. Platforma pateikia informaciją, kuri nurodo kokio tipo bylos ir koks sprendimas dėl tokios bylos buvo priimtas konkretaus teisėjo. Platformoje teikiama informacija ir apie advokatų ar advokatų kontorų dalyvavimą konkrečiose bylose, laimėtų bylų skaičių konkrečiuose teismuose ar pas konkrečius teisėjus (Lex Machina, 2025). Manytina kad DI įrankiai padedantys prognozuoti bylų baigtį gali būti itin naudingi tiek teisininkams, tiek save atstovaujančioms šalims. Jeigu ginčas nėra sudėtingas, teisėjai tokių įrankių pagalbą gali parengti sprendimo projektą. Advokato profesijoje tokie įrankiai gali

padėti tinkamai parinkti bylos strategiją. DI gebėjimas prognozuoti leidžia teisininkams priimti sprendimus dėl bylos valdymo ir sprendimų būdų, taip galimai sumažinant finansinę naštą tiek teismams, tiek bylos šalims (Gaubienė, 2024, p. 59). Asmenims, veikiantiems be teisininko pagalbos, tai gali tapti įrankiu, padedančiu greitai įsivertinti savo galimybes dėl vienos ar kitos bylos baigties.

Toliau analizuojant DI kaip įrankį, gebantį analizuoti didelius kiekius duomenų ir pateikti tam tikrą tikslų rezultatą, svarbu kalbėti apie teisinę paiešką – t.y. aktualaus teisinio reguliavimo, teismų praktikos ar doktrinos paiešką. Tradiciškai, teisinė paieška laikytina ilgu ir kruopščiu procesu, kurio metu tenka peržiūrėti didelį kiekį teisės aktų, teismų praktikos, doktrinos ir kitų konkrečiai situacijai aktualių dokumentų. Tačiau atsiradus didiesiems kalbų modeliams, teisinės paieškos procesas gali būti pakeltas į naują efektyvumo ir tikslumo lygį.

Didieji kalbų modeliai gali padėti atlikti teisinę paiešką, greitai nustatant reikšmingą teismų praktiką, teisės aktus, taip sumažinant teisininkų laiką, leidžiant jiems susifokusuoti prie sudėtingesnių klausimų ar susitelkti į kitus jų darbo aspektus. Dėl grįsta teisinė paieška iš esmės keičia teisininkų prieigą prie informacijos ir leidžia teisininkams daugiau dėmesio skirti kritiniam mąstymui ir strateginiams sprendimams (Mayer, 2023, p. 2-3). Tokios žinių palaikymo sistemos, suvokiamos kaip pažangios paieškos sistemos, padedančios surasti specialiai ginčo sprendimui tinkančią informaciją t.y. tokios sistemos parenka teisės aktus ir teismų praktika, kuri yra aktuali konkrečiam ginčui (Hibah, 2022, p. 328).

Rinkoje gausu DI įrankių, galinčių padėti atlikti teisinės informacijos paiešką. Pavyzdžiui, vienas iš pažangiausių teisinės informacijos paieškos įrankių yra Westlaw Classic, turintis savo versijas skirtingose šalyse (Westlaw, 2025). Lietuvoje taip pat pastebėtas tokių DI įrankių kūrimas. 2024 m. išleistas DI įrankis „NuRule“, galintis pateikti atsakymus į teisinius klausimus, remiantis Lietuvos teismų praktika ir teisės normomis (Teise Pro, 2024). Manytina, kad tokio tipo DI sistemos ir turėtų, visų pirma, būti kuriamos ir orientuojamos į konkrečios šalies jurisdikciją. Tokiu būdu jos yra apmokamos mažesniu duomenų kiekiu, kurie yra orientuoti į konkrečios šalies teisės aktus, teisinę doktriną ir teismų praktiką, o tai didina jų tikslumą, pateikiant paieškos rezultatus.

Taigi, DI įrankiai gali padėti prognozuoti teismo sprendimus ir atlikti teisinę paiešką. Bylų prognozavimas ir pažangi informacijos paieška naudinga ne tik teisininkams, siekiantiems tinkamai pasiruošti ginčui ar siekiant jį efektyviai, greitai ir tiksliai išnagrinėti, tačiau ir bylos šalims, kurios tai siekia padaryti savarankiškai. Pažangi teisinė paieška ir

bylų prognozė leistų šalims be profesionalaus teisininko įsitraukimo įsivertinti savo galimybes ar net gali padėti pasiruošti ginčui, todėl procesas gali tapti pigesnis ir labiau suprantamas be profesionalios pagalbos.

2.5. Dirbtinis intelektas kaip įrankis rengiant procesinius dokumentus

Procesinių dokumentų rengimas dažnai yra neatsiejama teisinės praktikos dalis. Atsižvelgiant į skirtingas teises profesijas civiliniame procese, rengiami skirtingo pobūdžio procesiniai dokumentai. Procesinius dokumentus rengia tiek teismai, tiek advokatai ar kitos teisinės profesijos. DI technologija, rengiant procesinius dokumentus, gali šalims, neturinčioms teisinių žinių ar išsilavinimo suteikti galimybę labiau suprasti teisinių dokumentų turinį ir padėti savarankiškai patiems parengti tam tikrus dokumentus (Basha et al., 2024, p. 1). Tokiu būdu procesas tampa prieinamesnis šalims, pigesnis ir efektyvesnis. Geras procesinis dokumentas turi atitikti teisės aktų reikalavimus, būti logiškas ir aiškus. DI technologija, o ypač generatyvinio DI modeliai gali įvairiais būdais prisidėti prie parengto procesinio dokumento kokybės.

DI gali padėti parengti teisinę argumentaciją ar net pilnai sugeneruoti tam tikrą procesinį dokumentą. Teisinių dokumentų generavimas literatūroje apibrėžiamas kaip autonominis procesas, kurio metu bet kuriam asmeniui ar profesionaliam teisininkui, pateikiamos tinkamos nuorodos ir teisiniai sprendimai, padedantys tiksliai ir efektyviai parengti dokumentus (Ashwini, Santhosh, 2024, p. 292). 2023 m. Kolumbijoje užfiksuotas atvejis, kai teisėjas Juan Manuel Padilla panaudojo generatyvinio DI programą (ChatGPT) teisinių argumentų formulavimui ir tokie argumentai buvo įtraukti į galutinį sprendimą, atskleidžiant, jog DI buvo naudojamas priimant šį sprendimą. Teisėjas teigė, jog tokios programos kaip ChatGPT gali būti naudingos palengvinant tekstų rengimą (*The Guardian*, 2023). Mokslinėje literatūroje pabrėžta, kad tokios generatyvinio DI programos kaip ChatGPT gali padėti suformuoti teisinį argumentavimą (Weichbroth, 2025, p. 3). Tokių programų analizė rodo, kad nors ir netobulai, tačiau tokios programos gali atlikti teisinį argumentavimą remdamasis teise ir faktinėmis aplinkybėmis, o taip pat formuoti tam tikrus pareiškimus ar kitokio pobūdžio dokumentus (Weichbroth, 2025, p. 3, cituota Armstrong). Todėl iš esmės tokio tipo programos gali padėti išplėsti tam tikro dokumento turinį, padėti suformuoti ir sudėlioti logišką teisinę argumentaciją.

Didieji kalbos modeliai gali padėti teisininkų procesinių dokumentų rengimui ar teisėjų sprendimų projektams kurti ir pateikti pradinę bazę dokumento rengimui. Dažnai taip sugeneruoti dokumentai atitinka vartotojo lūkesčius ir pateikiami su gana tinkamais

informacijos šaltiniais, ypač kai naudojamas DI su paieška papildytu generavimu⁵ Reflections on the AIAB on the use of artificial intelligence in judicial systems, 2025, p. 6).

Suvokiant DI sistemų veikimo pagrindus yra aišku, kad DI apdoroja didelį kiekį duomenų ir iš jų išveda tam tikrą apibendrintą rezultatą. Tai reiškia, kad DI įrankis argumentacijoje taip pat gali būti naudingas, siekiant rasti tam tikrą bendrą vienos ar kitos sąvokos apibrėžimą. Jeigu DI sistema remiasi išanalizuotais teisės aktais, teismų praktika ir doktrina DI sistema pasirėmusi visa šią informaciją, gali pasiūlyti vieną bendrą išvestį. Atitinkamai, jeigu teisės aktas neapibrėžia tam tikros sąvokos, generatyvinio DI įrankis gali būti naudingas siekiant surasti tam tikrą apibendrinamąją sąvoką.

Pabrėžtina, kad DI technologija procesinių dokumentų rengime gali padėti atlikti ir paprastesnes funkcijas. DI gali padėti atlikti teksto korektūrą (angl. *proofreading*). Įvairūs DI įrankiai kaip Grammarly ar ChatGPT gali padėti užtikrinti aukštesnę teksto kokybę ir greičiau ir tiksliau atlikti kalbos ir gramatikos korekcijas. Tokios programos gali ne tik atpažinti ir patikrinti dokumente esančias klaidas, bet ir pasiūlyti tam tikras tikslesnes formuluotes (Sawi, Alaa, 2024, p. 5). Todėl manytina, kad teisininkai taip pat turėtų išnaudoti tokius įrankius, siekiant užtikrinti dokumentų aiškumą, nuoseklumą ir profesionalumą.

Todėl kaip ir daugelis DI įrankių, DI rengiant procesinius dokumentus taupo laiko sąnaudas ir mažina teisininkų darbo krūvį, gali veikti pakankamai tiksliai ir yra prieinamas asmenims, kurie negali sau leisti pasisamdyti profesionalaus teisininko paslaugų (Ashwini, Santhosh, 2024, p. 297). DI įrankiai gali padėti pilnai sugeneruoti procesinį dokumentą ar suformuoti teisinę argumentaciją, padėti juos išdėlioti logiškai ar juos išplėsti. DI generuojamas turinys yra didelio kiekio apdorojamų duomenų rezultatas, todėl DI tiksliai gali apibendrintai apibrėžti tam tikras koncepcijas. DI įrankiai gali suteikti aiškumo ir profesionalumo pačiam dokumentui, atliekant dokumento peržiūrą ir korektūrą, kurios metu taisomos klaidos ar pasiūlomos tikslesnės ar labiau tinkamos sąvokos.

2.6. Dirbtinis intelektas dokumentų analizėje ir dokumentacijoje

Kaip ir aptarta DI geba atpažinti didelius kiekius duomenų ir randa ryšius tarp skirtingos informacijos. Todėl DI panaudojimas dokumentų analizėje ir dokumentų tvarkyme gali būti

⁵ *Retrieval Augmented Generation*, RAG metodas – paieška paremtas generavimas – metodas, kai DI prieš atsakant į klausimą pirmiausia surandą reikiamą informaciją, kad būtų pateiktas tikslesnis ir aktualesnis atsakymas (Databricks, 2025).

itin naudingas. Teisiniai dokumentai pasižymi didele apimtimi ir sudėtinga teisine kalba, todėl jų apdorojimas reikalauja daug laiko ir pastangų (Joshi et al., 2024, p. 2331). DI gali padėti automatizuoti tokius procesus ir padėti rūšiuoti tam tikrus teisinius dokumentus ar generuoti jų santraukas.

Giluminio mokymosi modeliai išsiskiria gebėjimu klasifikuoti teisinius dokumentus (Aishwarya et. al, 2024, p. 2). DI modeliai geba rūšiuoti teisinius dokumentus, tokius kaip sutartys ar teismų sprendimai į atskiras kategorijas (Joshi et al., 2024, p. 2331). Štai Vokietijoje dėl „Dyzelgeito“ skandalo⁶, teismai susidūrė su precedento neturinčiu bylų kiekiu, kuris itin apsunkino teismų darbą. Todėl Štutgarto Aukštesniajame apygardos teisme buvo įdiegta DI sistema pavadinimu „OLGA“. Ši sistema analizuoja bylos medžiagą ir automatiškai identifikuoja svarbiausius faktinius duomenis ieškinyje ir priskiria bylą atitinkamai bylų grupei (Pfleger, 2023). Tokie įrankiai sumažina administracinio darbo našumą ir efektyvina procesą.

Viena iš DI panaudojimo galimybių dokumentų analizėje, kuri gali būti naudinga civiliniam procesui yra gebėjimas rengti sudėtingų teisinių dokumentų santraukas. Tokia technologija gali būti naudinga įvairaus pobūdžio teisiniams dokumentams, bet manytina, kad labiausiai ji galėtų pasitarnauti teismo sprendimų santraukų generavime. Tokios technologijos dėka galima paversti sudėtingą teismo sprendimą į jo santrauką, išskiriant ir akcentuojant esminius bylos punktus atitinkamame sprendime. Manytina, kad toks įrankis gali būti itin naudingas tiek teisininkams, tiek asmenims, siekiantiems surasti aktualią teisinę informaciją savarankiškai. Bylų santraukos padidina prieinamumą prie aktualios teisinės informacijos. Ne išimtis ir Lietuva. 2025 m. Lietuvoje prasidėjo su keliomis iniciatyvos, susijusiomis su būtent tokio pobūdžio įrankio panaudojimu. LAT kartu su Vilniaus universiteto Teisės ir Komunikacijos fakultetu įgyvendina mokslinį projektą pavadinimu „TeDIA“. Siekiant didinti visuomenės informavimą apie LAT priimamus sprendimus, buvo sukurtas DI agentas, kuris rengia pirminę, pranešimo apie teismo priimtus sprendimus versiją, kuri gali būti koreguojama rankiniu būdu ir galiausiai yra peržiūrima ir paruošiama atsakingo darbuotojo ir pabaigiama rankiniu būdu (Lietuvos teismai, 2025). Dar viena aktuali iniciatyva Lietuvoje, buvo pristatyta plačiai naudojamo teisinės informacijos portalo „Infolex“. Nuo šiol prie LAT nagrinėtų civilinių bylų iš karto sugeneruojami esminiai bylos punktai ir jų santrauka, kurie greitai leidžia perprasti esminę informaciją slypinčią byloje ir padeda greitai suprasti bylos esmę. Šis DI išanalizuoja visą

⁶ „Dyzelgeito“ skandalas – 2015 m. atskleistas atvejis, kai automobilių gamintojai klastojo emisijų duomenis. Šis skandalas sukėlė tūkstančius vartotojų ieškinių visoje Europoje, ypač Vokietijoje (Europos Audito rūmai, 2019).

teismo sprendimo tekstą, atsižvelgdamas į struktūrines dalis ir identifikuoja svarbiausius faktus ir teisinius argumentus (Infolex, 2025). Įvairūs teisiniai dokumentai yra ilgi ir sudėtingi dėl juose esančios teisinės terminologijos, todėl teisinių tekstų santraukų rengimas DI pagalba tampa vienas vertingiausių DI taikymo galimybių (Weichbroth, 2025, p. 8).

Įvairūs DI įrankiai vis plačiau taikomi efektyviai analizuojant didelius duomenų kiekius. DI algoritmai geba atpažinti reikšmingą informaciją ir ją priskirti tam tikrai kategorijai. Taip pat DI dėl gebėjimo apdoroti duomenis ir juos sisteminti, gali būti itin naudinga rengiant teisinių dokumentų santraukas. DI įrankiai generuojantys bylos santraukas gali leisti teismams efektyviau ir paprastesne kalba skelbti jų sprendimus. Tokiu būdu efektyvinamas teisinis darbas ir užtikrinamas aiškesnis ir patogesnis teisinės informacijos prieinamumas apie teismo sprendimus visuomenei.

2.7. Pokalbių robotai

Dar viena gerai žinoma ir plačiai naudojama DI technologija yra pokalbių robotai (angl. *chatbot*). Pokalbių robotai arba virtualūs asistentai yra tipinis DI sistemos pavyzdys ir viena iš elementariausių ir plačiausiai paplitusių DI formų. Tai kompiuterinė programa, bendraujanti su žmogumi per tekstą ar balsą ir veikianti natūralios kalbos apdorojimo algoritmų pagalbą (Adampoulou, Moussiades, 2020, p. 373). Lingvistiškai ši sąvoka reiškia internetinę kompiuterinę programą, gebančią palaikyti pokalbį su žmogumi (Oxford English Dictionary, 2020). Prie tokių programų priskiriama ir viena plačiausiai naudojamų generatyvinio DI programų „ChatGPT“ (Baker et al., 2023, p. 61). Tokios formos DI paprastai naudojamos tokiose srityse kaip informacijos ieškojimas (Adampoulou, Moussiades, 2020, p. 373).

Tradiciškai pokalbių robotai skirstomi į taisyklėmis grįstus pokalbių robotus ir DI pokalbių robotus. Taisyklėmis grįsti pokalbių robotai veikia pagal iš anksto nustatytą klausimų ir atsakymų rinkinį, todėl beveik nedaro klaidų (Souza, Zarnow, 2024, p. 2). Teisinėje aplinkoje pokalbių robotai tradiciškai pateikia svarbiausią informaciją tokią kaip darbo valandos, nuorodos, įvairios dokumentų formos ir procedūros (Ajmi, 2024). Tačiau tai daro juos ribotais, žinant, jog vartotojui pateikus frazę ar raktažodį, kuriuo pokalbių robotas nebuvo prieš tai užprogramuotas, toks pokalbių robotas negėbės atsakyti į pateiktą klausimą (Souza, Zarnow, 2024, p. 2). Todėl tokios technologijos galimybės yra ribotos ir ji užprogramuota atsakyti tik į labiausiai tikėtinus vartotojų klausimus. Tačiau rinkoje pradėjus kilti didiesiems kalbos modeliams, ši DI technologija pradėta integruoti ir į

taisyklėmis paremtus pokalbių robotus. Tokie modeliai naudoja mašininio mokymosi algoritmus, kurių pagalba programa ne tik tiesiogiai išsprendžia tam tikrą užklausa, bet ir mokosi iš pateiktų duomenų, kuria savo žinių bazę ir atpažįsta tam tikrus dėsningumus (Souza, Zarnow, 2024, p. 3). DI grįsti pokalbių robotai gali suformuoti sudėtingesnes vartotojų užklaudas nei tradiciniai pokalbių robotai, todėl gali būti žymiai efektyvesni. Jie yra grįsti mašininio mokymosi algoritmais, todėl nuolat plečiama jų žinių bazė (Souza, Zarnow, 2024, p. 5).

Portugalijoje diegiamas tokio pobūdžio modelis (*Practical Guide to Justice*), kuris yra grįstas mašininio mokymosi technologija. Šis modelis teikia informaciją apie teisingumo sistemos priemones ir paslaugas, atitinkančias jų poreikis. Modelis apmokomas įvairia teisingumo institucijų pateikta informacija ir natūralaus pokalbio forma gebės atsakyti į asmenų užduodamus klausimus (Govtech Portugal). Austrijoje įdiegtas JUSTITIA pokalbių robotas natūralios kalbos apdorojimo algoritmų pagalba nukreipia vartotoją, uždavusį klausimą į reikiamą informaciją ir suteikia pagalbą registracijos procese (CEPEJ, 2025).

Todėl tokios priemonės įtraukimas civilinio proceso srityje, galėtų padėti paprastai susiorientuoti tam tikruose procesuose. Kaip ir pabrėžiama literatūroje per pokalbių robotą asmuo galėtų aiškintis kaip veikia tam tikros teismo procedūros. Todėl teisingumo prieinamumas, asmenims, apsisprendusiems be teisininko pagalbos atstovauti save teismuose gali būti žymiai aiškesnis. Geras pokalbių robotas galėtų užpildyti teisinės informacijos prieinamumo spragą ir galėtų pakeisti pasenusias ir sudėtingas teismų svetaines, suteikiant žmonėms galimybę veiksmingai orientuotis teismo procedūrose (Ajmi, 2024). Pažymėtina, kad paprastai virtualiam asistentui yra formuojamas tikslus klausimas, ko pasekoje asmuo greitai ir tiksliai gali gauti norimą atsakymą, nenaršant informacijos konkrečioje svetainėje.

Svarbu konkrečiai pabrėžti, kuriuos civilinio proceso principus ir kaip galėtų sustiprinti DI technologijos integravimas į teisinę veiklą. Dėmesys šioje dalyje skiriamas pozityviesiems DI taikymo aspektams, turint omenyje, kad DI kylančios grėsmės ir galimi civilinio proceso principų pažeidimai bus nagrinėjami atskirai. Siekiama apibendrinti aptartų priemonių pozityvųjį poveikį civilinio proceso principams.

DI priemonės gali prisidėti prie tinkamo teisės kreiptis į teisminę gynybą principo įgyvendinimo. Teisė į teisminę gynybą yra Lietuvos Respublikos Konstitucijoje ir Europos

žmogaus teisių konvencijoje garantuojama kiekvieno asmens teisė (Lietuvos Respublikos Konstitucija, 1992, 30 str. 1 d., Europos žmogaus teisių konvencija, 1950, 6 str.). CPK 5 str. 1 d. įtvirtina, kad kiekvienas suinteresuotas asmuo turi teisę įstatymų nustatyta tvarka kreiptis į teismą, kad būtų apginta pažeista ar ginčijama jo teisė arba įstatymų saugomas interesas. Šio principo esmė, kad kiekvienam asmeniui, manančiam esant pažeistas jo teises yra garantuojama ir prieinama teisminė gynyba (Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso komentaras, I dalis, 2004, p. 50). *Online* ginčų įrankiai didina prieinamumą prie alternatyvių ir greitesnių ginčo sprendimų būdų. Šalims išplečiamos galimybės spręsti ginčą, neapribojant jų įvairiais faktoriais kaip geografinis prieinamumas. Įrankiai padedantys rengti procesinius dokumentus, pažangios DI grįstos teisinės paieškos sistemos, bylų prognozavimo įrankiai ir pokalbių robotai gali padėti šalims pačioms, be profesionalaus teisininko pagalbos pasiruošti gynybai ir suprasti sudėtingą teisinę informaciją. Taip kyla šalių galimybė savarankiškai, be profesionalaus teisininko pagalbos įgyvendinti teisę į teisminę gynybą.

Manytina, kad DI gali sustiprinti ir CPK 6 str. įtvirtintą principą, jog teisingumą civilinėse bylose vykdo tik teismai vadovaudamiesi asmenų lygybės įstatymui ir teismui principu, nepaisydami jų lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, užsiėmimo rūšies ir pobūdžio, kitų aplinkybių. Ši norma pakartoja Konstitucijos 29 str., kuris nustato visų asmenų lygybę įstatymui ir draudžia asmenų diskriminaciją (Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso komentaras, I dalis, 2004, p. 63). CPK 17 str. įtvirtina, jog šalių procesinės teisės yra lygios. Lygiateisiškumas teismo procese reiškia kiekvieno asmens teisę, kad jo byla bendruosiuose teismuose būtų nagrinėjama pagal vienodas taisykles ir be jokios diskriminacijos (Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso komentaras, I dalis, 2004, p. 91). Taip pat CPK 21 str. įtvirtina, jog teisėjai ir teismai, vykdydami teisingumą yra nepriklausomi ir nešališki. Kaip ir minėta, perdavus ginčus spręsti DI sistemoms, gali būti sumažintas teisėjų kognityvinis šališkumas. Perdavus nesudėtingą ginčą spręsti į DI rankas, teisėjai atsiriboja nuo bet kokių šališkumo faktorių ir taip užtikrinama, kad panašios bylos būtų nagrinėjamos vienodai. Taip pat DI gebėjimas remtis dideliais kiekiais ir prognozuoti bylų baigtis, gali užtikrinti, kad panašios bylos būtų sprendžiamos vienodai, taip stiprinant teismų sprendimo nuspėjamumą ir vienodumą.

Kaip ir aptarta, daugelis paminėtų DI priemonių darytų procesą pigesnę ir efektyvesnę. CPK 7 str. įtvirtina proceso koncentraciją ir ekonomiškumą. Civilinio proceso tikslas – kuo greičiau atkurti tarp šalių teisinę taiką. Taip pat įtvirtintas ekonomiškumo

principas nustatytas todėl, jog teismų sistema ir jos funkcionavimas brangiai kainuoja tiek valstybei, tiek šalims, todėl neabejotinai egzistuoja teismo pareiga kiek galima ekonomiškiau naudoti tiek valstybės, tiek proceso šalių lėšas (Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso komentaras, I dalis, 2004, p. 64, p. 69). Iš esmės kiekviena aptarta priemonė gali daryti civilinį procesą pigesnę ir efektyvesnę. Sprendimų nuasmeninimo priemonės, dokumentų rūšiavimo ir sprendimų anoniminimo įrankiai gali leisti teisėjams ar teismų personalui atsiriboti nuo daug laiko reikalaujančių užduočių ir leisti susikonsultuoti į svarbesnes ir sudėtingesnes užduotis. Teisėjai galėtų skirti daugiau laiko sudėtingoms byloms, taip būtų užtikrinama, kad susikonsultuojama ties sudėtingais teisės aiškinimo ir taikymo klausimas, todėl kiltų ir sprendimų kokybė. Ginčai gali būti nagrinėjami efektyviau ir dėl įvairių priemonių, kurios leidžia greitai nuspėti ginčo baigtį ar gali padėti efektyviai surasti ginčo situacijai taikomą teisę ar precedentus. Taip pat sprendimų prognozavimo įrankiai ir teisinės informacijos paieškos įrankiai, leidžia šalims geriau įvertinti savo galimybes ir tinkamiau pasiruošti efektyviam bylos nagrinėjimui. DI įrankiai procesiniams dokumentams rengti, gali padėti tiek bylos šalims, tiek teisininkams parengti išsamius ir argumentuotus procesinius dokumentus. *Online* ginčų sprendimas suprantama kaip pigesnė ir greitesnė alternatyva ginčui spręsti. Pokalbių robotai labiausiai padėtų bylos šalims greitai surasti tinkamą informaciją ir padėtų susiorientuoti sudėtinguose teisiniuose procesuose.

CPK 10 str. 1 d. įtvirtintas bylos medžiagos viešumas reiškia, jog visos išnagrinėtos civilinės bylos ir vykdomosios bylos medžiaga, išskyrus tų bylų, kurios buvo išnagrinėtos uždareme teismo posėdyje, yra vieša ir su ją susipažinti gali ir byloje nedalyvavę asmenys. Bylos medžiagos viešumas reiškia, kad su išnagrinėtos civilinės bylos ar vykdomosios bylos medžiaga turi teisę susipažinti bet kuris asmuo (Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso komentaras, I dalis, 2004, p. 77). Paminėtina, kad sprendimų anoniminio priemonės leistų teismams efektyviau skelbti teismų sprendimus ir darytų juos prieinamesnius visuomenei. Taip pat DI gebėjimas generuoti teisinių dokumentų santraukas, reikštų, kad daugiau bylų paprastesne kalba gali būti skelbiamos plačiau visuomenei.

Taigi, nekyla abejonių, jog įvairūs DI įrankiai pagerina šalių galimybes įgyvendinti šalių teisę į teisminę gynybą: automatizuotas ginčų sprendimas ir bylų prognozavimo įrankiai gali padėti sumažinti teisėjų kognityvinį šališkumą, o įvairios priemonės tokios kaip sprendimų nuasmeninimo priemonės galėtų leisti teismams padidinti skelbiamų sprendimų skaičių. Didžiausia DI priemonių nauda matytina skatinant proceso efektyvumą

ir koncentraciją – aptarti įrankiai gali automatizuoti sudėtingus, ilgai trunkančius procesus, o tai leistų teismams ar teisininkams susikonsoliduoti prie sudėtingesnių užduočių. Bylos šalims tampa paprasčiau atstovauti save teismuose, o taip pat atsiradus alternatyviam pigesniai ginčo sprendimui, procesas tampa pigesnis.

3. DIRBTINIO INTELEKTO PANAUDOJIMO ŠIUOLAIKINIAME CIVILINIAME PROCESE IŠŠŪKIAI

Svarbu pripažinti, kad nors DI sistemos yra labai naudingos žmonėms ir visuomenei, tuo pačiu jos kelia tam tikrą riziką, kurią gali būti sunku apibrėžti ir išmatuoti, nes kalbame apie pakankamai abstrakčių vertybių, tokių kaip demokratija ar teisės viršenybė, pažeidimo rizikas (Patikimo DI etikos gairės, 2019). Žinoma, jog dėl DI sistemų, rekomenduojančių kokios muzikos klausytis, kyla ne tokie patys etikos kaip klausimai kaip dėl DI sistemų, siūlančių medicininį gydymą (Patikimo DI etikos gairės, 2019). Ne išimtis ir teisinė sritis. Yra žinoma, jog DI diegimas gali keisti teisinės pagalbos teikimo būdus, tačiau tai turi būti daroma atsargiai – atsižvelgiant į etinius aspektus ir užtikrinant vienodą teisingumo prieinamumą (Gaubienė, 2024, p. 55). DI gali būti panaudotas tiek kilniais, tiek piktavališkais tikslais: nors jis ir suteikia naujų galimybių, jis taip pat sukelia pavojų, susijusių su sauga, atsakomybe, saugumu, šališkumu ir diskriminacija (Komisijos komunikatas Europos Parlamentui..., 2018). DI gali atnešti įvairių pavojų kaip neskaidrus sprendimų priėmimas, diskriminacija dėl lyties arba kitų grėsmių kaip, brovimasis į privačią erdvę ar DI naudojamas nusikalstamais tikslais (Baltoji knyga, 2020). DI pagalba, šalys gali suklastoti įrodymus.

3.1. Moraliniai aspektai ir visuomenės pasitikėjimo problematika

Keliant klausimą ar DI gali priimti sprendimus už žmones iš esmės klausiamo ar kompiuterius galime išmokyti būti etiškais (Juškevičienė, 2020, p. 132). DI neturi moralės ir negeba įsijausti ir nors ir kaip aptarta šiame darbe tai gali pašalinti teisėjų kognityvinį šališkumą, svarbu kelti klausimą ar visiškai atsiribojimas nuo moralės gali egzistuoti priimant teismų sprendimus.

Didelis etinis ir visuomenės pasitikėjimo teismais klausimas kyla tuomet, kai kalbame apie roboto-teisėjo koncepciją. Ar visuomenė gali pasitikėti teismais ir sprendimais, kurie yra priimami tam tikro algoritmo pagalbą ir yra visiškai automatizuoti? Kaip ir pabrėžiama literatūroje, teisėjo darbo esmė dažnai peržengia paprastų problemų sprendimą ir apima empatiją, moralinį mąstymą ir gebėjimą suvokti žmogaus elgsenos sudėtingumą – tokias savybes DI vis dar yra sunku atkartoti. Teisėjo vaidmuo yra žymiai sudėtingesnis ir neapsiriboja informacijos apdorojimu ar problemos išsprendimu, nes jame atsispindi ir teisėjo profesionalumas, žmogiškasis supratimas ir atsakomybė. Teismo sprendime atsispindini emocijos, intuicija ir „teisingumo jausmas“ (Mizaras et. al., 2025, p. 13). Teisėjo sprendimas grindžiamas ne tik tam tikru nuspėjamumu ir formaliu teisės akto pritaikymu, bet ir moraliniais ir etiniais svarstymais. Kaip ir pabrėžiama teisės

teorijoje, reikšmingi elgesio standartai yra užšifruoti teisiniame tekste ir tam, kad nustatytume jų turinį, teisinį tekstą reikia analizuoti. Tik aiškinant teisę galime nustatyti tokių elementų kaip geri papročiai, sąžiningumas ir pan. turinį (Lastauskienė, 2023, p. 73). Jeigu DI padeda išspręsti ginčą, reikia suvokti, kad bylos baigtis ne visais atvejais gali būti aiškiai ir objektyviai išspręsta. Bylos baigtis dažnai priklauso nuo teisėjo interpretacijos apie taikytinus įstatymus ir konkrečios bylos faktus (European judicial systems, CEPEJ Evaluation Report, 2024, p. 161). DI geba nuspėti tam tikrą tendenciją, remdamasis dideliu kiekiu duomenų ir ankstesnių teismo sprendimų analize, tačiau DI negeba aiškinti teisės. DI algoritmai negeba įvertinti konteksto, vertybinių aspektų ar nuolat kintančio socialinio konteksto. Teisės aiškinimas nėra vien tik formalus teisės normų pritaikymas – tai ir moralinių, etinių ir socialinių veiksmų vertinimas. DI negeba aiškinti teisės taip, kaip ją geba aiškinti žmogus, todėl pilnai sprendimas negali būti paliktas DI rankose. Konstitucinė teisingumo samprata suponuoja ne formalų, nominalų teismo vykdomą teisingumą, ne išorinę teismo vykdomo teisingumo regimybę, bet – svarbiausia – tokius teismo sprendimus (kitus baigiamuosius teismo aktus), kurie savo turiniu nėra neteisingi; vien formaliai teismo vykdomas teisingumas nėra tas teisingumas, kurį įtvirtina, saugo ir gina Konstitucija (Konstitucinio Teismo 2012 m. gruodžio 19 d. nutarimas).

Kaip ir aptarta, vienas iš automatizuoto ginčo sprendimų plusų yra tai, jog tai galėtų būti suprantama kaip pigesnė alternatyva šalių ginčui spręsti, literatūroje išskirta, jog nors ir šis sprendimas kainuotų mažiau, tai gali paskatinti ir paaštrinti takoskyrą tarp visuomenės socialinių klasių (Juškevičienė, 2020, p. 129). Jeigu perduosime ginčo sprendimą į DI rankas, žemesnes pajamas turintys asmenys rinksis būtent tokį sprendimo būdą, o verslo klasės atstovai ir finansiškai pajėgesni asmenys galės rinktis ir tradicinius ginčų sprendimo būdus. Tai reikštų, jog stipriai sumažėja visuomenės pasitikėjimas teisės sistema, nes teisingumo prieinamumas taptų priklausomas nuo asmens finansinių galimybių. Todėl nors ir DI gali užtikrinti greitesnius ir ekonomiškesnius sprendimus, jis gali neigiamai paveikti visuomenės pasitikėjimą teisės sistema ir sustiprinti socialinę nelygybę. Tokiu būdu teismai nebeatliktų savo konstitucinės funkcijos. Taip pat DI priemonės, kurios analizuoja ankstesnius sprendimus ir prognozuoja bylų baigtį, gali daryti netiesioginį spaudimą teisėjams prisitaikyti prie siūlomo rezultato, taip pakenkdami teisėjų nepriklausomumui (1st AIAB report on the use of artificial intelligence (AI) in the judiciary..., 2025, p. 10). Jeigu DI pasiūlo tam tikrą ginčo sprendimo būdą, teisėjas netiesiogiai gali būti paveikiamas tokio bylos vertinimo, bet kaip ir aptarta teisėjai privalo vertinti kiekvieną ginčą atsižvelgiant į platesnį kontekstą.

Todėl kaip ir pabrėžiama literatūroje nepriklausomai nuo to, ar sprendimas priimtas su DI pagalba ar pilna apimtimi, galutinai toks sprendimas turi būti peržiūrėtas teisėjo. Technologijos negali empatiškai įsijausti (Juškevičienė, 2020, p. 132). DI naudojimas gali padėti teisėjams, tačiau neturi įsiterpti į jų sprendimų priėmimo įgaliojimus ar trukdyti teismų nepriklausomumui. Galutinis sprendimo priėmimas turi likti teisėjo rankose ir tik teisėjas gali užtikrinti, kad būtų sąžiningai laikomasi pagrindinių teisių, subalansuoti tarpusavyje priešingus interesus ir atsižvelgti į visuomenėje egzistuojančius pokyčius. Taip pat net jeigu šalims ir būtų leidžiama pačioms pasirinkti spręsti tam tikrą ginčą roboto-teisėjo pagalbą, tai gali paskatinti socialinę atskirtį, kai roboto-teisėjo ginčas būtų laikomas pigesne ginčo sprendimo alternatyva. Tai reiškia, kad DI negali tapti įrankiu, absoliučiai išsprendžiančiu ginčą, tačiau veikiau turėtų tapti priemone, pagerinančia teismo proceso efektyvumą. Kaip ir pabrėžia DI aktas, DI priemonių naudojimas gali sustiprinti teisėjų gebėjimą priimti sprendimus ar teismų nepriklausomumą, bet neturėtų jų pakeisti – galutinį sprendimą privalo priimti žmogus (DI akto preambulės 61 p.). Kol kas žmogiškasis faktorius išlieka nepakeičiamas ir teisėjo vaidmuo gerokai pranoksta DI gebėjimus analizuoti informaciją ar priimti sprendimus. Teismo procesai be žmogaus įsitraukimo visuomenės požiūriu būtų nepriimtini ir tik teisėjas gali ir geba vykdyti teisingumą remdamasis empatija, diskrecija ir moraliniu vertinimu (Mizaras et. al, 2025, p. 31).

3.2. Techninės klaidos ir dirbtinio intelekto haliucinacijos

Didieji kalbų modeliai turi nemažai trūkumų. Nors ir ši DI technologija laikytina itin pažangia, vienas iš didžiausių jos trūkumų laikytinas faktų iškraipymas arba DI haliucinacijos (angl. *hallucinations*) (Gao et al., 2024, p. 1). Kai tam tikra užklausa viršija apmokytų duomenų modelio ribas, jis yra linkęs kurti faktus ir pateikti netikslią informaciją (Ajmi, 2024). DI haliucinacijos yra reiškinys, kai didieji kalbos modeliai – paprastai generatyvinis DI – atpažįsta neegzistuojančius arba sunkiai prieinamus duomenis, dėl ko sugeneruoja nelogiškus arba visiškai netikslius rezultatus (IBM, 2023).

Atvirojo tipo DI programos, tokios kaip ChatGPT yra apmokytos itin plačiu duomenų spektru, todėl ne visuomet pasižymi kokybę ir dėl to yra linkusios daryti klaidas (Dixon Jr, 2023). Tai tampa iššūkiu teisinėje srityje, nes nėra įmanoma nuspėti visų įmanomų teisinių situacijų ir sudėti jų į konkrečius algoritmus. Todėl nėra įmanoma ir visiškai išvengti DI haliucinacijų. Atliekant teisinę paiešką generatyvinio DI programa, tai gali reikšti, kad DI pateiks neegzistuojančią teismų praktiką ar teisės aktus. Jeigu DI savo duomenų bazėje neturės informacijos apie tam tikros bylos egzistavimą, nes paprasčiausiai tokia praktika neegzistuos, DI pateiks išgalvotos bylos ar teisės akto tekstą. Dėl šios

priežasties pilna apimtimi negalima pasitikėti DI sistemomis ir jų generuojamais rezultatais.

Šiai problemai spręsti gali padėti minėtasis RAG metodas (Gao et al., 2024, p. 17). RAG metodas ir kiti panašūs metodai, kai DI ne tik generuoja rezultatus iš apmokytų duomenų, bet ir vykdo paiešką realiuoju laiku, gali sumažinti DI klaidų ir faktų iškraipymo tikimybę. Be minėtųjų metodų, kaip ir pabrėžiama teisės aktuose, svarbu derinti DI naudojimą su žmogaus priežiūra. Yra svarbu tikrinti DI generuojamą informaciją ir lyginti ją su oficialiais šaltiniais, bei viešai prieinamomis patikimomis bazėmis. Taip pat manytina, kad siekiant sumažinti DI daromų klaidų tikimybę, būtina kurti sistemas, kurios būtų pritaikytos specifinei teisei sričiai, kurioje DI yra naudojamas. Teisėjų, advokatų ar kitų teisinių profesijų atstovai turėtų turėti specializuotus įrankius, kurie atitiktų jų profesinius poreikius. Tai sumažintų netikslumų skaičių ir padidintų pateikiamos informacijos patikimumą. DI faktų iškraipymas atneša naują teisinį iššūkį civiliniame procese – t.y. atsakomybės už netinkamos ir klaidinančios informacijos naudojimą teisiniame kontekste.

3.3. Etiniai aspektai

Teisinėms profesijoms keliami aukšti etikos standartai. Teisininkus laikytis etikos standartų įpareigoja ne vien jų profesinis statusas savaime, bet ir nuostatos, įtvirtintos teisės aktuose (Ruzgytė, 2017, p. 122). Tai kelia klausimą, kaip turėtų būti vertinamas teisininkų elgesys, kai jie pasikliaudami DI sugeneruota iškraipyta informacija, atsiradusią dėl DI haliucinacijų, pasinaudoja ją ir teikia tokią informaciją teismams ar net naudoja iškreiptą informaciją sprendimams priimti.

Dėl DI būdingos savybės – faktų iškraipymo, kylant generatyvinio DI bangai, viešojoje erdvėje aptinkama vis daugiau atvejų, kai advokatai pateikia teismui dokumentus, su neegzistuojančiomis bylomis (Ajmi, 2024). Štai pavyzdžiui 2024 m. lapkričio mėnesį Australijoje advokatas pateikė dokumentus, kuriame buvo cituojamos neegzistuojančios bylos. Advokatas dėl tokio veiksmo prisipažino, jog dokumentams parengti buvo naudojama generatyvinio DI programa ChatGPT, kuri pateikė nuorodas į neegzistuojančias bylas. Teismo vertinimu, advokato negebėjimas patikrinti bylų tikslumo apsunkina teismo darbą ir priverčia teismo darbuotojus skirti daug laiko tikrinant citas ir bandant rasti tariai egzistuojančias bylas (The Guardian, 2025). Analogiškai pasielgusiems JAV advokatams, buvo skirta 5000 JAV dolerių bauda už tokį elgesį. Niujorko apygardos teismo teisėjas P. Kevin Castel nurodė, kad toks advokatų elgesys laikytinas nesąžiningu ir klaidina teismą. Teisėjas taip pat pabrėžė, kad iš esmės nėra nieko blogo naudoti DI įrankius

teisinėje veikloje, tačiau šioje situacijoje advokatai neprisiėmė savo atsakomybės ir buvo pakartotinai pateikę sugeneruotas DI bylas (Forbes, 2023). Pirmieji tokie atvejai užfiksuoti ir Kanadoje ir dėl tokio advokatų elgesio yra pradedami tyrimai dėl advokatų etikos pažeidimo (The Guardian, 2024).

Naujausioje Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (LAT) praktikoje analizuotas atvejis, kai kasaciniame skunde pateiktos nuorodos į dešimt neegzistuojančių LAT nutarčių, kuriose neva suformuluotos konkrečios teisės taikymo ir aiškinimo taisyklės, tačiau realiai tokios nutartys apskritai neegzistuoja. Tai pat pateiktos nuorodos į konkrečias nutartis, kuriose neva suformuotos konkrečios teisės aiškinimo ir taisyklės, tačiau tose nutartyse realiai tokie išaiškinimai neegzistuoja (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2025 m. kovo 6 d. nutartis civilinėje byloje, 29 p.). Dėl šio klausimo LAT pateikė atskirąją nutartį ir pasisakė, kad pateikto kasacinio skundo turinys yra klaidinantis. Pateikti neegzistuojantys išaiškinimai apsunkino bylos teisme nagrinėjimą ir tiesos nustatymą byloje, taip pat turėjo reikšmės kasacinės bylos nagrinėjimo ribų nustatymui, dėl ko galėjo nukentėti ir advokato atstovaujamos šalies interesai. Pabrėžta, kad advokatui draudžiama neteisėtai trukdyti ar neteisėtai apsunkinti kitam asmeniui įgyvendinti savo teises ar vykdyti pareigas, o be to advokatas visada privalo veikti profesionaliai, pareigingai ir dalykiškai, savo profesines pareigas vykdyti nepriekaištingai, laiku, kvalifikuotai, stropiai ir protingai. Toks advokato elgesys kelia pagrįstų abejonių dėl kasacinį skundą surašiusio advokato veiksmų atitikties etikos reikalavimams ir diskredituoja advokato vardą. Todėl LAT dėl tokių advokato veiksmų informavo Advokatų tarybą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2025 m. kovo 6 d. atskiroji nutartis, 18 p.). Šis klausimas perduotas Advokatų tarybai ir kol kas negalime pasakyti ar šis bylų klastojimo atvejis yra DI naudojimo padarinys, tačiau tokia tikimybė egzistuoja. Tikėtina, jog greitai pamatysime pirmąjį atvejį Lietuvoje, kai advokato etikos klausimas Lietuvoje bus sprendžiamas būtent dėl DI panaudojimo, cituojant netikras bylas. Žinoma, taip pat reikėtų kelti klausimą kaip toks kasacinis skundas praėjo Teisėjų atrankos kolegiją.

Aptarti pavyzdžiai parodo, kad DI naudojimas kelia naujus iššūkius, susijusius su atsakomybe už netikslią ir klaidingai pateiktą informaciją. Nors ir DI gali būti naudingas įrankis teisinės informacijos paieškoje, jo naudojimas reikalauja ypatingo atidumo. Būtina aiškiai reglamentuoti ir nustatyti atsakomybę už iškraipytų faktų naudojimą, siekiant išvengti klaidinančios informacijos naudojimo. Teisėjai ir teismai privalo žinoti apie DI haliucinacijas, jog suvoktų, kad teisininkai gali panaudoti neegzistuojančias bylas ir kritiškai vertinti procesiniuose dokumentuose cituojamą teismų praktiką ar teisės aktus.

3.4. „Juodosios dėžės“ problema ir žmogiškosios priežiūros problema

Didelė DI problema yra tai, jog vis dar yra labai sunku paaiškinti kodėl DI sistemos priima tam tikrus sprendimus ar rodo specifinį elgesį. Daugelis mašininio mokymosi algoritmų yra sunkiai suprantami, ypač giluminio mokymosi neuroniniai tinklai⁷ (Rai, 2020, p. 137). Giluminių neuroninių tinklų veikimo principai iš esmės lieka neatsekami ir sunkiai suprantami žmogui, tokia situacija DI srityje vadinama „juodosios dėžės“ (angl. *black box*) problema (Von Eschenbach, 2021, p. 1608). Kyla klausimas ar galime pasitikėti DI, jeigu nesuprantame kaip šios sistemos veikia (Von Eschenbach, 2021, p. 1608). Toks neapibrėžtumas tampa itin aktualus, kai kalbame apie DI taikymą tokiose srityse kaip teisingumo vykdymas. DI skaidrumo trūkumas gali pakenkti teisingumo ir sąžiningumo principams, nes patiems teisininkams ir visuomenei gali būti sunku suprasti kuom grįstas sprendimas (Gaubienė, 2024, p. 60). Taip pat jeigu tokios sistemos išlieka uždaros ir yra valdomos privačių subjektų, šalys nebetenka galimybės tinkamai įvertinti ir ginčyti jų pateiktų argumentų pagrįstumo (Mizaras et. al, 2025, p. 15).

Nors ir tam tikro pobūdžio DI algoritmai gali būti atsekami ir paaiškinami, sunkiausia atsekti plačiai paplitusius giluminio mokymosi modelius, kurie pasiekia aukštus tikslumo rodiklius (Rai, 2020, p. 138). Kaip ir pabrėžta 2024 m. CEPEJ studijoje viena iš esminių grėsmių, kuri gali egzistuoti integruojant DI į teisingumo yra žmogiškoji priežiūra, vertinant DI generuojamus rezultatus (angl. *human oversight on AI*). Jeigu DI generuojami rezultatai yra sunkiai paaiškinami net jų kūrėjams, kyla klausimas kaip DI rezultatą gali ir turėtų paaiškinti teisėjas kaip teisingumo vykdymo atstovas ir kaip visuomenė gali priimti ir sutikti su sprendimu, kurio rezultatas nėra aišku kaip gautas. Todėl tampa sunku tinkamai įgyvendinti „žmogiškosios kontrolės“ ir skaidrumo principus, diegianti DI sistemas. Teisininkai ir teisėjai dažnai neturi techninių žinių apie DI veikimą (European judicial systems, CEPEJ Evaluation Report, 2024, p. 161), todėl nėra paprasta paaiškinti kodėl buvo gautas tam tikras rezultatas.

Būtina užtikrinti, kad DI sistemos būtų kuriamos skaidriai ir jų sprendimai būtų paaiškinami ir egzistuočių veiksmingi audito ir atskaitomybės mechanizmai (Gaubienė, 2024, p. 60). „Juodosios dėžės“ problemai spręsti sparčiai diegiami ir vystomi paaiškinamojo DI (angl. *explainable AI / XAI*) metodai, kurie padeda atskleisti giluminio mokymosi modelių veikimo principus, suteikiant daugiau aiškumo apie tai, kodėl DI priima vienokius ar kitokius sprendimus (Rai, 2020, p. 138). Taip pat DI modeliai sparčiai tobulėja ir nors ankstesnės DI sistemos iš esmės buvo „juodosios dėžės“ atvirojo tipo didieji kalbos

⁷ Sudėtingesni, bet tiksliau veikiantys DI modeliai.

modeliai leidžia detaliai analizuoti jų argumentavimo procesus (Mizaras et. al, 2025, p. 15). Todėl matytina teigiama tendencija, sprendžiant DI „juodosios dėžės“ problemą. Kaip ir aptarta, privalu, jog žmogus prižiūrėtų DI generuojamus rezultatus ir jie būtų skaidrūs, todėl tikimasi, kad DI „juodosios dėžės“ problema bus visiškai išspręsta pasitelkiant įvairius metodus.

3.5. Dirbtinio intelekto šališkumas ir diskriminacija

CEPEJ išskiria, jog viena iš DI grėsmių teisingumo srityje yra jo šališkumas (angl. *bias*) (European judicial systems, CEPEJ Evaluation Report, 2024, p. 161). Kyla iššūkis užtikrinti suderinamumą tarp teisinių sprendimų reikalaujamos loginės išvados ir DI sistemų koreliacijomis pagrįsto veikimo principo (European judicial systems, CEPEJ Evaluation Report, 2024, 161 p). DI modeliai, ypačiai mašininio mokymosi modeliai, analizuoja didelius kiekius duomenų ir randa ryšius tarp skirtingos informacijos. Todėl DI priimamas sprendimas paprastai nėra grįstas logine seka, bet veikia tendencija, kaip tokiu konkrečiu klausimu paprastai sprendžiamos tokios bylos. Taigi, nors ir anksčiau aptarta, kad DI sistemos gali padėti sumažinti kognityvinį teisėjų šališkumą, reikia suvokti, jog netinkamas DI sistemų naudojimas gali dar labiau padidinti šališkumą (Gaubienė, 2024, p. 60).

DI šališkumas atspindi diskriminacines tendencijas ankstesniuose teismo sprendimuose, pagal kuriuos DI buvo apmokytas (Stolper, 2024, p. 158). Idealiu atveju, DI gali padėti teisėjams priimti sprendimus remiantis objektyviais duomenimis, taip sumažinant pačių teisėjų šališkumą. Teismų sprendimai turi būti nešališki, todėl algoritminis šališkumas tampa dideliu iššūkiu integruojant DI į teismų sistemą (Gaubienė, 2024, p. 60).

Literatūroje pabrėžiamos trys priežastys kodėl DI gali būti šališkas. Pirmoji priežastis siejama su duomenimis, kurie yra naudojami DI sistemos mokymui (Ngige et al., 2021, p. 76). Paprastai tariant jeigu DI sistema, naudojama tam tikram ginčui spręsti, tokia sistema yra apmokyta didžiuliu kiekiu duomenų. DI sistema apdoroja didelį kiekį duomenų ir pateikia rezultatą iš tų duomenų. Duomenyse, naudojamuose DI sistemos mokymui, gali atspindėti tam tikrus dėsningumus, kurie nebūtinai reiškia sąmoningą visuomenėje ar teismuose vyraujančią šališkumą, bet veikia atspindi tam tikras pasikartojančias tendencijas. Štai pavyzdžiui egzistuoja tendencija, jog bylas dėl vaiko gyvenamosios vietos nustatymo paprastai laimi moteris (Lietuvos teismai, 2021). Perprasdamas tokią tendenciją DI galėtų išspręsti tokį klausimą ne atsižvelgiant į aplinkybių visumą, bet atsižvelgiant į

tendenciją, kokios lyties asmuo tokią bylą paprastai laimi. Antroji priežastis, dėl kurios atsiranda DI šališkumas yra algoritminis šališkumas, kuris atsiranda algoritmams perimus šališkus duomenis ir šališkumas sustiprėja dėl tam tikrų algoritmo veikimo principų. Trečioji priežastis yra susijusi su pačių DI sistemų kūrėjų šališkumu. Dažnas DI sistemų kūrėjo tikslas yra sukurti sistemą, kuri generuotų kuo tikslesnius rezultatus, tačiau kūrėjas nemato platesnio konteksto (Ngige et al., 2021, p. 76). Paprastai tariant, patys DI inžinieriai gali nesąmoningai įtraukti savo pačių šališkumą į DI modelius, nes yra susitelkę sukurti kuo tiksliau veikiančią DI modelį, bet neatsižvelgia į tam tikrus etinius ir galimus šališkumo klausimus.

Kalbant apie galimą DI šališkumą, paminėjimo verta JAV Kalėjimų departamento įdiegta COMPAS (angl. *Correctional Offender Management Profiling for Alternative Sanctions*) sistema. Nors ir ši sistema naudojama baudžiamojoje teisėje, ji iliustruoja pavyzdį, kaip DI gali rodyti algoritminį šališkumą. Sistema, naudodama įvairius duomenis, susijusius su asmens savybėmis ir ankstesniu teistumu įvertina pakartotinio nusikalstamumo elgesio riziką, kurią įvertina balais. Tačiau pradėjus analizuoti šios sistemos veikimą, nustatyta, kad pateikiamos prognozės yra rasistiškai šališkos (Dressel, Farid, 2018, p. 1). Tyrimas parodė, kad COMPAS prognozuoja, jog juodaodžiai kaltinamieji turi didesnę pakartotinio nusikalstamumo riziką nei yra iš tikrųjų, tuo tarpu baltaodžių – mažesnę nei reali. Tokie rezultatai rodo, kad mašininis mokymasis priklauso nuo duomenų, surinktų iš visuomenės ir jeigu visuomenėje egzistuoja nelygybė, atskirtis ar diskriminacijos, šios problemos atsispindi ir duomenyse (Wischmeyer, Rademacher, 2020, p. 189-190).

Komunikate pabrėžta, kad diegiant DI programas į teisingumo sistemą, būtina pašalinti didelę riziką keliančias programų šališkumo problemas. Naudojant mašinų mokymąsi, šališkų rezultatų ir galimo moterų ir konkrečių grupių (pvz. etninės ar rasinės mažumos) diskriminavimo rizika yra didelė ir turi būti mažinama, atitinkamai didelis dėmesys turi būti skiriamas naudojamų mokymų duomenų kokybei, įskaitant jų reprezentatyvumą ir aktualumą su planuojamos programos paskirtimi ir naudojimo aplinkybėmis, taip pat šių sistemų projektavimui ir kūrimui siekiant užtikrinti, kad jas būtų galima naudoti visapusiškai laikantis pagrindinių teisių (Komisijos Komunikatas Europos Parlamentui..., 2020, p. 11). Todėl norint užtikrinti, kad DI sprendimai būtų nešališki svarbu skirti dėmesį duomenų kokybei.

3.6. Duomenų apsaugos ir kibernetinio saugumo problema

Naudojant DI teisinėje srityje tai reiškia jautrios ir konfidencialios informacijos apdorojimą (Gaubienė, 2024, p. 60). Baltojoje knygoje aiškiai įtvirtintas ES tikslas tapti patrauklia, saugiausia ir dinamiškiausia duomenų ekonomika pasaulyje, kad duomenys suteiktų Europai galių priimti geresnius sprendimus ir pagerinti visų savo piliečių gyvenimui (Baltoji knyga, 2020). Europos Komisijos komunikate pabrėžta, kad viešoji politika taip pat turėtų skatinti didesnę prieigą prie privačių subjektų valdomų duomenų, nepažeidžiant atitiktims duomenų apsaugos teisės aktams. Įmonės turėtų dalintis tam tikrais duomenimis, nes tai gali paskatinti inovacija ir DI plėtrą, tačiau tai turi būti daroma laikantis griežtų taisyklių, nepažeidžiant žmonių privatumo (Komisijos komunikatas Europos Parlamentui..., 2018).

BDAR numato griežtą duomenų apsaugos politiką sąjungos erdvėje. Kaip ir aptarta, DI sistemų panaudojimui naudojami didžiuliai kiekiai duomenų. Didžiųjų duomenų rinkimas kelia susirūpinimą dėl asmenų privatumo ir duomenų apsaugos (Kabir, Alam, 2023, p. 1785). Sprendžiant teisinius klausimus, susiduriama su jautria asmenine informacija, todėl būtina užtikrinti stiprią duomenų apsaugos politiką (Stolper, 2024, p. 157). Mašininio mokymosi algoritmais grindžiamos sistemos turi būti apmokamos dideliais asmens duomenų kiekiais. Todėl atsiranda poreikis suderinti pamatines teises ir duomenų tvarkymo taisykles ir skaidrumo principus ir dideliu kiekiu duomenų kaip vertingu šaltiniu sistemai apmokyti (Hydén, 2020, p. 423). Tai didina ir kibernetinių atakų riziką. DI gali tiek sustiprinti kibernetinio saugumo priemones, tiek sukelti naujų grėsmių (Emmanuel et al., 2025, p. 17).

BDAR 32 str. 1 d. numato, jog atsižvelgdamas į techninių galimybių išsivystymo lygį, įgyvendinimo sąnaudas bei duomenų tvarkymo pobūdį, aprėptį, kontekstą ir tikslus, taip pat duomenų tvarkymo keliamus įvairios tikimybės ir rimtumo pavojus fizinių asmenų teisėms ir laisvėms, duomenų valdytojas ir duomenų tvarkytojas įgyvendina tinkamas technines ir organizacines priemones, kad būtų užtikrintas pavojų atitinkančio lygio saugumas. Kaip ir aptarta, DI sistemos naudoja didelius kiekius duomenų, o teisiniame kontekste ne retai tokie duomenys yra jautrūs ir susiję su asmens privatumu. Dėl to būtina aiškiai sureguliuoti duomenų apsaugos politiką, kad DI sistemų naudojami duomenys būtų apsaugoti pagal griežtas saugumo ir teises priemones, užtikrinančias skaidrumą ir pamatinių teisių apsaugą. Būtina užtikrinti, kad atvejais, kai DI analizuoja jautrius ir konfidencialius duomenis, būtų užtikrinamas tinkamas duomenų tvarkymas, kuris atitiktų

teisinius ir etinius standartus, o asmens privatumo apsauga turi būti laikoma būtinu elementu, siekiant užtikrinti etišką DI naudojimą (Gaubienė, 2024, p. 60).

3.7. Sintetinių sankaitų problema

CPK 185 str. 1 d. įtvirtina, jog teismas įvertina byloje esančius įrodymus pagal vidinį savo įsitikinimą, pagrįstą visapusišku ir objektyviu aplinkybių, kurios buvo įrodinėjamos proceso metu, išnagrinėjimu, vadovaudamasis įstatymais. Civiliniame procese kyla vis daugiau iššūkių, vertinant skaitmeninių įrodymų patikimumą, vien dėl to jog DI technologijos pagalba gali būti kuriamos sintetinės santaikos arba giluminės klastotės (angl. *deepfake*).

Gilumine klastote laikoma veidų sukeitimo technologija, leidžianti greitai sukurti netikras nuotraukas ar vaizdo įrašus, kurie atrodo itin realistiški (Meskys et al., 2020, p. 1). DI aktas sintetinę sankaitą apibrėžia kaip DI generuojamas arba atlikus manipuliacijas gaunamas į realius asmenis, objektus, vietas, subjektus ar įvykius labai panašus judamo ar nejudamo vaizdo arba garso turinys, kurį asmuo gali klaidingai palaikyti autentišku ar tikru (DI akto 3 str. 60 p.). Beveik kiekvienas, turintis kompiuterį asmuo, gali sukurti padirbtus vaizdo įrašus, kurie beveik nesiskiria nuo tikrosios medžiagos (Fletcher, 2018). Naudojant šią technologiją naudojami generatyviniai priešiniai tinklai (angl. *generative adversarial networks*), kurie padeda sukurti itin tikroviškus vaizdo įrašus su kitų asmenų veidais ar garso įrašus, kurie imituoja jų balsus (Celebi et al., 2022, p. 228). Nors tokia technologija dažnai naudojama humoristiniams tikslams, jos taikymas kelia rimtų teisinių ir saugumo klausimų, ypač, kai ši technologija naudojama dezinformacijai, reputacijos žeminimui ar melagingų įrodymų kūrimui.

Kaip ir pabrėžiama literatūroje giluminės klastotės technologija stipriai paveiks teismus ir teisinę sistemą (Mullen, 2022, p. 217). Tokios technologijos egzistavimas gali atnešti daug sumaišties įrodinėjimo procese (Maras, Alexandrou, 2019, p. 255). Giluminės klastotės technologija gali apsunkinti teismų darbą ir įrodinėjimo procesą. Dėl tokių įrodymų gali padidėti teismų darbo krūvis, nes dėl jų gali kilti nauji civiliniai ieškiniai, o bet koks tokio įrašo pateikimas byloje apsunkintų ir prailgintų bet kokios bylos nagrinėjimą ir teisėjų darbą (Pfefferkorn, 2019, p. 253-254). Jungtinėje Karalystėje byloje dėl vaiko globos vaiko motina sukūrė balso įrašą, panaudodama giluminės klastotės technologiją, kuriame tėvas tariamai grasino smurtu savo žmonai. Tačiau ekspertų analizė atskleidė, kad toks įrašas buvo redaguotas, įtraukiant žodžius, kurių tėvas iš tikrųjų niekada nesakė (Cyfor). Sintetinės sankaitos kelia naują iššūkį teisėjams ir sprendimą priimančioms

subjektams atpažinti tokią technologiją. Jeigu nebus įmanoma identifikuoti ar įrodymas yra giluminė klastotė tai gali lemti, jog būtų priimamas sprendimas, remiantis realiai neegzistuojančiais įrodymais. Didžiausia problema kiltų, jeigu teismas pripažintų, jog giluminė klastotė turi didesnę įrodomąją galią, nei kiti byloje esantys įrodymai ir tai nulemtų tam tikros bylos baigtį. Todėl itin svarbu užtikrinti, kad sintetinės sankaitos būtų atpažįstamos ir nelemtų neteisingo bylos išsprendimo.

Literatūroje išskiriama, kad tam tikri požymiai, kaip veido deformacijos, nenatūralus judesiai, apšvietimo neatitikimai ir pan. gali padėti identifikuoti giluminės klastotės panaudojimą (Westerlund, 2019, p. 45), manytina, kad giluminių klastočių atpažinimo klausimas yra žymiai sudėtingesnis dėl kelių aspektų. Visų pirma, nors ir pirmieji giluminių klastočių programų panaudojimo atvejai galėjo būti nesunkiai matomi plika akimi, tokia technologija sparčiai tobulėja, todėl tampa vis sunkiau atpažįstama. Kyla klausimas ar apskritai, asmenys turintys vertinti įrodymus gali turėti reikiamų įgūdžių, siekiant atpažinti gilumines klastotes. Kaip ir pabrėžiama doktrinoje laisvo įrodymų vertinimo principas užtikrina, kad priimdamas sprendimą dėl faktinių bylos aplinkybių teismai asmeniškai, vadovaudamiesi savo gyvenimiška patirtimi, įvertina visus byloje esančius įrodymus jų leistinumo, sąsajumo ir reikšmės santykiyje su kitais įrodymais požiūriu (Mikelėnas et al., 2020, p. 180). Todėl nors ir giluminių klastočių panaudojimo grėsmė yra reali ir reikalauja didesnio teisėjų atidumo ir įsitraukimo, teisėjai negali preziumuoti, jog kiekvienas pateiktas vaizdo ar garso įrašas yra giluminė klastotė. Nors ir egzistuoja tam tikri požymiai, pagal kuriuos giluminės klastotės galėtų būti atpažįstamos plika akimi ir teisėjai galėtų ir turėtų būti apmokami kaip atpažinti sintetinę sankaitą, nemanytina, kad tokios priemonės yra pakankamos. Stipri technologinė pažanga rodo, kad giluminės klastotės pasiekia aukštą realumo lygį, todėl neturint itin specialių žinių ar įgūdžių dėl tokio pobūdžio kūrinio sukūrimo, toks atpažinimas gali tapti labai sudėtingas įrodymus vertinančiam subjektui. Teisėjai ar kiti sprendimų priėmėjai turėtų žinoti apie giluminių klastočių egzistavimo riziką, turėtų žinoti esminius tokių kūrinių požymius ir atpažinimo principus, tačiau nemanytina, kad vien žmogiškoji kontrolė ir pastabumas gali išspręsti sintetinių sankaitų problemą. Todėl neturėtų būti laikoma jog, giluminių klastočių atpažinimas yra vien teisėjo pareiga ir tam yra būtina diegti papildomas priemones.

Bandant apsisaugoti nuo giluminių klastočių kuriamos įvairios priemonės, kurios skirtos aptikti tokias klastotes, jas autentifikuoti ar net visiškai užkertančios kelią tokio turinio kūrimui. Labiausiai gali padėti specialių DI įrankių, skirtų giluminių klastočių atpažinimui kūrimas. Taip pat siūlomos tokios priemonės kaip skaitmeninio vandens

ženklų panaudojimas (angl. *digital watermarking*) ar blokų grandinės (angl. *blockchain*) panaudojimas (Westerlund, 2019, p. 45-46). Kaip ir pabrėžia ET gairių dėl elektroninių įrodymų civilinėse ir administracinėse bylų 26 p. – elektroniniai įrodymai turėtų būti saugomi su standartizuotais metaduomenimis, kad jų sukūrimo kontekstas būtų aiškus (Europos Tarybos gairės dėl elektroninių..., 2019). Tad ir reikalavimas pateikti metaduomenis kartu su vaizdo ar garso įrašu, o taip pat ir nuotraukomis, galėtų padėti užtikrinti tokių įrodymų patikimumą. Todėl manytina, kad be teisėjų apmokymo, turėtų būti diegiamos ir specialios priemonės tokių technologijų atpažinimui. Tokios priemonės labiausiai siejamos su tam tikromis programomis, gebančiomis atpažinti sintetines sankaitas ar netgi su naujais ženklinimo ar autentifikavimo būdais pateikiant vaizdo ar garsus įrašus ar nuotraukas. Tam būtina sustiprinti teisinį reguliavimą, išsprendžiant elektroninių įrodymų autentifikavimo klausimą.

Atsižvelgiant į keliamas DI rizikas, reikia nepamiršti, jog DI sistemos turi būti orientuotos į žmogų ir tarnauti jį labai (Patikimo DI etikos gairės, 2019). CEPEJ chartija įtvirtinti pamatiniai principai nurodo, jog diegiant DI į teismų sistemą privalu laikytis pagarbos pamatinėms teisėms principo, nediskriminavimo principo, kokybės ir saugumo principo, skaidrumo, nešališkumo ir sąžiningumo principų, bei užtikrinti „vartotojo kontrolės“ principus. Rezoliucijoje dėl DI technologijų viešajame sektoriuje taip pat paminėti tokie principai kaip apeliacijos į žmogų principo, asmens iniciatyvos, atsakomybės už priimtu sprendimus, atsekamumo, kokybės garantijos, lygiateisiškumo, nepiktnaudžiavimo, rezultatų individualizavimo, skaidrumo, teisės viršenybės ir teisinio reguliavimo ekvivalentiškumo ir žmogaus interesų prioriteto (Rezoliucija dėl dirbtinio intelekto technologijų..., 2024). DI aktas įvirtina saugumo sistemą, skatinančią į žmogų orientuoto ir patikimo DI kūrimą (DI akto preambulės 1 p.). Todėl visos aptartos grėsmės turėtų būti vertinamos paminėtųjų principų kontekste prieš diegiant DI sistemas.

Siekiant mažinti aptartus iššūkius, ET 2024 m. lapkričio 28 d. pristatė metodologiją, skirtą įvertinti DI sistemų rizikas ir jų poveikį žmogaus teisėms, demokratijai bei teisės viršenybės principui. Metodika skirta viešajam ir privačiam sektoriui siekiant įvertinti diegiamo DI poveikį minėtosioms vertybėms. Savaimė šis dokumentas neturi teisinės galios, bet yra skirtas padėti numatyti būsimos politikos kryptis, kurios užtikrintų atsakingą DI naudojimą. Metodika pristato, jog siekiant įvertinti DI sistemas atliekama analizė, kuri susideda iš keturių elementų: 1) kontekstu grindžiama rizikos analizė (angl. *Context-Based Risks Analysis*) – bendrai renkama informacija, siekiant nustatyti DI sistemos rizikas

minėtosioms vertybėms, 2) suinteresuotųjų šalių įtraukimo procesas – į vertinimą įtraukiami suinteresuotųjų šalių siūlymai, 3) rizikos ir poveikio vertinimas – pateikiami galimi veiksmai, kaip įvertinti kylančias rizikas ir jų galimą poveikį, 4) rizikos mažinimo planas (HUDERIA, 2024, p. 5-6). Todėl prieš diegiant bet kokią DI sistemą, būtina įvertinti jos keliamas grėsmes pagal panašias metodologijas, kad būtų užtikrinama pamatinių teisių apsauga.

Reikia turėti omenyje, kad net ir pažangiausios DI sistemos reikalauja nuolatinės priežiūros ir žmogaus įsikišimo, kad bylos šalys matytų tiek technologiją, tiek teisėjų vaidmenį kaip patikimus ir sąžiningus (Mizaras et. al, 2025, p. 1). DI įrankiai turėtų būti naudojami siekiant sustiprinti sprendimų priėmimą, kurie papildo teisėjų kompetenciją ir diskreciją (Mizaras et. al, 2025, p. 1). Integruojant DI sistemas į teismų institucijas teisėjai turėtų būti mokomi kaip veikia DI sistemos ir kokios žmogaus teisės gali būti paveiktos taikant DI teisės srityje. Teisėjai turėtų gebėti vertinti su DI susijusias etines bei teisinės pasėkmes, išlaikant pamatinius principus kaip lygybę prieš įstatymą ir teisę į veiksmingą teisinę gynybą. Teisėjai turi gebėti nustatyti galimas šališkumo rizikas DI sistemose. Taip pat mokėti įvertinti ar konkretus DI įrankis tinka konkrečiai bylai. Tam būtina dalyvauti specializuotose mokymuose, kad teisėjai gebėtų teisingai suprasti DI sistemas ir įgytų pakankamai patirties dirbti su jomis (Reflections on the AIAB on the use of artificial intelligence in judicial systems, 2025, p. 8).

Todėl diegiant DI priemones į civilinį procesą būtina užtikrinti, kad DI priemonės būtų orientuotos į žmogų ir tarnautų visuomenės labui. Svarbu užtikrinti pamatinių principų kaip pagarbos žmogaus teisėms, nediskriminavimo, skaidrumo, atskaitomybės, teisingumo, teisinės valstybės ir pan. įgyvendinimą. DI sprendimai turi būti atsekami ir kontroliuojami žmogaus. Įgyvendinant šiuos tikslus būtina naudoti tokias priemones kaip HUDERIA metodika, kuri leidžia įvertinti DI poveikį žmogaus teisėms, demokratijai ir teisinės valstybės principams. Svarbus ir formalių priemonių, įtvirtintų DI akte taikymas. Taip pat nemažiau svarbus teisėjų, kitų teisininkų ir visuomenės švietimas apie DI sistemas. DI aktas įtvirtina konkrečias priemones, kad DI sistemos būtų kuriamos ir taikomos atsakingai.

IŠVADOS

1. DI istorinė raida atskleidžia, kad DI nėra naujas reiškinys. Nors ne retai DI asocijuojama su naujausiomis technologijomis, o pastaruoju metu ypatingai siejama su generatyviniu DI, reikėtų suvokti, kad DI technologija jau kuris laikas yra naudojama įvairiose gyvenimo srityse. Todėl DI sąvoka yra plati ir dažnai suvokiama kaip terminas apimantis įvairaus pobūdžio technologijas. Dėl to nėra įmanoma tiksliai apibrėžti, kas yra DI. DI sąvoka turėtų būti grindžiama bruožų visuma, bet ne vienu konkrečiu apibrėžimu. Tai kelia iššūkių teisiniame kontekste, nes tiksliai nenustačius, kas yra DI sistemos, sunku nustatyti ar specifinis reguliavimas taikomas DI sistemoms, turėtų būti taikomas ir paprastesnio pobūdžio technologijai. Todėl nustatant teisinį reguliavimą svarbu tiksliai apibrėžti kas yra DI ir tokią sąvoką grįsti DI technologijos bruožų visuma.
2. Ilgą laiką DI buvo reguliuojamas minkštosios teisės šaltiniais, kurie įtvirtino tik pamatinius DI technologijos taikymo principus, bet ne konkrečias priemones, kaip užtikrinti saugų tokių priemonių diegimą. Tačiau įsigaliojus DI aktui matyti, jog ES lygmeniu kuriami vis tikslesni ir aiškesni reikalavimai, diegiant DI sistemas. Nacionaliniu lygmeniu DI klausimas iš esmės nereglamentuotas, todėl turėtų būti detalizuotas.
3. Egzistuoja daugybė DI įrankių, kurie gali būti naudingi civiliniame procese, o tai patvirtina ir realūs egzistuojantys tokių priemonių pavyzdžiai. Sprendimų nuasmeninimo priemonės gali padėti teismams atsisakyti sprendimų nuasmeninimo rankiniu būdu. *Online* ginčų sprendimas galėtų pasiūlyti ginčo šalims alternatyvų pigesnę ir greitesnę ginčų sprendimo būdą. Labiausiai manytina, kad toks sprendimų būdas tinka nesudėtingiems ginčams. Todėl teismų apkrova dėl tokių ginčų nagrinėjimo labiau automatizuotai, galėtų būti mažesnė. Visiškai automatizuojant sprendimo priėmimą ir perduodant jį robotui-teisėjui, būtų atsiribojama nuo teisėjo kognityvinio šališkumo. DI įrankiai, padedantys prognozuoti bylos baigtį gali padėti ginčo šalims įsivertinti savo galimybes dėl tam tikro ginčo. Tokie įrankiai gali būti ir itin naudingi advokatams, kuriant bylos strategiją ir analizuojant, kokie sprendimai paprastai būna priimami konkretaus pobūdžio bylose ar vertinant kokius sprendimus panašiose bylose paprastai priima konkretus teisėjas. Kadangi DI algoritmai geba apdoroti didžiulius kiekius duomenų ir iššifruoti juos tiksliai, DI įrankiai gali būti itin naudingi teisinės informacijos paieškoje, paspartinant teisininkų darbą ir ginčo šalių, siekiančių save atstovauti teismuose galimybes. DI geba generuoti procesinius dokumentus, todėl taip pat galėtų būti naudingas

teisėjams generuojant sprendimų projektus, taip pat teisininkams ar bylos šalims savarankiškai rengiančioms procesinius dokumentus. DI turi gebėjimą greitai peržiūrėti didelės apimties teisinius dokumentus ir priskirti juos tam tikrai kategorijai, todėl tokia technologija gali būti naudinga teismams, siekiant greičiau atrinkti, kurios kategorijos byla yra gauta. Taip pat DI geba generuoti dokumentų santraukas, todėl teisinė informacija tampa prieinamesnė visuomenei ir teisininkams. Tokios technologijos kaip pokalbių robotai gali padėti bylos šalims greitai susiorientuoti sudėtinguose teisiniuose procesuose be profesionalaus teisininko pagalbos. Todėl įvairios DI priemonės rodo, jog DI diegimas į civilinio proceso sritį turėtų būti skatinamas. Perdavus tam tikras užduotis DI, teismai ir teisininkai gali susifokusuoti prie sudėtingesnių užduočių, todėl kiltų teisinio darbo kokybė.

4. Aptartų priemonių visuma patvirtina, kad DI integravimas į civilinį procesą gali ženkliai pagerinti pamatinių civilinio proceso principų įgyvendinimą. DI priemonės stiprina teisės į teisminę gynybą įgyvendinimą – bylos šalys gali paprasčiau pačios įgyvendinti savo teises kreiptis į teismą be profesionalaus teisininko pagalbos. DI sistemos automatizuotai priimančios sprendimus ar kuriančios sprendimų projektus, gali padėti atsiriboti nuo teisėjo kognityvinio šališkumo ir suvienodinti priimamus sprendimus, todėl užtikrinamas proceso lygiateisiškumas ir teisėjų nešališkumas. Daugelis iš aptartų priemonių yra skirtos proceso efektyvinimui ir yra siejamos su šalių galimybe pačioms gauti prieinamesnę teisinę pagalbą, nesisamdant profesionalaus teisininko, todėl DI įtraukimas paskatintų proceso koncentracijos ir ekonomiškumo principų įgyvendinimą. Taip pat DI įrankiai, skirti automatiniam sprendimų nuasmeninimui, gali paskatinti efektyviau ir didesniu kiekiu skelbti teismo priimamus sprendimus, todėl skatinamas bylos medžiagos viešumo principas. DI gali sustiprinti pamatinių civilinių proceso principų įgyvendinimą, todėl jo diegimas turėtų būti skatinamas.
5. Nors ir DI atneša daug naudų civiliniam procesui, reikia nepamiršti, kad DI įtraukimas į civilinį procesą kelia ir rimtų iššūkių. DI neturi moralės, todėl negali atstoti teisėjo. Teisėjai ne tik formaliai išsprendžia tam tikrą teisinę problemą ir pritaiko teisės normą, bet remiasi ir žmogiškuoju supratimu, moraliniu mąstymu, konteksto įvertinimu. Todėl DI turėtų būti suvokiamas tik kaip pagalbinis, tačiau ne pakeičiantis įrankis sprendimų priėmimo. Net ir jeigu šalys pačios galėtų pasirinkti, jog nori ginčą spręsti automatizuotai, tai gali kelti situacijas, kai mažiau pasiturinčios šalys rinksis pigesnę automatizuotą ginčų sprendimo būdą, o

finansiškaai pajėgesni asmenys rinksis tradicinius ginčų sprendimo būdus. Tokiu atveju visuomenės pasitikėjimas teismais mažėtų, nes teisingumas taptų priklausomas nuo asmens finansinių galimybių ir būtų apribojama asmens konstitucinė teisė į teisminę gynybą. Taip pat DI įrankiai, prognozuojantys bylų baigtį, gali netiesiogiai nuteikti teisėją tam tikro sprendimo priėmimui, todėl kyla grėsmė teisėjų nepriklausomumui. Svarbu pabrėžti, kad DI sistemos taip pat daro nemažai klaidų ir joms būdingas faktų iškraipymas. Dėl tokių faktų iškraipymo ir neegzistuojančios informacijos generavimo, kyla teisinės etikos problema, nes teisininkai, pasikliaudami DI pagalba gali į procesinius dokumentus įtraukti neegzistuojančią informaciją. Tokie atvejai klaidina teismą ir apsunkina teismo darbą. Problema kyla ir dėl to, jog DI algoritmai yra sunkiai paaiškinami ir dažnai nėra aišku kaip DI priėmė vieną ar kitą sprendimą, todėl šalys netenka galimybės tinkamai įvertinti ir ginčyti DI pateiktą rezultatą. DI taip pat gali būti būdingas algoritminis šališkumas, kuris atsiranda dėl duomenų, kuriais yra apmokytos DI sistemos. Jeigu visuomenėje egzistuoja tam tikra tendencija, apmokytas DI perima šią tendenciją ir gali generuoti šališkus rezultatus. Todėl nors ir DI sistemos gali pašalinti teisėjų kognityvinį šališkumą, reikėtų suvokti, kad netinkamas DI sistemų diegimas gali tik dar labiau sustiprinti šališkumą. Pamatinis DI variklis yra duomenys, todėl svarbu užtikrinti, kad integruojant DI sistemas į civilinį procesą duomenų apsaugos ir kibernetinio saugumo klausimai būtų tinkamai išspręsti. Dėl DI paplitimo opi yra ir sintetinių sankaitų problema, kuri reiškia, jog bylos šalys gali lengvai klastoti įrodymus. Todėl skatinant ir diegiant DI sistemas, reikia įsivertinti galimas DI rizikas ir taikyti konkrečias priemones tokių rizikų mažinimui.

6. DI sistemos turi būti orientuotos į žmogų ir tarnauti jį labai. Labiausiai jos turi būti suvokiamos kaip pagalbinės priemonės civiliniame procese, ypatingai tais atvejais, kai atliekamos pasikartojančios užduotys, tačiau ne visiškai pakaitinės. DI įrankiai turėtų padėti sustiprinti teismų sprendimus ar kitus teisinius argumentus. Siekiant kurti patikimas ir į žmogų orientuotas DI sistemas svarbu užtikrinti jų skaidrumą ir užtikrinti žmogiškąjį įsitraukimą tikrinant tokių sistemų rezultatus. Ypatingai svarbu apmokyti teisėjus kaip veikia DI sistemos, kad jie savarankiškai galėtų vertinti jų grėsmes ir apskritai įvertinti ar DI sistema gali būti panaudota konkrečiu atveju. DI reikalauja didesnio teisėjų įsitraukimo, vertinant DI generuojamus rezultatus ir vertinant šalių pateikiamus DI generuojamus rezultatus.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Teisės norminiai aktai

Tarptautinės konvencijos, rekomendacijos ir kt.

1. Council of Europe (2024). *Council of Europe Framework Convention on Artificial Intelligence and Human Rights, Democracy and the Rule of Law*. CETS No. 225, Vilnius, 5 September 2024.
2. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija (1950). *Valstybės žinios*, 1995, 40-987.
3. Council of Europe (2019). *Electronic evidence in civil and administrative proceedings*. Strasbourg: Council of Europe.

Europos Sąjungos reglamentai, direktyvos ir kt.

4. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2016 m. balandžio 27 d. reglamentas 2016/679 dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo ir kuriuo panaikinama Direktyva 95/46/EB (Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas).
5. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2024 m. birželio 13 d. reglamentas 2024/1689 kuriuo nustatomos suderintos dirbtinio intelekto taisyklės ir iš dalies keičiami reglamentai (EB) Nr. 300/2008, (ES) Nr. 167/2013, (ES) Nr. 168/2013, (ES) 2018/858, (ES) 2018/1139 ir (ES) 2019/2144 ir direktyvos 2014/90/ES, (ES) 2016/797 ir (ES) 2020/1828 (Dirbtinio intelekto aktas).
6. Council of the European Union (2020). *Conclusions on the Charter of Fundamental Rights in the Context of Artificial Intelligence and Digital Change*. 11481/20, FREMP 87, JAI 776, Brussels, 21 October 2020.
7. European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ) (2018). *European ethical charter on the use of artificial intelligence in judicial systems and their environment*. Adopted at the 31st plenary meeting of the CEPEJ.
8. Europos Komisijos sudaryta Aukšto lygio ekspertų grupė dirbtinio intelekto klausimais. Patikimo DI etikos gairės (2019).
9. Europos Komisija 2018 m. balandžio 25 d. Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Europos Vadovų Tarybai, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui. Dirbtinis intelektas Europai. COM(2018) 237 final.

10. Europos Komisijos 2020 m. vasario 19 d. Baltoji Knyga. Dirbtinis intelektas. Europos požiūris į kompetenciją ir pasitikėjimą. COM(2020) 65 final.
11. Europos Komisija 2020 m. gruodžio 2 d. Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir regionų komitetui. Teisingumo sistemų skaitmeninimo Europos Sąjungoje priemonių rinkinys. COM(2020) 710 final.

Lietuvos Respublikos teisės aktai

12. Lietuvos Respublikos Konstitucija (1992). *Valstybės žinios*, 33-1014.
13. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (2002). *Valstybės žinios*, 36-1340.
14. Lietuvos Respublikos Teismų įstatymas (1994). *Valstybės žinios*, 46-851.
15. Teisėjų taryba (2015). Dėl Teismų procesinių sprendimų bei teisėjų drausmės bylose priimtų sprendimų viešo skelbimo tvarkos patvirtinimo. TAR, 19002.
16. Lietuvos Respublikos Seimo rezoliucija dėl dirbtinio intelekto technologijų naudojimo viešajame sektoriuje principų (2024). TAR, 8947.

Specialioji literatūra

17. Adamopoulou, E., & Moussiades, L. (2020). An overview of chatbot technology. In *Artificial Intelligence Applications and Innovations: 16th IFIP WG 12.5 International Conference, AIAI 2020, Neos Marmaras, Greece, June 5–7, 2020, Proceedings, Part II 16* (pp. 373-383). Springer International Publishing.
18. Ajmi, A. (2024). REVOLUTIONIZING ACCESS TO JUSTICE: THE ROLE OF AI-POWERED CHATBOTS AND RETRIEVALAUGMENTED GENERATION IN LEGAL SELF-HELP. *Brief*, 53(3).
19. Aishwarya, P. (2024). AI-Powered Legal Documentation Assistant.
20. Alessa, H. (2022). The role of Artificial Intelligence in Online Dispute Resolution: A brief and critical overview. *Information & Communications Technology Law*, 31(3), 319-342.
21. Al Sawi, I., & Alaa, A. (2024). Navigating the impact: a study of editors' and proofreaders' perceptions of AI tools in editing and proofreading. *Discover Artificial Intelligence*, 4(1), 23.
22. Ashwini, S. I., & Santhosh, S. G (2024). AI-Based Contract & Legal Document Generator using Machine Learning.

23. Babayan, A. (2018) Dirbtinio intelekto iššūkis žmogaus teisių apsaugos sričiai: robotų statuso reguliavimas / Arpine Babayan . Vilnius: Vilniaus universitetas.
24. Baker, B., Mills, K. A., McDonald, P., & Wang, L. (2023). AI, concepts of intelligence, and chatbots: The “Figure of Man,” the rise of emotion, and future visions of education. *Teachers College Record*, 125(6), 60-84.
25. Barnett, J., & Treleaven, P. (2018). Algorithmic dispute resolution—The automation of professional dispute resolution using AI and blockchain technologies. *The Computer Journal*, 61(3), 399-408.
26. Basha, T. Y., Kalyani, B., & Sandeep, Y. (2024, July). Generative Artificial Intelligence in Legal Drafting. In *2024 International Conference on Computational Intelligence for Green and Sustainable Technologies (ICCIGST)* (pp. 1-6). IEEE.
27. Bellucci, E., & Zeleznikow, J. (2005). Developing Negotiation Decision Support Systems that support mediators: a case study of the Family_Winner system. *Artificial Intelligence and Law*, 13, 233-271.
28. Burrell, J. (2016). How the machine ‘thinks’: Understanding opacity in machine learning algorithms. *Big data & society*, 3(1), 1-12.
29. Caluori, L. (2024). Hey Alexa, why are you called intelligent? An empirical investigation on definitions of AI. *AI & society*, 39(4), 1905-1919.
30. Celebi, N., Liu, Q., & Karatoprak, M. (2022). A survey of deep fake detection for trial courts. *arXiv preprint arXiv:2205.15792*.
31. Chen, B. M., Stremitzer, A., & Tobia, K. (2022). Having your day in robot court. *Harv. JL & Tech.*, 36, 127.
32. Dahlke, J. (2024). AI go by many names: towards a sociotechnical definition of artificial intelligence, *arXiv preprint, arXiv:2410.13452*.
33. Dixon Jr, H. B. (2023). My" Hallucinating" Experience with ChatGPT. *Judges' Journal*, 62(2), 37-39.
34. Dressel, J., & Farid, H. (2018). The accuracy, fairness, and limits of predicting recidivism. *Science advances*, 4(1), eaao5580.
35. Emmanuel, O., Aria, J., Jose, D., & Diego, C. (2025). The Impact of Cybersecurity Laws on Legal Procedures and Case Law.
36. Gao, Y., Xiong, Y., Gao, X., Jia, K., Pan, J., Bi, Y., ... & Wang, H. (2023). Retrieval-augmented generation for large language models: A survey. *arXiv preprint arXiv:2312.10997*, 2.

37. Gaubienė, N. (2024) Can Artificial Intelligence Engage in the Practice of Law as the Art of Good and Justice? *Filosofija, sociologija*. [Online] 35 (2-Special), 54–63.
38. Hydén, H. (2020). AI, norms, big data, and the law. *Asian Journal of Law and Society*, 7(3), 409-436.
39. Joshi, V. K., Navenkumar, R., Sakar, R., Kumar, N. (2024). Development of an AI-Based Model for Automated Data Extraction and Classification in Legal Documents. *Development*, 4(3).
40. Juškevičiūtė-Vilienė, A. (2020). Dirbtinis intelektas ir konstitucinė teisė į teisingumą. *Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Iuridica*, (93), 117-136.
41. Kabir, M. S., & Alam, M. N. (2023). IoT, big data and Ai applications in the law enforcement and legal system: a review. *International Research Journal of Engineering and Technology (IRJET)*, 10(05), 1777-1789.
42. Khan, F.H., Pasha, M.A. ir Masud, S. (2021). Advancements in Microprocessor Architecture for Ubiquitous AI—An Overview on History, Evolution, and Upcoming Challenges in AI Implementation, *Micromachines*, 12(6), 665-687.
43. Lastauskienė, G. (2023) *Teisės aiškinimas: kategorijų revizija*.
44. Mayer, T. (2023). AI and LLMs in Legal Technology: Revolutionizing Research and Document Analysis. *Advances in Computer Sciences*, 6(1).
45. Malakauskas, A. (2022) *Automatizuotas sprendimų priėmimas pagal BDAR 22 straipsnį ir dirbtinis intelektas: taikymo prielaidos ir problematika / Arnas Malakauskas*. Vilnius: Vilniaus universitetas.
46. Maras, M. H., & Alexandrou, A. (2019). Determining authenticity of video evidence in the age of artificial intelligence and in the wake of Deepfake videos. *The international journal of evidence & proof*, 23(3), 255-262.
47. Meškys, E., et al. Regulating deep fakes: legal and ethical considerations. *Journal of Intellectual Property Law & Practice*, 2020, 15.1: 24-31.
48. McCarthy, J., Minsky, M. L., Rochester, N., & Shannon, C. E. (2006). A proposal for the Dartmouth summer research project on artificial intelligence, August 31, 1955. *AI magazine*, 27(4), 12-12.
49. McCarthy, J. (2007). What is artificial intelligence.
50. McCorduck, P., & Cfe, C. (2004). *Machines who think: A personal inquiry into the history and prospects of artificial intelligence*. AK Peters/CRC Press.
51. Mikelėnas, V. et al. (2020) *Civilinio proceso teisė : bendroji dalis 1 knyga: bendrieji civilinio proceso teisės pagrindai, principai ir proceso dalyviai, bylinėjimosi*

- išlaidos, procesiniai terminai, procesiniai dokumentai ir jų įteikimas, įrodymai ir įrodinėjimas, atskiros įrodymų rūšys, ieškinys: Vilniaus universiteto vadovėlis/ Valentinas Mikelėnas, Vytautas Nekrošius, Egidija Tamošiūnienė, Vigita Vėbraitė, Artūras Driukas, Rimantas Simaitis, Egidijus Laužikas, Aurimas Brazdeikis, Sigitas Barakauskas. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
52. Mizaras, V., Dwivedi, Y.K., Earp, B., Fenwick, M., Jurcys, P., Kozuka, S. and Porsdam Mann, S., (2025). *Artificial intelligence, the right to a fair trial & the "AI-equipped-judges" of the future*.
 53. Mullen, M. (2022). A new reality: deepfake technology and the world around us. *Mitchell Hamline L. Rev.*, 48, 210.
 54. Nekrošius, V., 2002. *Civilinis procesas: koncentruotumo principas ir jo įgyvendinimo galimybės*. Vilnius: Justitia.
 55. Ngige, O. C., Awodele, O., & Balogun, O. (2021). Judicial Artificial Intelligence Bias: A Survey and Recommendations. *Transactions on Machine Learning and Artificial Intelligence*, 9(2), 74-86.
 56. Orr, D., & Rule, C. (2019). Artificial intelligence and the future of online dispute resolution. *Artificial Intelligence and Its Impact on the Future of ADR*, Albany, New York State Bar Association.
 57. Pfefferkorn, R. (2019). "Deepfakes" in the Courtroom. *BU Pub. Int. LJ*, 29, 245.
 58. Rai, A. (2020). Explainable AI: From black box to glass box. *Journal of the academy of marketing science*, 48, 137-141.
 59. Rastogi, K., Bahuguna, R., Kathuria, S., Gehlot, A., Malik, P. K., & Negi, P. (2023, April). Technical Intercession of Artificial Intelligence in Solving Online Dispute Resolution. In *2023 IEEE Devices for Integrated Circuit (DevIC)* (pp. 194-198). IEEE.
 60. Reillon, V. (2018). Understanding artificial intelligence. *European Parliament Research Service*. https://www.iberglobal.com/files/2018/Understanding_AI.pdf
 61. Rudminaitė, G. (2024) Dirbtinio intelekto technologijos panaudojimo galimybės vykdymo procese: iššūkiai ir perspektyvos / Gerda Rudminaitė . Vilnius: Vilniaus universitetas.
 62. Russell, S. J., & Norvig, P. (2016). *Artificial intelligence: a modern approach*. pearson.
 63. Ruzgytė, E. (2017). Teisininko profesija ir etika: riba tarp teisės ir moralės. *Parliamentary Studies*, (23), 122-153.

64. Samoilis, S., López Cobo, M., Gómez, E., De Prato, G., Martínez-Plumed, F. ir Delipetrev, B. (2020). AI Watch. Defining Artificial Intelligence. Towards an operational definition and taxonomy of artificial intelligence, *EUR 30117 EN, Publications Office of the European Union, Luxembourg*.
65. Schuett, J. (2023). Defining the scope of AI regulations. *Law, Innovation and Technology*, 15(1), 60-82.
66. Siapka, A. (2018). The Ethical and Legal Challenges of Artificial Intelligence: The EU response to biased and discriminatory AI. *Available at SSRN 3408773*.
67. Strikaitė, G. (2020). Online dispute resolution: quo vadis, Europe?. In *The future decade of the EU law: 8th international conference of PhD students and young researchers: conference papers, 8-9 May, 2020*. (pp. 218-226). Vilniaus universiteto leidykla.
68. Souza, A., Zarnow, Z. (2024). Court Chatbots. *National Center for State Courts*.
69. Stone, P., Brooks, R., Brynjolfsson, E., Calo, R., Etzioni, O., Hager, G., ... & Teller, A. (2022). Artificial intelligence and life in 2030: the one hundred year study on artificial intelligence. *arXiv preprint arXiv:2211.06318*.
70. Stolper, I. (2024). Towards Automated Decision-Making at Court: The Use of Artificial Intelligence for Drafting and Rendering Court Decisions. *Teisė*, 130, 153-163.
71. Terzidou, K. (2023). Automated Anonymization of Court Decisions: Facilitating the Publication of Court Decisions through Algorithmic Systems. In *Proceedings of the Nineteenth International Conference on Artificial Intelligence and Law* (pp. 297-305).
72. Turing, A. M. (1950). Computing machinery and intelligence, *Mind*, 59(236), 433–460.
73. Von Eschenbach, W. J. (2021). Transparency and the black box problem: Why we do not trust AI. *Philosophy & Technology*, 34(4), 1607-1622.
74. Wang, P. (2019). On defining artificial intelligence. *Journal of Artificial General Intelligence*, 10(2), 1-37.
75. Weichbroth, P. (2025). AI and the Law: Evaluating ChatGPT's Performance in Legal Classification. *arXiv preprint arXiv:2502.12193*.
76. Westerlund, M. (2019). The emergence of deepfake technology: A review. *Technology innovation management review*, 9(11).

Teismų praktika

77. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. gegužės 30 d. nutarimas.
78. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2012 m. gruodžio 19 d. nutarimas.
79. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2025 m. kovo 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-40-381/2025.
80. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2025 m. kovo 6 d. atskiroji nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-40-381/2025.

Kiti šaltiniai

81. Council of Europe (2024). *European judicial systems: CEPEJ Evaluation Report, 2024 Evaluation cycle (2022 data), Part 1: General analyses*.
82. Council of Europe. Foster Transparency of Judicial Decisions and Enhancing the National Implementation of the ECHR (TJENI). Prieiga per internetą: <https://www.coe.int/en/web/implementation/tjeni> [žiūrėta 2025 m. kovo 18 d.].
83. Council of Europe (2022). Fostering Transparency of Judicial Decisions and Enhancing the National Implementation of the ECHR (TJENI). *Workshop on anonymisation (pseudonymisation) of judicial decisions. Report*.
84. Council of Europe (2023). Publication of Judicial decisions the Council of Europe's points for consideration. Fostering transparency of judicial decisions and enhancing the national implementation of the European Convention on Human rights.
85. CEPEJ-AIAB (2025). 1st AIAB report on the use of artificial intelligence (AI) in the judiciary based on the information contained in the Resource Centre on Cyberjustice and AI. Strasbourg: European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ), CEPEJ-AIAB (2024)4Rev5.
86. CEPEJ-AIAB (2025). Reflections of the AIAB on the use of artificial intelligence in judicial systems. Strasbourg: European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ), CEPEJ-AIAB (2025)1Rev5.
87. CYFOR Forensics. Deepfake audio evidence used in UK court to discredit father. Prieiga per internetą: <https://cyfor.co.uk/deepfake-audio-evidence-used-in-uk-court-to-discredit-father/> [žiūrėta: 2025 m. kovo 15 d.].
88. Committee on Artificial Intelligence (CAI) (2024). Methodology for the risk and impact assessment on artificial intelligence systems, from the point of view of human rights, democracy and the rule of law (HUDERIA methodology).

89. Databricks. What Is Retrieval Augmented Generation, or RAG? Prieiga per internetą: <https://www.databricks.com/glossary/retrieval-augmented-generation-rag> [žiūrėta 2025 m. kovo 30 d.].
90. Europos Audito Rūmai (2019). ES atsakas į „dizelgeito“ skandalą. Apžvalginis pranešimas 2019 m. vasario mėn. Prieiga per internetą: https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/plmrep/COMMITTEES/EN/VI/DV/2019/02-27/BRP_Vehicle_emissions_LT.pdf [žiūrėta 2025 m. kovo 11 d.].
91. European Commission (2025). EU launches InvestAI initiative to mobilise €200 billion of investment in Artificial intelligence. Prieiga per internetą: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_25_467 [žiūrėta 2025 m. vasario 12 d.].
92. Forbes. Judge Fines Two Lawyers For Using Fake Cases From ChatGPT. Prieiga per internetą: <https://www.forbes.com/sites/mollybohannon/2023/06/22/judge-fines-two-lawyers-for-using-fake-cases-from-chatgpt/> [žiūrėta 2025 m. vasario 11 d.].
93. Gaubienė N. (2020). „Protingas“ dirbtinis intelektas: įveikęs Turingo testą, turi apsilankyti ir Kinų kambaryje. Prieiga per internetą: <https://naujienos.vu.lt/protingas-dirbtinis-intelektas-iveikes-turingo-testa-turi-apsilankyti-ir-kinu-kambaryje/> [žiūrėta 2025 m. kovo 26 d.].
94. Gaubienė N. (2019). Lietuvos dirbtinio intelekto strategija: ar teisingai suprantamas dirbtinis intelektas? Prieiga per internetą: <https://www.teise.pro/index.php/2019/08/26/n-gaubiene-lietuvos-dirbtinio-intelekto-strategija-ar-teisingai-suprantamas-dirbtinis-intelektas/> [žiūrėta 2025 m. kovo 20 d.].
95. GovTech Portugal. Practical Guide to Justice (Ongoing). Prieiga per internetą: <https://chatgpt.com/c/67e92e71-b028-800e-b8bf-dd1330a5f41a> [žiūrėta 2025 m. kovo 29 d.].
96. Lietuvos Respublikos ekonomikos ir inovacijų ministerija (2018). Lietuvos Dirbtinio intelekto strategija. Prieiga per internetą: [https://eimin.lrv.lt/uploads/eimin/documents/files/DI_strategija_LT\(1\).pdf](https://eimin.lrv.lt/uploads/eimin/documents/files/DI_strategija_LT(1).pdf). [žiūrėta 2024 m. vasario 14 d.].
97. IBM (2023). What are AI hallucinations? Prieiga per internetą: <https://www.ibm.com/think/topics/ai-hallucinations> [žiūrėta: 2025 m. kovo 11 d.].
98. Infolex. Dirbtinio intelekto sugeneruoti „Esminiai punktai“ ir „Santrauka“ jau „Infolex Teismų praktikoje“. Prieiga per internetą:

- <https://www.infolex.lt/portal/start.asp?act=news&Tema=39&Str=142698> [žiūrėta: 2025 m. vasario 11 d.].
99. Lex Machina. Legal Analytics Platform. Prieiga per internetą: <https://lexmachina.com/legal-analytics> [žiūrėta: 2025 m. kovo 12 d.].
100. Lietuvos teismai. Psichologas ir teisėjas griaua mitus apie nelygias lyčių galimybes šeimos bylose: svarbu tik tai, ko iš tiesų reikia vaikui. Prieiga per internetą: <https://pat.teismai.lt/psichologas-ir-teisejas-griaua-mitus-apie-nelygias-lyciu-galimybes-seimos-bylose-svarbu-tik-tai-ko-is-tiesu-reikia-vaikui/1475> [žiūrėta: 2025 m. vasario 15 d.].
101. Lietuvos teismai. Teismų sistemos naujienos. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pradeda naudoti dirbtinio intelekto įrankį „TeDIA“. Prieiga per internetą: <https://www.teismai.lt/lt/teismu-sistemos-naujienos/liuvos-auksciausiasis-teismas-pradeda-naudoti-teismo-dirbtinio-intelektu-iranki-tedia/12982> [žiūrėta: 2025 m. sausio 30 d.].
102. Lydia Lam (2023). Generative AI being tested for use in Singapore Courts, starting with small claims tribunal. Prieiga per internetą: <https://www.channelnewsasia.com/singapore/artificial-intelligence-court-small-claims-singapore-chatgpt-3801756> [žiūrėta 2025 m. kovo 27 d.].
103. Ministry of Justice of Finland (2018). Anoppi project. Prieiga per internetą: <https://oikeusministerio.fi/en/project?tunnus=OM042:00/2018> [žiūrėta 2025 m. kovo 1 d.].
104. Ministry of Justice, Public Administration and Digital Transformation of Republic of Croatia (2025). Anonymisation and publication of judgments. Prieiga per internetą: <https://mpudt.gov.hr/useful-information/anonymisation-and-publication-of-judgements/29758> [žiūrėta 2025 m. kovo 1 d.].
105. Oxford University Press (2023). *Artificial intelligence*. *Oxford English Dictionary*. Prieiga per internetą: https://www.oed.com/dictionary/artificial-intelligence_n?tab=meaning_and_use#38531565 [žiūrėta 2025 m. vasario 12 d.].
106. Oxford University Press (2020). *Chatbot*. Prieiga per internetą: https://www.oed.com/dictionary/chatbot_n?tab=meaning_and_use#1305059510 [žiūrėta 2025 m. kovo 10 d.].
107. Pflieger, L. (2023). 'Was kann KI an den Zivilgerichten?'. Legal Tribune Online. Prieiga per internetą: <https://www.lto.de/recht/justiz/j/justiz-ki-kuenstliche-intelligenz-e-akte-digitalisierung-zivilgerichte> [žiūrėta: 2025 m. kovo 12 d.].

108. CEPEJ Resource Centre Cyberjustice and AI (2025). Prieiga per internetą: <https://public.tableau.com/app/profile/cepej/viz/ResourceCentreCyberjusticeandAI/AIToolsINITIATIVESREPORT?publish=yes> [žiūrėta: 2025 m. kovo 29 d.].
109. Smartsettle. Serving Algorithms to unlock Collaborative Negotiations. Prieiga per internetą: <https://www.smartsettleresolutions.com/post/serving-algorithms-to-unlock-collaborative-negotiations> [žiūrėta 2025 m. kovo 6 d.].
110. Teise.pro. Dirbtinis intelektas teisės praktikoje: NuRule galimybės. Prieiga per internetą: <https://www.teise.pro/index.php/2024/12/20/dirbtinis-intelektas-teises-praktikoje-nurule-galimybes/> [žiūrėta 2025 m. vasario 11 d.].
111. The Guardian (2025). Australian lawyer caught using ChatGPT files court documents referencing ‘non-existent’ cases. Prieiga per internetą: <https://www.theguardian.com/australia-news/2025/feb/01/australian-lawyer-caught-using-chatgpt-filed-court-documents-referencing-non-existent-cases> [žiūrėta 2025 m. kovo 15 d.].
112. The Guardian (2024). Canada lawyer under fire for submitting fake cases created by AI chatbot. Prieiga per internetą: <https://www.theguardian.com/world/2024/feb/29/canada-lawyer-chatgpt-fake-cases-ai> [žiūrėta 2025 m. kovo 15 d.].
113. Thomson Reuters. Expedite your most complex legal research tasks. Prieiga per internetą: <https://legal.thomsonreuters.com/en/products/westlaw-edge> [žiūrėta: 2025 m. vasario 15 d.].
114. UCL news (2016). AI predicts outcomes of human rights trials. Prieiga per internetą: <https://www.ucl.ac.uk/news/2016/oct/ai-predicts-outcomes-human-rights-trials> [žiūrėta 2025 m. kovo 11 d.].
115. UNESCO (2021). *Recommendation on the Ethics of Artificial Intelligence*. Adopted at the 41st session of the General Conference, 23 November 2021.
116. Vera C.Y. Sung (2025). Beijing Internet Court: A Landmark in China’s Legal System for Cyber Disputes. Prieiga per internetą: <https://oln-law.com/beijing-internet-court-a-landmark-in-china-legal-system-for-cyber-disputes/> [žiūrėta 2025 m. kovo 20 d.].

SANTRAUKA

Dirbtinis intelektas šiuolaikiniame civiliniame procese

Miglė Davlidovičiūtė

Magistro darbe analizuojamas dirbtinio intelekto (DI) panaudojimas šiuolaikiniame procese. Aptariami svarbiausi DI įrankiai, kurie gali būti integruoti į civilinį procesą bei grėsmės, kylančios integruojant tokius įrankius.

Pirmojoje darbo dalyje analizuojama DI istorinė raida, mokslinė ir teisinė samprata, nustatant jog DI sąvoka nėra nauja ir pasižymi platumu. Nustatyta, jog DI samprata daugiausiai turėtų būti aiškinama per bruožus, būdingus šiai technologijai. Taip pat lyginama kokią DI sąvoka numato įvairūs teisės šaltiniai, nustatant jog sąvoka numatyta esminiame egzistuojančiame reguliavime yra tikslesnė ir labiau apibrėžta. Šioje darbo dalyje atitinkamai aptariamas ir egzistuojantis DI reguliavimas, nustatant, jog minkštosios teisės šaltiniai įtvirtina pamatinius principus kaip turi būti diegiamos DI sistemos, o pirmieji išsamūs privalomi teisės aktai kaip DI aktas numato konkretesnes priemones, užtikrinant saugą ir į žmogų orientuotą DI diegimą.

Antrojoje darbo dalyje aptariamos galimos DI panaudojimo galimybės. Labiausiai dėmesys darbe skiriamas tokioms priemonėms kaip sprendimų nuasmeninimo įrankiai, *online* ginčų sprendimui, bylų prognozavimo įrankiams, pažangioms paieškos sistemoms, procesinių dokumentų regimo ir dokumentų rūšiavimo įrankiams bei pokalbių robotams. Aptarus šias priemones nustatyta, kad jos gali sustiprinti tokių civilinio proceso principų įgyvendinimą kaip teisės į teisminę gynybą, lygiateisiškumo, teisėjų nešališkumo, bylos medžiagos viešumo. Priemonės ypatingai sustiprintų proceso koncentracijos ir ekonomiškumo principus.

Trečiojoje darbo dalyje analizuojamos galimos grėsmės, integruojant DI į civilinį procesą. Aptariami moraliniai aspektai ir visuomenės pasitikėjimo klausimas, perduodant ginčo sprendimą į roboto-teisėjo rankas, taip pat tokios DI problemos kaip DI faktų iškraipymas, etiniai aspektai, juodosios dėžės problema, DI šališkumo problema, duomenų apsaugos bei sintetinių sankaitų problema. Prieinama prie išvados, jog dėl išvardintų grėsmių DI į civilinį procesą turėtų būti integruojamas kaip pagalbinė, bet ne teisėjus ar kitus sprendimo priėmėjus pakeičianti priemonė. Integruojant DI sistemas į civilinį procesą svarbu užtikrinti jų skaidrumą ir žmogiškąją priežiūrą.

SUMMARY

Artificial Intelligence in the Modern Civil Procedure

Miglė Davlidovičiūtė

The master's thesis analyses the use of artificial intelligence (AI) in the modern process. The most important AI tools that can be integrated into civil procedure, as well as the threats arising from the integration of such tools, are discussed.

The first part of the thesis analyses the historical development of AI and its scientific and legal concept, establishing that the concept of AI is not new and is characterized by its breadth. It is determined that the concept of AI should mostly be interpreted through the features characteristic of this technology. Also, a comparison is made of how the concept of AI is defined in various legal sources, establishing that the concept provided in the essential existing regulation is more precise and better defined. This part of the thesis accordingly discusses the existing regulation of AI, determining that soft law sources establish fundamental principles for how AI systems should be implemented, while the first detailed binding legal acts, such as the AI Act, provide more concrete measures to ensure the safe and human-centered implementation of AI.

The second part of the thesis discusses the possible uses of AI. The main focus in the thesis is given to such tools as decision anonymization tools, online dispute resolution, case prediction tools, advanced search systems, procedural document drafting, document sorting tools and chatbots. After discussing these tools, it was determined that they can enhance the implementation of such principles of civil procedure as the right to judicial protection, equality, impartiality of judges, and publicity of case materials. The tools would particularly strengthen the principles of efficiency and cost-effectiveness of the procedure.

The third part of the thesis analyses the possible threats of integrating AI into civil procedure. Moral aspects and the issue of public trust are discussed in relation to transferring dispute resolution into the hands of a robot-judge, as well as problems of AI such as the hallucinations, ethical aspects, the black box problem, the issue of AI bias, data protection, and the problem of deepfakes. It is concluded that due to the listed threats, AI should be integrated into civil procedure as a supportive tool, but not as a means of replacing judges or other decision-makers. When integrating AI systems into civil procedure, it is important to ensure their transparency and human oversight.